

Nr 195

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om biskopsval, m. m.; given Stockholms slott den 25 oktober 1963.

Under åberopande av bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll samt Kungl. Maj:ts och kyrkomötets däri omförmälda skrivelser vill Kungl. Maj:t härmed jämlikt § 87 mom. 2:o regeringsformen föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till

- 1) lag om biskopsval; samt
- 2) lag angående upphävande av 2 § 5 mom. lagen den 13 november 1936 (nr 567) om domkapitel.

Under Hans Majestäts

Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

BERTIL

Sven af Geijerstam

Propositionens huvudsakliga innehåll

Enligt § 29 regeringsformen skall Kungl. Maj:t till ärkebiskop och biskopar utnämna en av de tre, som blivit föreslagna i den ordning som stadgas i kyrkolag.

I propositionen föreslås att biskopsval skall förrättas av en valkorporation inom stiftet, som är sammansatt av i stort sett lika antal präster och lekmän. Prästerna — i huvudsak tillhörande den församlingsprästerliga organisationen — får behålla direkt rösträtt medan som en nyhet lekmännen deltar i valet genom pastoratsvis utsedda elektor. Jämfört med nuvarande ordning innebär det framlagda förslaget ett väsentligt vidgat lekmannainflytande vid biskopsvalen.

I propositionen föreslås vidare ett starkare inflytande för ärkestiftet vid val av ärkebiskop. Detta val skall förrättas dels av en valkorporation inom ärkestiftet, som är i princip lika sammansatt som den vid andra biskopsval, dels av

de övriga stiftens domkapitel. Ärkestiftets val skall därvid tillmätas ett sex gånger så högt röstvärde som varje domkapitels i de andra stifteten.

En tredje nyhet i förslaget är att vid sammanräkning av de väljandes röster minoritetsintressen kan vinna beaktande i högre grad än vad som för närvarande är möjligt. Sålunda skall vid sammanräkningen det första namnet på valsedeln räknas som hel röst medan det andra och tredje namnet tilldelas endast rösttalet en halv, respektive en tredjedel. På förslaget uppföres de tre som vid sammanräkningen fått högsta rösttal.

Förslag
till
Lag
om biskopsval

Härigenom förordnas som följer.

Allmänna bestämmelser

1 §.

När ämbete såsom ärkebiskop eller biskop blir ledigt, skall efter Konungens förordnande val anställas för upprättande av förslag till ämbetets besättande (biskopsval).

2 §.

Biskopsval, som ej avser ärkebiskopsämbete, förrättas av en valkorporation, vilken består av

domkapitlets ledamöter,

präster, vilka vid tidpunkten för valet innehava i stiftet inrättade tjänster såsom församlingspräst, stiftsadjunkt eller kontraktsadjunkt eller ock enligt förordnande uppehålla obesatta sådana tjänster, samt

särskilt utsedda elektorerna för stiftets lekmän.

I Stockholms stift ingå i valkorporationen jämväl präster, vilka vid tidpunkten för valet innehava tjänster såsom kyrkoherde för döva eller ock enligt förordnande uppehålla obesatta sådana tjänster.

I stift, inom vilket diakonianstalt är belägen, ingår i valkorporationen därjämte präst, som vid tidpunkten för valet är anställd såsom föreståndare för anstalten.

3 §.

Val av ärkebiskop förrättas dels i Uppsala stift av en valkorporation, som är sammansatt på sätt stadgas i 2 §, dels i övriga stift av domkapitlet, vart och ett såsom en valkorporation.

I Uppsala stift ingå i valkorporationen därjämte dels präster, vilka vid tidpunkten för valet innehava tjänster såsom kyrkoherde i svensk församling i utlandet eller ock enligt förordnande uppehålla obesatta sådana tjänster, dels präst, som vid nämnda tidpunkt är anställd såsom direktor för svenska kyrkans missionsstyrelse eller svenska kyrkans diakonistyrelse eller såsom generalsekreterare vid svenska kyrkans sjömansvårdsstyrelse.

Val av elektorerna

4 §.

Vid val av elektorerna bildar varje pastorat en valkrets.

5 §.

I varje pastorat utses elektor till det antal, som motsvarar antalet i pastoratet inrättade tjänster såsom församlingspräst med undantag av sådana tjänster som äro obesatta och ej uppehållas enligt förordnande.

För elektor skola utses suppleanter till samma antal.

6 §.

Består pastorat av en församling, förrättas elektorsvalet av kyrkofullmäktige eller, där sådana ej finnas, av kyrkorådet eller, därest ej heller sådant finnes, på sätt Konungen förordnar.

Består pastorat av två eller flera församlingar, förrättas elektorsvalet av kyrkofullmäktige eller församlingsdelegerade i pastoratet eller, om kyrkofullmäktige eller församlingsdelegerade ej finnas i pastoratet, på sätt Konungen förordnar.

Förrättas elektorsvalet av kyrkorådet, må i valet ej deltaga präst, som äger rösträtt vid biskopsvalet.

7 §.

Valbar till elektor och suppleant för elektor är den som är behörig att utses till kyrkofullmäktig i församling inom pastoratet, dock ej präst, som äger rösträtt vid biskopsvalet.

8 §.

Skola två eller flera elektor eller suppleanter utses, skall valet vara proportionellt, därest det begäres av minst så många väljande, som motsvarar det tal, vilket erhålles, om samtliga väljandes antal delas med det antal personer valet avser, ökat med 1. Om förfarandet vid sådant val är särskilt stadgat.

Sker ej val av suppleanter proportionellt, skall bestämmas den ordning, i vilken suppleanterna skola kallas till biskopsval.

Biskopsvalets förrättande

9 §.

Biskopsval förrättas på dag, som domkapitlet bestämmer; dock ankommer det på Konungen att bestämma dag för val av ärkebiskop.

10 §.

Valet förrättas av domkapitelsledamöter i domkapitlet och av övriga röstberättigade inom varje kontrakt inför kontraktsprosten.

I valet inom varje kontrakt deltaga de röstberättigade prästerna inom kontraktet och elektorerna för lekmännen i kontraktets pastorat.

Stiftsadjunker, kyrkoherdar för döva, föreståndare för diakonianstalt, kyrkoherdar i svenska församlingar i utlandet samt i 3 § avsedda befattningshavare vid kyrkliga styrelser deltaga i valet i det kontrakt, i vilket stiftets domkyrka är belägen.

Präst, som på grund av laga förfall är hindrad att infinna sig vid valet, samt kyrkoherde för döva och kyrkoherde i svensk församling i utlandet må före valet insända valsedel till kontraktsprosten i det kontrakt, i vilket han äger utöva rösträtt.

Ledamot av domkapitel äger ej deltaga i valet annorledes än i domkapitlet.

11 §.

Vid biskopsval äger envar väljande en röst.

Vid valet skola användas valsedlar av vitt papper utan kännetecken samt särskilda valkuvert.

Varje väljande skall på sin valsedel nämna de tre till biskopsämbete behöriga personer, som han anser vara till det lediga ämbetet de skickligaste. Namnen skola uppföras i följd, det ena under det andra.

Röstsammanräkning och upprättande av biskopsförslag

12 §.

Domkapitlet sammanräknar rösterna vid biskopsval. Vid val av ärkebiskop sammanräknar dock domkapitlet i Uppsala samtliga röster, varvid rösterna räknas särskilt för varje valkorporation.

Varje godkänd valsedel räknas som hel röst för det första, som halv röst för det andra och som tredjedels röst för det tredje på valsedeln upptagna namnet.

13 §.

Vid annat biskopsval än val av ärkebiskop uppför domkapitlet på förslag till biskopsämbetet de tre, som vid valet fått högsta rösttal. Vid lika rösttal skiljes genom lottning, i den mån så fordras för bestämmande av vilka som skola uppföras på förslaget.

14 §.

Vid val av ärkebiskop upprättar domkapitlet i Uppsala för varje valkorporation en förteckning, i ordningsföljd efter rösttalen, på de tre, som vid korporationens val fått högsta rösttal. Vid lika rösttal skiljes genom lottning.

De på varje förteckning uppförda åsättas vad gäller valet i Uppsala stift röstvärdena 6, 3 och 2 samt i övrigt röstvärdena 1, $\frac{1}{2}$ och $\frac{1}{3}$ efter den ordningsföljd, i vilken de uppförts.

På förslag till ärkebiskopsämbetet uppför domkapitlet de tre, som fått högsta sammanlagda röstvärde. Vid lika röstvärde skiljes genom lottning, i den mån så fordras för bestämmande av vilka som skola uppföras på förslaget.

15 §.

Upprättat förslag till ärkebiskops- eller biskopsämbete skall genast kungöras genom anslag.

Besvär

16 §.

Över elektorsval må besvär anföras allenast i samband med besvär över biskopsvalet och det i anledning därav upprättade förslaget.

17 §.

Besvär över biskopsval och det i anledning därav upprättade förslaget må anföras av röstberättigad vid valet. Besvär, som grunda sig på fel vid elektorsval, må anföras jämväl av röstberättigad vid detta val.

18 §.

Besvär anföras hos Konungen. Besvären skola ingivas till domkapitlet och hava inkommit dit inom tre veckor från den dag förslaget blivit kungjort genom anslag.

Särskilda bestämmelser

19 §.

Har, sedan förslag till ärkebiskops- eller biskopsämbete upprättats, någon av de på förslaget uppförda avlidit, blivit obehörig till ämbetet eller anmält, att han ej önskar bli utnämnd till ämbetet, äger Konungen förordna om nytt biskopsval.

20 §.

Närmare föreskrifter angående tillämpningen av denna lag meddelas av Konungen.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1964.

Genom lagen upphävas 20 kap. kyrkolagen och förordningen den 30 maj 1759 om biskops- och superintendentsval.

Förslag
till
Lag
angående upphävande av 2 § 5 mom. lagen den 13 november 1936
(nr 567) om domkapitel

Härigenom förordnas, att 2 § 5 mom. lagen den 13 november 1936 om domkapitel skall upphöra att gälla.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1964.

Nr 8

Kungl. Maj:ts skrivelse till kyrkomötet med förslag till lag om biskopsval, m. m.; given Stockholms slott den 28 juni 1963.

Under åberopande av bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll vill Kungl. Maj:t härmed jämlikt § 87 mom. 2:o regeringsformen inhämta kyrkomötets yttrande, huruvida kyrkomötet godkänner härvid fogade förslag till

- 1) *lag om biskopsval; samt*
- 2) *lag angående upphävande av 2 § 5 mom. lagen den 13 november 1936 (nr 567) om domkapitel.*

GUSTAF ADOLF*Sven af Geijerstam*

Förslag
till
Lag
om biskopsval

Härigenom förordnas som följer.

Allmänna bestämmelser

1 §.

När ämbete såsom ärkebiskop eller biskop blir ledigt, skall efter Konungens förordnande val anställas för upprättande av förslag till ämbetets besättande (biskopsval).

2 §.

Biskopsval, som ej avser ärkebiskopsämbete, förrättas av en valkorporation, vilken består av

domkapitlets ledamöter,

präster, vilka vid tidpunkten för valet innehava i stiftet inrättade tjänster såsom församlingspräst, stiftsadjunkt eller kontraktsadjunkt eller ock enligt förordnande uppehålla obesatta sådana tjänster, samt

särskilt utsedda elektorerna för stiftets lekmän.

I Stockholms stift ingå i valkorporationen jämväl präster, vilka vid tidpunkten för valet innehava tjänster såsom kyrkoherde för döva eller ock enligt förordnande uppehålla obesatta sådana tjänster.

3 §.

Val av ärkebiskop förrättas dels i Uppsala stift av en valkorporation, som är sammansatt på sätt stadgas i 2 § första stycket, dels ock i övriga stift av domkapitlet, vart och ett såsom en valkorporation.

I Uppsala stift ingå i valkorporationen därjämte präster, vilka vid tidpunkten för valet innehava tjänster såsom kyrkoherde i svensk församling i utlandet eller ock enligt förordnande uppehålla obesatta sådana tjänster.

Val av elektorer

4 §.

Vid val av elektorer bildar varje pastorat en valkrets.

5 §.

I varje pastorat utses elektorer till det antal, som motsvarar antalet i pastoratet inrättade tjänster såsom församlingspräst.

För elektorer skola utses suppleanter till samma antal.

6 §.

Består pastorat av en församling, förrättas elektorsvalet av kyrkofullmäktige eller, där sådana ej finnas, på kyrkostämman.

Består pastorat av två eller flera församlingar, förrättas elektorsvalet av kyrkofullmäktige eller församlingsdelegerade i pastoratet eller, om kyrkofullmäktige eller församlingsdelegerade ej finnas i pastoratet, på sätt Konungen förordnar.

7 §.

Valbar till elektor och suppleant för elektor är den som är behörig att utses till kyrkofullmäktig i församling inom pastoratet, dock ej präst, som äger rösträtt vid biskopsvalet.

8 §.

Skola två eller flera elektorer eller suppleanter utses, skall valet vara proportionellt, därest det begäres av minst så många väljande, som motsvarar det tal, vilket erhålles, om samtliga väljandes antal delas med det antal personer valet avser, ökat med 1. Om förfarandet vid sådant val är särskilt stadgat.

Sker ej val av suppleanter proportionellt, skall bestämmas den ordning, i vilken suppleanterna skola kallas till biskopsval.

Biskopsvalets förrättande

9 §.

Biskopsval förrättas på dag, som domkapitlet bestämmer; dock ankommer det på Konungen att bestämma dag för val av ärkebiskop.

10 §.

Valet förrättas av domkapitelsledamöter i domkapitlet och av övriga röstberättigade inom varje kontrakt inför kontraktsprosten.

I valet inom varje kontrakt deltaga de röstberättigade prästerna inom kontraktet och elektorererna för lekmännen i kontraktets pastorat.

Stiftsadjunkter, kyrkoherdar för döva och kyrkoherdar i svenska församlingar i utlandet deltaga i valet i det kontrakt, i vilket stiftets domkyrka är belägen.

Präst, som på grund av laga förfall är hindrad att infinna sig vid valet, samt kyrkoherde för döva och kyrkoherde i svensk församling i utlandet må före valet

insända valsedel till kontraktsprosten i det kontrakt, i vilket han äger utöva rösträtt.

Ledamot av domkapitel äger ej deltaga i valet annorledes än i domkapitlet.

11 §.

Vid biskopsval äger envar väljande en röst.

Vid valet skola användas valsedlar av vitt papper utan kännetecken samt särskilda valkuvert.

Varje väljande skall på sin valsedel nämna de tre till biskopsämbete behöriga personer, som han anser vara till det lediga ämbetet de skickligaste. Namnen skola uppföras i följd, det ena under det andra.

Röstsammanräkning och upprättande av biskopsförslag

12 §.

Domkapitlet sammanräknar rösterna vid biskopsval. Vid val av ärkebiskop sammanräknar dock domkapitlet i Uppsala samtliga röster, varvid rösterna räknas särskilt för varje valkorporation.

Varje godkänd valsedel räknas som hel röst för det första, som halv röst för det andra och som tredjedels röst för det tredje på valsedeln upptagna namnet.

13 §.

Vid annat biskopsval än val av ärkebiskop uppför domkapitlet på förslag till biskopsämbetet de tre, som vid valet fått högsta rösttal. Vid lika rösttal skiljes genom lottning, i den mån så fordras för bestämmande av vilka som skola uppföras på förslaget.

14 §.

Vid val av ärkebiskop upprättar domkapitlet i Uppsala för varje valkorporation en förteckning, i ordningsföljd efter rösttalen, på de tre, som vid korporationens val fått högsta rösttal. Vid lika rösttal skiljes genom lottning.

De på varje förteckning uppförda åsättas vad gäller valet i Uppsala stift poängvärdena 6, 3 och 2 samt i övrigt poängvärdena 1, $\frac{1}{2}$ och $\frac{1}{3}$ efter den ordningsföljd, i vilken de uppförts.

På förslag till ärkebiskopsämbetet uppför domkapitlet de tre, som fått högsta sammanlagda poängvärde. Vid lika poängvärde skiljes genom lottning, i den mån så fordras för bestämmande av vilka som skola uppföras på förslaget.

15 §.

Upprättat förslag till ärkebiskops- eller biskopsämbete skall genast kungöras genom anslag.

Besvär

16 §.

Över elektorsval må besvär anföras allenast i samband med besvär över biskopsvalet och det i anledning därav upprättade förslaget.

17 §.

Besvär över biskopsval och det i anledning därav upprättade förslaget må anföras av röstberättigad vid valet. Besvär, som grunda sig på fel vid elektorsval, må anföras jämväl av röstberättigad vid detta val.

18 §.

Besvär anföras hos Konungen. Besvären skola ingivas till domkapitlet och hava inkommit dit inom tre veckor från den dag förslaget blivit kungjort genom anslag.

Särskilda bestämmelser

19 §.

Har, sedan förslag till ärkebiskops- eller biskopsämbete upprättats, någon av de på förslaget uppförda avlidit, blivit obehörig till ämbetet eller anmält, att han ej önskar bli utnämnd till ämbetet, äger Konungen förordna om nytt biskopsval.

20 §.

Närmare föreskrifter angående tillämpningen av denna lag meddelas av Konungen.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1964.

Genom lagen upphävas 20 kap. kyrkolagen och förordningen den 30 maj 1759 om biskops- och superintendentsval.

Förslag

till

Lag

**angående upphävande av 2 § 5 mom. lagen den 13 november 1936
(nr 567) om domkapitel**

Härigenom förordnas, att 2 § 5 mom. lagen den 13 november 1936 om domkapitel skall upphöra att gälla.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1964.

Utdrag av protokollet över ecklesiastikärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 22 maj 1963.

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena NILSSON, statsråden STRÄNG, LINDSTRÖM, LANGE, LINDHOLM, KLING, SKOGLUND, EDENMAN, JOHANSSON, AF GEIJERSTAM, HOLMQVIST, ÄSPLING.

Statsrådet af Geijerstam anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter fråga om *lagstiftning om biskopsval m. m.* samt anför därvid följande.

1. Inledning

Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande den 23 juli 1953 tillkallade dåvarande chefen för ecklesiastikdepartementet, statsrådet Persson, tre sakkunniga¹ för att inom ecklesiastikdepartementet verkställa utredning och avge förslag till ändrade grunder för val av biskop och i samband därmed överse gällande bestämmelser på området. I direktiven för de sakkunniga framhölls, att frågan om en reform av bestämmelserna om biskopsval bl. a. borde syfta till att bereda lekmän ökat inflytande vid valen och att åstadkomma en mera rättvisande röstningsprocedur.

Sedan de sakkunniga — biskopsvalskommittén — anmält, att en revision av biskopsvalsbestämmelserna med de riktlinjer som uppdragits i de för kommittén utfärdade direktiven inte kunde begränsas så, att de för ärkebiskopsval gällande bestämmelserna lämnades orubbade, anbefalldes Kungl. Maj:t genom beslut den 27 juli 1955 kommittén att vid fullgörandet av sitt uppdrag verkställa översyn också av bestämmelserna rörande ärkebiskopsval.

Kommittén har avgivit två betänkanden, dels ett den 2 maj 1957, »Biskopsval» (SOU 1957: 19), som innehåller förslag till lag om biskopsval, dels ett den 3 juli 1957, »Ärkebiskopsval» (SOU 1957: 27), som innehåller förslag till lag om ärkebiskopsval.

Kommitténs förslag är enhälliga. Nämnas bör dock att en ledamot² i särskilt yttrande, som fogats vid betänkandet om biskopsval, utvecklat vissa ytterligare synpunkter rörande valmetoden.

¹ Dåvarande kanslern för rikets universitet A. N. Thomson, ordförande, prosten S. A. P. Forkman och dåvarande vice talmannen i riksdagens första kammare, hemmansägaren V. S. Lodenius.

² Lodenius.

Över betänkanterna har yttranden avgivits av kammarkollegiet, de teologiska fakulteterna vid universiteten i Uppsala och Lund, länsstyrelserna i Kronobergs, Värmlands, Örebro och Norrbottens län, hovkonsistoriet, samtliga domkapitel, Svenska kyrkans missions-, diakoni- och sjömansvårdsstyrelser, styrelsen för Svenska prästförbundet och styrelsen för Svenska pastoratens riksförbund. Domkapitlen har vid sina remissvar fogat ett antal yttranden från kontraktsprostar och församlingar.

Kommitténs förslag innebär, att präster och lekmän skall äga ett i stort sett lika inflytande vid valen samt att en sammanräkningsmetod införes, som i tillbörlig grad tillgodoser minoritetsintressen. Vid val av ärkebiskop har ärkestiftets inflytande i väsentlig grad förstärkts och föreslås bli lika stort som övriga kyrkans valkorporationer tillsammans.

Flertalet remissinstanser tillstyrker, att förslagen läggs till grund för lagstiftning på området, eller lämnar förslagen utan erinran. Positiva allmänna omdömen om förslagen uttalas sålunda av bl. a. domkapitlen i Strängnäs, Lund och Göteborg samt den teologiska fakulteten i Lund. Avstyrkande är vad gäller förslaget till biskopsval endast statskontoret och missionsstyrelsen. Förslaget till ärkebiskopsval avstyrks, förutom av missionsstyrelsen, också av domkapitlen i Skara, Göteborg och Härnösand, vilka önskar förnyad utredning av frågan.

Jag anhåller nu att närmare få redogöra för ifrågavarande lagstiftningsärende. Innan så sker, vill jag anmärka att flera viktiga reformer på kyrkans område, vilka är av betydelse vid bedömandet av de föreliggande frågorna, har genomförts sedan kommittén framlagt sina betänkanterna. Sålunda utfärdades den 25 oktober 1957 ny lag om prästval. År 1961 beslöts en ny lag om församlingsstyrelse, vilken trätt i kraft den 1 januari 1963. Det bör också nämnas, att pastoratsindelningsreformen, varigenom en mera ändamålsenlig tjänsteorganisation för prästerna åstadkommit, genomförts med tillämpning fr. o. m. den 1 januari 1962.

2. Nuvarande ordning

Enligt § 29 regeringsformen äger Kungl. Maj:t till ärkebiskop och biskopar utnämna en av de tre som blivit föreslagna i den ordning kyrkolagen stadgar.

Kyrkolagens föreskrifter om biskopsval är meddelade i 20 kap. Där stadgas, att när biskopsämbete blivit ledigt, skall domkapitlet underrätta Kungl. Maj:t därom. Efter det Kungl. Maj:t lämnat »tillåtelse och befallning» därtill, skall domkapitlet med »klerkeriet på deras samvete nämna sådana män, som de till det ämbetet tycka vara för Guds kyrka och stiftet det nyttigaste, i lära och leverne skickligaste, de där frukta Gud, hava ett gott rykte, äro redliga och sannfärdiga, hata girigheten och vid akademier, gymnasier eller uti andra förnämna ämbeten hava gjort sig kunniga och väl förtjänta». När valet skett, »hämtar kapitlet alla sedlarna tillhopa och uti ett register antecknar deras namn, som röster bekommit hava». Registret översändes därefter till Kungl. Maj:t, som utnämner en av de

föreslagna. I fråga om ärkebiskopsval stadgas i kyrkolagen att »alla domkapitel i riket hava sina röster; och när dödsfallet timar, måste domkapitlet i Uppsala Oss det i underdånighet tillkännagiva, då Vi om valet Vår nådiga befallning till vederbörande vilja avgå låta, att de med sina röster inkomma».

Av ordalydelsen i sistnämnda bestämmelse kan det synas, som om rösträtt vid ärkebiskopsval endast tillkommer domkapitlen. Så torde också ha varit fallet tiden närmast efter kyrkolagens tillkomst. Sedan mitten av 1700-talet har emellertid ärkestiftets präster deltagit i valet. Uttrycklig bestämmelse om att dessa präster har sådan rätt gavs i kungaförsäkran den 4 mars 1772. De i valet av ärkebiskop deltagande personernas röster sammanräknas enligt praxis inte, utan varje i valet deltagande valkorporation — för närvarande fjorton, varav Uppsala stifts prästerskap utgör en — sätter upp sitt särskilda förslag, omfattande tre namn.

Närmare bestämmelser om förrättande av biskopsval och om upprättande av förslag är meddelade i kungl. förordningen den 30 maj 1759 om biskops- och superintendentsval. Det torde ha förutsatts, att de i denna förordning meddelade bestämmelserna skulle gälla också vid ärkebiskopsval. Av förordningen samt i anslutning till denna meddelade särskilda föreskrifter framgår följande.

När biskopsämbete blivit ledigt, skall domkapitlet underrätta Kungl. Maj:t därom (1:o). Därvid skall, enligt ett cirkulärbrev den 18 december 1789, tillika avgivas förslag om tiden för valets anställande. Sedan Kungl. Maj:t bestämt dag för valet, utfärdar domkapitlet kungörelse om valet. Valet sker dels i domkapitlet, dels i varje kontrakt i stiftet. Det åligger kontraktsprosten att kalla var och en som är röstberättigad i kontraktet att infinna sig till valet på ort i kontraktet, som kontraktsprosten bestämmer (2:o).

Behöriga att delta i biskopsval är enligt 20 kap. 1 § kyrkolagen dels domkapitlets ledamöter, dels »klerkeriet». Jämlikt 2 § 5 mom. lagen den 13 november 1936 om domkapitel äger vid ärkebiskopsval eller biskopsval i stift, där teologisk fakultet finns, fakultetens samtliga professorer stämma i domkapitlet. Med klerkeriet avses alla till prästämbetets utövning behöriga präster, som inom kontrakt i stiftet antingen innehar ordinarie prästerlig tjänst eller särskild prästerlig tjänst vid bl. a. krigsmakten eller fängvården eller också anställning vid allmän undervisningsanstalt. Dit räknas även annan till prästämbetets utövning behörig, inom stiftet tjänstgörande präst, som är kyrkoskriven inom kontrakt i stiftet (3:o). Vid val inom kontrakt är personlig inställelse inte ovillkorlig. Den som har laga förfall kan före valet insända sin röstsedel till kontraktsprosten i slutet kuvert med påskrift om innehållet (6:o).

Valhandlingen i kontrakt inleds med gudstjänst (4:o). Valet förrättas med slutna sedlar. Varje röstsedel skall upptaga tre otvetydiga namn, eljest är den ogiltig. De tre på röstedeln upptagna namnen äger lika röstvärde. Det är således utan betydelse för valutgången, i vilken ordning namnen upptagits på röstedeln. Sedan röstavgivningen avslutats samt inkomna röstedelsförsändelser öppnats och däri inläggande röstedlar uttagits olästa, sker sammanräkning. Över valet

föres protokoll, vari antecknas de röstande, antalet röstsedlar och namnen på dem, som fått röster. Sedan protokollet justerats och underskrivits av de vid valet närvarande, insändes det till domkapitlet (6:o—8:o).

Samma dag, som valet i kontrakten äger rum, sker röstningen i domkapitlet. De därvid avgivna röstsedlarna öppnas dock inte förrän valprotokollen från kontrakten inkommit (9:o).

Sedan samtliga valprotokoll inkommit sammanräknas rösterna. Därvid antecknas i protokollet namnen på dem som fått röster enligt valprotokollen från kontrakten samt deras rösttal. Sedan röstsedlarna från valet i domkapitlet öppnats, räknas samtliga röster tillsammans. Denna sammanräkning utmynnar i ett förslag, som upptar de tre namn, som fått högsta rösttalen. Har två fått samma rösttal och kan de inte båda beredas rum på förslaget, skiljes mellan dem genom lottning. Från de på förslaget uppförda inhämtar domkapitlet, enligt ett cirkulärbrev den 1 april 1807, uppgifter om ålder och tjänsteförrättningar, varefter protokollet rörande sammanräkningen och det upprättade förslaget jämte meritförteckningar insändes till ecklesiastikdepartementet (10:o).

Vid ärkebiskopsval tillämpas samma regler som gäller för de vanliga biskopsvalen vid röstningen inom valkorporationerna. Valkorporationernas förslag insändes till ecklesiastikdepartementet, där det slutliga förslaget sammanställes. Förslaget namn tillgodoräknas en röst för varje plats på valkorporationernas förslag.

3. Valkorporationens sammansättning vid biskopsval

Kort historik

Enligt den katolska kyrkans rättsordning skulle biskopsval verkställas av domkapitlet. Mot slutet av medeltiden blev emellertid dessa val i Sverige av föga betydelse. Det reella inflytandet vid biskopstillsättningar tillkom påven och konungen.

Vår första evangeliska kyrkoordning år 1571 innehöll bestämmelser om att biskopsval skulle förrättas av »några tillskickade personer av klerkeriet och andra, som i saken något äro förfarna». Avsikten synes sålunda ha varit, att både präster och lekmän skulle delta i valet. Kungl. Maj:t skulle härefter utnämna biskop. Bestämmelsen om lekmannamedverkan borttogs emellertid redan 1575.

Under slutet av 1500-talet och under 1600-talet ansåg sig Kungl. Maj:t helt obunden av valet vid tillsättningen av biskop. Detta bekräftades genom 1686 års kyrkolag, som stadgade att Kungl. Maj:t till ämbetet kunde utnämna den föreslagne eller också någon annan. Biskopstillsättningar utan föregånget val förekom, vanligen genom förflyttning av biskop från ett stift till annat.

Genom 1720 års regeringsform ändrades biskopsvalsbestämmelserna. I denna föreskrevs, att biskopstillsättningar alltid skulle föregås av stiftets val. Kungl.

Maj:ts utnämningssrätt begränsades till en av de tre, som fått de flesta rösterna vid valet.

Mera ingående bestämmelser gavs i den — som framgått av den tidigare redogörelsen — ännu gällande förordningen den 30 maj 1759 om biskops- och superintendentsval. Enligt förordningens ursprungliga lydelse var domkapitlets ledamöter, kyrkoherdarna och en kaplan (den äldste) i varje pastorat, regementspastorer i stiftet samt vice pastorer, som förestod lediga sysslor, röstberättigade. Vid biskopsval i stift, där biskopen också var prokansler för stiftsstadens universitet, tillkom rösträtt vidare samtliga professorer vid universitetet.

Under 1800-talet och 1900-talet fram till nu har bestämmelserna i sak inte ändrats beträffande annat än den prästerliga rösträtten. 1899 utvidgades sålunda denna rösträtt till att avse samtliga ordinarie präster och vikarier för sådana präster. Med anledning av framställningar av 1909 och 1915 års kyrkomöten utvidgades 1916 rösträtten till att omfatta alla inom stiftet kyrkoskrivna, till prästämbetets utövning behöriga prästmän. Härigenom blev rösträtten i princip knuten till innehavet av prästämbetet. Genom lagändring den 1 april 1942 fick de aktuella bestämmelserna sin nu gällande lydelse. Därvid knöts rösträtten åter till innehavet eller utövandet av prästerlig tjänst eller tjänst vid allmän undervisningsanstalt inom stiftet.

Frågan om ökat deltagande av lekmän i biskopsvalen aktualiserades redan vid det första kyrkomötet 1868 och har sedan dess vid skilda tidpunkter behandlats av riksdag och kyrkomöte. Kommittén har lämnat en utförlig redogörelse för frågans behandling i betänkandet om biskopsval (s. 29—39), till vilken jag får hänvisa. Sammanfattningsvis får jag erinra om att 1925, 1926 och 1929 års kyrkomöten intog den principiella ståndpunkten, att biskopsvalet tillkom prästerskapet och att lekmän därför inte borde medverka vid valen. Då kammarrådet Tom Wohlin år 1937 framlade en promemoria med förslag till lag om ärkebiskops- och biskopsval, enligt vilket valet skulle förrättas av ett valkollegium av domkapitlets ledamöter, elektorer för stiftets prästerskap och elektorer för stiftets lekmän, ställde sig emellertid domkapitlet positiva till förslaget om lekmäns deltagande i valen. Däremot riktade de invändningar mot den föreslagna indirekta valmetoden för prästernas vidkommande samt mot den invecklade valprocedur, som Wohlin föreslagit. Förslaget föranledde inte någon Kungl. Maj:ts åtgärd. I anledning av motioner förklarade 1948 års kyrkomöte sig hysa vissa sympatier för tanken att lekmän i någon form skulle få utöva inflytande vid biskopsvalen. 1953 års kyrkomöte uttalade å sin sida, att det inte kunde slutas av 1948 års kyrkomötes allmänt hållna uttalande, att kyrkomötet intagit en klart positiv ställning till frågan. Jag vill slutligen erinra om att, då 1949 års riksdag hemställde om utredning av reglerna om biskopsval, utgick första lagutskottet, vars utlåtande låg till grund för riksdagsskrivelsen, från att tanken på lekmännens deltagande i valen skulle förverkligas.

Kommittén

Kommittén erinrar till en början om att i dess direktiv förutsättes, att valförsamlingen skall omfatta både präster och lekmän. Kommittén förklarar dock att den ansett sig böra motivera, varför enligt dess uppfattning lekmän jämte präster bör deltaga i valen.

Principen om inflytande vid biskopsval också för kyrkans lekmän har, säger kommittén, kommit till uttryck i vår första evangeliska kyrkoordning och står i samklang med principen om de kristnas allmänna prästadöme. Kommittén framhåller, att lekmän medverkar vid biskopsval i våra grannländers evangeliska kyrkor. En vidgad medverkan av lekmän i biskopsval skulle enligt kommitténs uppfattning stärka episkopatets kyrkliga betydelse och understryka, att biskopen inte bara är prästerskapets utan också kyrkans lekmanamedlemmars andlige ledare. Kommittén anser också, att en reform skulle i sin mån bidra till att öka lekmännens ansvar för kyrkans gärning. Kommittén avvisar de invändningar som anförts mot lekmäns deltagande i valen och som går ut på att biskopsvalet är en »prästerlig rättighet» och att lekmännen saknar förutsättningar för att bedöma personvalet. Vidare avvisar kommittén farhågorna för att lekmaninslaget i valförsamlingen skulle medföra fara för valens politisering i den meningen, att ovidkommande synpunkter kan spela in.

Det är enligt kommittén uppenbart, att valförsamlingen bör konstrueras så, att såväl präster som lekmän erhåller ett inte oväsentligt inflytande vid valet. De båda grupperna representerar emellertid inte skilda åsikter och intressen utan bör betraktas som en organisk enhet, representerande kyrkans intressen.

Man har enligt kommittén i allmänhet utgått från att en reform bör innebära, att präster och lekmän skall ha lika stort inflytande vid valet. Kommittén anser för sin del, att vad som främst bör beaktas vid valförsamlingens sammansättning är behovet av viss mångsidighet hos församlingen och att den i görligaste mån blir ett uttryck för en fond av erfarenhet, omdöme och insikt, som finns bland såväl präster som lekmän inom kyrkan. För att tillgodose detta är relationen mellan den prästerliga delen och lekmanadelen av valförsamlingen av underordnad betydelse. Enligt kommitténs mening är det tillräckligt, att man vid avvägningen mellan prästernas och lekmännens representation i valförsamlingen utgår från att prästernas och lekmännens inflytande i valförsamlingen i stort sett bör vara lika.

Beträffande valförsamlingens allmänna struktur konstaterar kommittén till en början, att enligt den i direktiven uttalade uppfattningen lekmännens medverkan vid biskopsvalen inte lämpligen kan ske annat än genom indirekta val under medverkan av församlingarnas organ. När det gäller valmetoden för stiftsprästerna förordar kommittén, mot bakgrund av vad som anförts vid remissbehandlingen av Wohlins promemoria, att prästerna får behålla sin direkta rösträtt. Kommittén anser det inte föreligga något principiellt hinder

mot ett sådant system. Den utgår också från att den allmänna inställningen bland prästerskapet alltjämt är starkt positiv för behållande av den direkta rösträtten.

I sitt särskilda yttrande redovisar ledamoten Lodenius ett valsysteem, som står i principiell överensstämmelse med det av Wohlin förordade. Enligt detta system skulle även prästerna vid valet representeras av elektorer. Genom en sådan ordning skulle valförsamlingens storlek väsentligen kunna begränsas.

Kommittén framhåller då det gäller den praktiska utformningen av ett valsysteem, som förutsätter direkt valmetod för prästerna och indirekt valmetod för lekmännen, att jämställdhet mellan de båda grupperna kan uppnås genom att frångå principen att alla väljare äger lika röst. De båda grupperna kan förrätta biskopsval var för sig. Skilda röstvärden kan också tillämpas för de prästerliga väljarnas och lekmannaväljarnas röster. Detta sistnämnda förfarande avvisar kommittén dock av både praktiska och principiella skäl.

Kommittén har låtit utarbeta ett förslag, som bygger på metoden att präster och lekmän förrättar skilda val och att biskopsförslaget grundas på en sammanställning av de båda gruppernas för den slutliga utgången likvärdiga valresultat. Detta förslag, som närmare redovisas i en vid betänkandet fogad bilaga, innebär att prästernas direkta rösträtt behålles i huvudsaklig överensstämmelse med nu gällande bestämmelser samt att stiftets lekmän representeras vid valet genom en relativt fåtalig elektorskorporation. Elektorerne skulle utses kontraktvis — en till tre elektorer i varje kontrakt — av särskilda delegerade för kontraktets församlingar. Kommittén har emellertid funnit, att ett sådant valsysteem ger anledning till vissa betänkligheter. Bl. a. utesluter systemet en kontakt mellan lekmannaväljare och prästerliga väljare omedelbart före valet. Vidare skulle det kunna bidra till den oriktiga uppfattningen, att präster och lekmän är skilda element inom kyrkan.

För att tillgodose att präster och lekmän får lika stort inflytande har kommittén ansett det erforderligt, att den förutsatta pariteten mellan de båda gruppernas inflytande på biskopsvalets slutliga utgång också kommer till uttryck i valförsamlingens numeriska sammansättning. En sådan förutsättning anser kommittén dock inte behöva innebära, att antalet präster och lekmän i valförsamlingen är exakt lika.

Kommittén konstaterar, att om prästerna behålles vid sin direkta rösträtt skulle en valordning av den föreslagna beskaffenheten innebära en fördubbling av den nuvarande valförsamlingen. Församlingen skulle i allmänhet uppgå till omkring 500 personer; i Lunds stift till omkring 800 personer. Kommittén framhåller, att det skulle stöta på betydande praktiska svårigheter att låta församlingar av denna storleksordning välja vid en för samtliga väljare i stiftet gemensam valförrättning. Det är därför enligt kommitténs mening mest ändamålsenligt, att valet hålles vid skilda valförrättningar för olika delar av stiftet. Dessa förrättningar skall vara gemensamma för präster och lekmän. Den olägenhet, som består däri att skilda valförrättningar förhindrar en omedelbar kontakt mel-

lan samtliga väljare före valet, anser kommittén inte vara av någon avgörande betydelse. — Som hittills skall enligt förslaget domkapitlets ledamöter rösta i domkapitlet.

När det gäller den närmare utformningen av valförsamlingen föreslår kommittén som nämnts, att prästerna behålles vid sin direkta rösträtt samt att denna — liksom enligt gällande ordning — anknytes till innehavet av viss bestämd tjänst. Vid bestämmande av de tjänster, med vilkas innehav rösträtt bör förenas, tar kommittén till utgångspunkt att tjänsten måste vara föremål för biskopens ämbetsförvaltning. Kommittén framhåller, att frågan om den episkopala tillsynen av viss tjänst med hänsyn till de ofullständiga bestämmelserna på området kan ge anledning till åtskillig tvekan. Kommittén förutsätter emellertid, att biskopen har inseende — förutom över de präster som ingår i själva stiftsorganisationen — över sådana inom stiftets territorium befintliga prästerliga tjänster, vilka inrättats för att fylla en kyrkans funktion inom stiftets område.

Kommittén anser, att rösträtten för präster inom stiftsorganisationen bör tillkomma innehavare inte bara av ordinarie utan också av icke-ordinarie tjänst av mera fast karaktär. Till dessa tjänster räknar kommittén tjänster som kyrkoadjunkt, stiftsadjunkt och kontraktsadjunkt. Den som innehar vikariatslöneförordnande på sådan tjänst bör också ha rösträtt. Beträffande pastoratsadjunkterna föreslår kommittén, att dessa först sedan de fullgjort sin aspiranttjänstgöring och vunnit extra ordinarie anställning skall få rösträtt. Kommittén finner det inte tilltalande att präst, som på grund av icke fullgjord provtjänstgöring eller på grund av det mindre tillfredsställande utfallet av sådan tjänstgöring inte fått extra ordinarie anställning, skall äga medverka vid tillsättning av biskop.

Anknytes rösträtten till innehavet av viss tjänst bör detta enligt kommittén innebära, att även tjänstledig innehavare av sådan tjänst tillerkännes rösträtt. Däremot anser kommittén givetvis, att präst som avstängts från utövningen av sin tjänst inte skall äga rösträtt.

Kommittén finner inte skäl föreslå att präst, som endast innehar extra tjänst inom stiftsorganisationen, skall tillerkännas rösträtt vid biskopsval.

När det gäller prästerliga tjänster utom stiftsorganisationen anser kommittén rösträtt i princip böra grundas på sådana tjänster av heltidskaraktär, som kan falla under — den vid betänkandets avgivande ännu gällande — 47 § lagen den 7 december 1934 om tillsättning av prästerliga tjänster, dvs. tjänster vid »krigsmakten, utländsk beskickning, fängelse eller hospital» eller »vid sjukhus eller ock vid bruk, fabrik eller annat verk eller vid arbetsföretag av större omfattning». Tvekan kan emellertid enligt kommittén föreligga i vissa fall beträffande dessa tjänster. Även dövprästerna anser kommittén böra tillerkännas rösträtt.

Präster som innehar tjänster i svenska kyrkans missions-, sjömansvårds- eller diakonistyrelser finner kommittén inte i denna sin egenskap stå under episkopal tillsyn. Sådan tjänst föreslås därför inte grunda rösträtt vid biskopsval. Där-

emot finner kommittén präster, som är anställda vid diakonianstalterna och Stockholms stadsmission, stå i sådan relation till biskopen i respektive stift, att rösträtt för dem är motiverad.

Det under hovkonsistoriet lydande prästerskapet i hovförsamlingen och Skeppsholms församling föreslås inte få rösträtt vid biskopsval i Stockholms stift.

Som framgår av den föregående framställningen grundar alltsedan 1916 tjänst vid allmän undervisningsanstalt rösträtt för präst. Kommittén framhåller, att ifrågavarande prästers rösträtt fått sin motivering av det av ålder bestående sambandet i organisatoriskt hänseende mellan kyrkan och undervisningsväsendet och särskilt av biskopens ställning såsom eforus. På grund av undervisningsväsendets sekularisering anser kommittén det inte längre finnas skäl att behålla rösträtten för prästvigda lärare vid allmän undervisningsanstalt. Kommittén finner inte heller skäl föreligga att behålla den rösträtt vid val av ärkebiskop eller biskop i stift, där teologisk fakultet finns, vilken nu tillkommer fakultetens samtliga professorer. Enligt kommitténs uppfattning kan det med fog göras gällande att fakulteterna, som med två ledamöter ständigt är representerade i domkapitlet, i skälig utsträckning är företrädade vid valen. Kommittén föreslår sålunda att stadgandet i 2 § 5 mom. domkapitelslagen, vilket medger nämnda professorer rösträtt i domkapitlet, upphäves.

I fråga om lekmanrepresentationen har kommittén undersökt, i vad mån den församlingsprästerliga organisationen kan läggas till grund för bestämningen av antalet lekmanneelektorer i valförsamlingen. I så fall skulle för varje pastorat utses det antal elektorer, som motsvarar antalet inom pastoratet inrättade ordinarie och extra ordinarie församlingsprästerliga tjänster, dvs. kyrkoherde-, komminister- och kyrkoadjunktstjänster. Undersökningen har enligt kommittén givit vid handen, att någon förskjutning av praktisk betydelse i den förutsatta pariteten mellan präster och lekmän i valförsamlingen inte synes vara att befara om en sådan metod användes.

Kommittén anser att det är ofrånkomligt, att lekmanrepresentationen utses av församlingarnas organ. Då emellertid kommittén funnit, att den församlingsprästerliga organisationen bör läggas till grund för antalet lekmanneelektorer, måste pastoraten såsom enhet för denna organisation utgöra valkretsar för elektorsvalen.

När det gäller att bedöma om församlingens administrativa eller representativa organ bör utse lekmanneelektorerna erinrar kommittén om att kyrkoråden i de övriga nordiska länderna medverkar vid biskopsval. Vidare erinrar den om att val av elektorer, som har att utse lekmanneledamot i kyrkomötet, sker genom en metod, som bygger på församlingarnas representativa organ. Kommittén framhåller, att den uppgift, som tillkommer valförsamlingen vid biskopsval är av annan karaktär än den som tillkommer elektorsförsamlingen vid kyrkomötesval. De i biskopsvalet deltagande har, säger kommittén, att taga ställning till ett

personval, som ställer stora anspråk på valdeltagarnas omdöme, erfarenhet och insikt rörande den föreliggande frågan. Det synes därför enligt kommittén vara av betydelse, att val av lekmannelektorer för biskopsval anförtros personer, som vunnit viss förtroendeställning inom församlingarna, samt att elektorsvalets karaktär av personval kommer till sin fulla rätt. Kommittén förordar bl. a. till följd härav att valet av lektorer för biskopsval direkt eller indirekt anförtros åt församlingens kyrkoråd.

Kommittén förordar vidare, att i flerförsamlingspastoraten lektorer väljes av särskilda delegerade, som utses församlingsvis av församlingarnas kyrkoråd bland dessas valda ledamöter eller suppleanter. Kommittén finner slutligen att som behörighetsvillkor för lektor bör gälla, att denna skall vara valbar till ledamot i kyrkoråd inom pastoratet, samt att hinder inte bör möta att utse präst, som inte äger rösträtt vid valet, till lekmannelektor.

Remissyttranden

Samtliga remissinstanser som yttrat sig därom tillstyrker ett vidgat lekmannainflytande vid biskopsvalen.

Teologiska fakulteten i Uppsala framhåller, att lekmaninflytande vid biskopsval är ett i tiden liggande krav som motsvarar svenska kyrkans karaktär av folkkyrka, och *domkapitlet i Uppsala* finner det riktigt och i överensstämmelse med kyrkans bästa tradition från gamla tider, att lekmän deltagar i valen. Fler-talet *övriga domkapitel* uttalar liknande synpunkter.

Kammarkollegiet uttalar, att prästernas speciella sakkunskap för personvalets bedömning i realiteten kan komma att verka därhän, att prästerna får ett större inflytande än lekmännen vid valet, även om prästerna och lekmännen blir likställda i anseende till antalet väljande. Den praktiska betydelsen av reformen torde därför enligt kollegiet inte bli så stor som den föreslagna proportionen mellan antalet röstande präster och lekmän i och för sig synes ge vid handen.

När det gäller valförsamlingens uppbyggnad accepteras tanken på att präster och lekmän bör ha i huvudsak samma inflytande vid valet av alla remissorgan, som yttrat sig därom. *Kammarkollegiet*, *statskontoret*, *länsstyrelsen i Norrbottens län* och *domkapitlet i Stockholm* påpekar emellertid, att enligt kommitténs förslag antalet prästerliga väljare kommer att överstiga antalet lekmanväljare, då bl. a. extra ordinarie pastoratsadjunkter, stifts- och kontraktsadjunkter samt vissa präster utanför stiftsorganisationen har rösträtt, som inte motsvaras av någon lekmanväljares.

Från flera håll framhålles, att enligt förslaget valförsamlingen fått för stor numerär. Önskvärdheten av att denna göres mindre än enligt förslaget betonas av *kammarkollegiet*, *statskontoret* samt *domkapitlet i Uppsala* och *Luleå*. I ett särskilt yttrande har *dåvarande ärkebiskopen Brilioth* framhållit som sin åsikt,

att valkorporationernas storlek bör nedbringas kraftigt för att möjliggöra en verklig diskussion före valet.

Domkapitlet i Härnösand anför.

En väsentlig synpunkt har beaktats av kommittén, när den föreslår, att prästerna och lekmannaelektorerna skall utgöra en gemensam valförsamling för stiftet. En nackdel är det, att dess storlek utgör ett hinder för en gemensam valsammankomst för hela stiftet och nödvändiggör valförrättningar i kontrakten. Det är tacknämligt att kommittén föreslår, att tillfälle till överläggning skall beredas vid själva valsammankomsten, men det behövlige samrådet före valet i stiftssammanhang överlämnas åt det enskilda initiativet. På denna punkt innebär förslaget ingen ändring i förhållande till nuvarande ordning. Men det kan ifrågasättas, om inte valförsamlingens utökning med lekmannaelektorer gjort det ännu angelägnare att få en legaliserad form för kandidatnominering.

Behovet av gemensamt samråd för hela stiftets valmän före valhandlingen understrykes också av *hovkonsistoriet*.

Ett förslag att nedbringa valförsamlingens storlek framställs av *kammarkollegiet*.

Utöver de möjligheter att begränsa valförsamlingens storlek, som kommittén redovisar, synes man böra överväga att låta denna bestå av allenast — förutom domkapitelsledamöterna — stiftets ordinarie församlingspräster och ett häremot svarande antal lekmannaelektorer. En dylik anordning skulle, såvitt gäller den prästerliga rösträtten, nära ansluta sig till ordning som gällde före 1916. Att på detta sätt begränsa den prästerliga rösträtten skulle inte lämpligen komma i fråga om biskopsvalet syftade till att utse en företrädare för prästerskapet. Detta är nu inte fallet. Det bör fasthållas, att valförrättningens uppgift är att anvisa Kungl. Maj:t tre personer, lämpliga att betros med en offentlig funktion inrymande, utom annat, ett administrativt chefskap. Kollegiet föreställer sig att det bör vara av värde att denna rådgivning även på den prästerliga sidan av väljarkåren sker med den erfarenhet och det omdöme, som på lekmannsidan kan antas följa av den indirekta valmetoden. Slutligen må tilläggas att man på denna väg skulle nå en exakt överensstämmelse mellan de båda väljargruppernas numerär samt en inte betydelselös begränsning av väljarkårens storlek, som skulle ge möjlighet till valförrättningens uppdelning på större enheter än kontrakten och därigenom i viss mån tillgodose behovet av kontakt mellan olika väljargrupper.

En ledamot av kollegiet uttalar sig för att rösträtt skall tillkomma alla ordinarie och extra ordinarie präster inom stiftsorganisationen.

Frågan om prästernas direkta rösträtt skall behållas eller ersättas med en indirekt valordning har diskuterats av många remissorgan. Kommitténs förslag med direkt rösträtt tillstyrkes av flera. *Domkapitlet i Stockholm* finner det vara en vinning, att kommittén kommit till denna lösning, varigenom prästernas direkta rösträtt kunnat bevaras. Enligt domkapitlets åsikt bör nämligen den direkta rösträtten för prästerna inte utan tvingande skäl borttagas. Liknande synpunkter framföres av *hovkonsistoriet* samt *domkapitlet i Göteborg, Växjö och Härnösand*.

Länsstyrelsen i Kronobergs län anser att valproceduren avsevärt kunnat förenklas, om prästernas direkta rösträtt avskaffades och sålunda också prästerna representerades i valförsamlingen genom elektorer. Länsstyrelsen anser dock övervägande skäl tala för att den direkta valmetoden behålles.

Domkapitlet i Uppsala anför.

Det är att befara att med den splittrade, i allmänhet kontraktvis utövade omröstningsproceduren erforderlig kontakt mellan de röstberättigade i stiftet inte skall kunna uppnås med föreslagen numerär av korporationerna. Valet avser upprättande av förslag på tre personer, inom vilket Kungl. Maj:t är bunden vid utnämningen av biskop. Det är av vikt, att det förslag, som upprättas inom stiftet, är väl övervägt av en högtstående och insiktsfull valförsamling, som får tillfälle till samråd före valet. Ett sådant samråd kan tänkas äga rum allenast om antalet väljare avsevärt nedbringas. Härigenom torde också vinnas ökad genomsnittlig kompetens hos väljarna att bedöma de föreslagnas lämplighet. Mot den föreslagna proportionen mellan prästerliga väljare och lekmän har domkapitlet inte någon invändning. Elektorererna för båda väljargrupperna böra alltså vara till antalet lika. För uppnående av en sålunda önskvärd minskning av valförsamlingen föreslår domkapitlet, att även prästernas val sker genom kontraktvis utsedda elektorer. Härigenom borde för ett stift av Uppsala stifts storlek sammanlagda antalet väljare, inberäknat domkapitlets ledamöter, kunna begränsas till omkring 120 personer. Valproceduren bör försiggå medelst gemensam röstavgivning av domkapitlets ledamöter, prästerliga elektorer och lekmannaelektorer inför domkapitlet. Röstning vid valet bör ske personligt.

En minoritet i domkapitlet uttalar sig för att behålla prästernas direkta rösträtt, varvid betonas det särskilda förhållande, i vilket prästerna står till biskopen.

Domkapitlet i Luleå, som tillstyrker kommitténs förslag om direkt rösträtt för prästerna, framhåller som önskvärt att ett alternativ med indirekta val för såväl präster som lekmän ställes under omprövning av de lagstiftande myndigheterna.

Statskontoret anför.

Prästernas och lekmännens lika medverkan kan tillgodoses efter två olika linjer. De båda grupperna kan bilda en gemensam valförsamling, vilket för att överensstämmelse i inflytande mellan grupperna skall nås förutsätter, att vardera gruppen representeras av lika antal väljare. Ett sådant resultat kan inte erhållas på annat sätt än genom indirekta val. En annan lösning är att låta präster och lekmän rösta var för sig, dvs. bilda två skilda valförsamlingar, varefter biskopsförslaget får grundas på en sammanställning av de båda gruppernas valresultat. I detta fall behöver de röstande inom grupperna inte överensstämma i numeriskt hänseende, varför exempelvis med denna metod lekmannaelektorernas antal inte behöver överensstämma med prästernas, därest dessa bibehållas vid sin direkta rösträtt. Enligt ämbetsverkets mening är det inte i och för sig av avgörande betydelse, vilken av de båda antydda alternativa lösningarna som väljes. Envar av dem torde på ett tillfredsställande sätt kunna tillgodose målet att ge likvärdigt inflytande. Det av kommittén framlagda förslaget, som utgör en sammanblandning av de båda förfaringsätten och torde innehålla båda systemens nackdelar, synes däremot inte godtagbart. Förslaget torde därför i sin nuvarande utformning inte böra läggas till grund för en lagstiftning i ämnet.

Teologiska fakulteten i Uppsala anser det vara en brist i det framlagda förslaget, att ett alternativt förslag enligt den renodlade elektorsprincipen inte mera ingående diskuterats. Fakulteten anser, att rättvisekravet om lika stort inflytande för lekmännen som för prästerna inte kan upprätthållas genom den föreslagna valproceduren, där visserligen lika antal präster och lekmän ingår i en och samma valkorporation, men där samtliga i tjänst varande präster äger rätt till direkta val under det att den stora lekmannavärlden av naturliga skäl kan utöva sin valrätt endast indirekt genom elektorerna. Fakulteten fortsätter.

En konsekvens av det nämnda rättvisekravet blir, att även prästerna får utöva sin valrätt genom av dem utsedda elektorerna. Den på antytt sätt inom ett stift utsedda valkorporationen, bestående av lika antal av det tjänstgörande prästerskapet och av lekmannavärlden utsedda elektorerna, skulle kunna få till uppgift inte blott att fungera vid biskopsval, utan även utgöra en för en lagstadgad tid utsedd väljarkår, som hade att träda i funktion även vid andra — stiftets gällande — val, t. ex. val av stiftsrepresentanter i domkapitel, ombud vid allmänt kyrkomöte etc. Det synes ligga något betryggande däri, att dylika stiftets angelägenheter överlämnas till en stående valkorporation, som inte tillkommit för ett visst val, där tillfälliga synpunkter och otillbörlig agitation kan göra sig gällande, utan utsetts för alla inom en viss tidsperiod förekommande, stiftet berörande val, en valkorporation med ämbetsmannaansvar, inom vilket det är varje elektor angeläget att motsvara det förtroende han fått och som till en och samma plats samlar elektorerna från stiftets alla delar och därför före själva voteringen ger möjlighet till överläggning om det förestående valet och framläggande av synpunkter i ärendet, vilka framkommit i stiftets olika delar. En sådan valproceduren synes vara en garanti för att valet företages på sakliga grunder utan sidoinflytelser av otillbörliga privata intressen.

När det gäller den närmare utformningen av den prästerliga rösträtten uttalar *statskontoret* och *domkapitlen i Uppsala, Strängnäs och Härnösand* samt *Svenska kyrkans missionsstyrelse* farhågor för att tolkningssvårigheter i olika avseenden kan uppstå med den av kommittén föreslagna bestämningen av rösträtten till dem »som står under tillsyn av biskopen i stiftet».

Invändningar mot förslaget att anknyta den prästerliga rösträtten till viss tjänst och inte till innehavet av prästämbetet reses endast av *Svenska kyrkans missionsstyrelse*. Alla övriga remissinstanser accepterar också förslaget om att innehav av tjänst vid allmän undervisningsanstalt inte skall grunda rösträtt.

Kommitténs förslag att upphäva bestämmelsen att samtliga professorer skall äga rösta i domkapitlet vid ärkebiskops- och biskopsval i stift, där teologisk fakultet finns, underkännes av *domkapitlet i Lund* som anför.

Bestämmelsen tillkom enligt domkapitlets förmenande på mycket starka grunder, som förvisso inte minskat i aktualitet — man ville lämna inflytande vid tillsättande av ärkebiskop och biskop i Lund åt den teologiska vetenskapens främste representanter vid de båda fakulteterna och man ville i dessa angelägenheter bevara sambandet mellan fakultet och domkapitel. Då det skulle vara mycket beklagligt om detta band mellan den kyrkliga administrationen och den teologiska forskningen avklippes, vill domkapitlet hemställa att förenämnda bestämmelse allt fortfarande kvarstår i domkapitelslagen.

Mot kommitténs förslag att aspiranter inte skall äga rösträtt riktas invändningar av *teologiska fakulteten i Uppsala, hovkonsistoriet och domkapitlen i Strängnäs, Göteborg och Karlstad*. Sistnämnda domkapitel anför.

Kommittén anser det inte lämpligt, att präst som på grund av icke fullgjord provtjänstgöring inte erhållit extra ordinarie anställning, skall äga rätt att medverka vid tillsättning av ärkebiskop eller biskop. Denna uppfattning hade varit riktig, om det gällt en civil tjänsteman, för vilken aspiranttiden får anses vara en verklig provtjänstgöring. Men det är att märka, att inträde i prästämbetet sker genom prästvigning, till vilken ingen antages utan en grundlig prövning av hans lämplighet.

Domkapitlet i Göteborg håller före att inskränkning inte bör göras i det icke-ordinarie prästerskapets rösträtt. Anses det väsentligt att full paritet mellan präster och lekmän erhålles, kan detta lösas genom att ge ytterligare lekmän rösträtt i det pastorat där vederbörande präst tjänstgör. *Styrelsen för Svenska prästförbundet* beklagar att valrätt inte kunnat medgivas aspiranterna men finner att viktiga principiella skäl kan anföras mot en sådan valrätt. *Svenska kyrkans missions-, diakoni- och sjömansvårdsstyrelser* framställer yrkanden om rösträtt för präster i respektive styrelses tjänst samt för vissa andra präster med uppgifter av rikskyrklig karaktär. *Domkapitlet i Strängnäs* anser det inte föreliggande skäl att ge rösträtt åt tjänstledig extra ordinarie präst.

Till kommitténs förslag hur lekmannarepresentationen skall utformas framhåller *domkapitlen i Linköping och Göteborg* betydelsen av att endast sådana lekmän »som kan anses vilja främja församlingslivet» får deltaga i utseendet av elektorerna.

Sättet att utse lekmannelektorer diskuteras av många remissorgan. *Domkapitlet i Växjö* anför sålunda.

Man får, om förslaget antages, tre olika ordningar för utseende av ett stifts lekmanrepresentationer, en för val av lekmannaombud till kyrkomötet, en för val av lekmannaledamot i domkapitlet och en för lekmännens representation vid biskopsval. Detta kan knappast synas tillfredsställande. Att domkapitlet i detta sammanhang inte gärna kan yrka på ändring till en förenkling och samordning sammanhänger med det förhållandet, att detta ärende först behöver utredas, innan beslut därom kan fattas. Möjligt är, att denna något betungande ordning kan fungera utan större besvär, allra helst som val av biskop inte lär inträffa så ofta som de båda andra formerna av val.

Domkapitlet i Lund framhåller, att ledamöterna i pastoratskyrkorådet regelmässigt är ledamöter i församlingskyrkoråd, och förordar därför, att pastoratskyrkoråden skall förrätta elektorsvalen. En liknande mening uttalas av *domkapitlet i Stockholm*.

Kammarkollegiet anser, att ordningen för utseende av delegerade för val av elektorer i och för sig framstår som väl omständlig och därför mindre tillfredsställande. Kollegiet fortsätter.

En enklare anordning hade varit att låta pastoratskyrkorådet utse delegerade, i överensstämmelse med vad som sker då fråga är om utseende av elektorer för

val av lekmannaombud i domkapitel. I likhet med kommittén anser kollegiet emellertid, att ledamöterna i pastoratskyrkorådet utses efter grunder, som knappast kan anses göra dem särskilt lämpade för ifrågavarande uppgift. En möjlig lösning hade varit att låta samtliga kyrkorådsledamöter i flerförsamlingspastorat delta i elektorsvalet. En sådan lösning synes emellertid — fränsett de principiella betänkligheter, kommittén anfört häremot — inte kunna anses innebära en förenkling. Med hänsyn till det anförda och då utseendet av delegerade, låt vara att förfarandet framstår som något omständligt, dock knappast blir förenat med större besvär, vill kollegiet inte avstyrka vad kommittén härutinnan föreslagit.

Föredraganden

Biskopsämbetet har en viktig funktion i den svenska kyrkan. Biskopen framstår sålunda inte endast som stiftsstyrelsens administrative chef och prästerskapets förman och själasörjare utan också och framför allt som den högste ledaren av kyrkans liv och verksamhet inom stiftet. Denna verksamhet bedrivs visserligen främst inom de olika församlingarna, för vilka finns en fast organisation. Men till denna kommer den till själva stiftet anknutna kyrkliga verksamheten, som under senare tid utvecklats kraftigt. Det behöver här endast erinras om den mängd av organisationer, som mestadels på frivillighetens grund vuxit fram inom stiftens ram. I många av dessa intar biskopen regelmässigt den ledande ställningen.

Bestämmelser om att Kungl. Maj:t vid tillsättning av biskop är bunden av ett förslag, upptagande tre personer, finns i regeringsformen. Alltsedan reformationen har — med undantag för vissa tidsperioder — förslag om ämbetets besättande upprättats efter föregånget val. Valkorporationen har under tiderna skiftat till sin sammansättning men genomgående karakteriserats av att den huvudsakligen består av präster. Anmärkningsvärt är dock att i vår första evangeliska kyrkoordning förutsatts, att lekmän skulle delta i valet. Valets syfte är att för Kungl. Maj:t presentera tre för biskopsämbetet lämpliga personer. Valkorporationen bör vara så sammansatt, att detta syfte bäst tillgodoses.

En av de tendenser, som under det sista århundradet gjort sig särskilt märkbar inom kyrkan, är det ökade lekmannainflytandet i verksamheten. Detta inflytande har utvecklats och stadfästs genom ett flertal reformer på det kyrkliga området, senast genom den nya församlingsstyrelselagstiftningen. Såsom kommittén framhållit är för närvarande valförsamlingen vid biskopsval det enda kollektiva organ inom kyrkostyrelsen, som i stort sett saknar lekmannainslag. Spörsmålet att bereda lekmännen ett ökat inflytande vid biskopsvalen är dock, som framgått av vad jag tidigare anfört, av gammalt datum. I direktiven för kommittén framhölls också att det förhållandet, att en reform ännu inte kommit till stånd, synes mera ha berott på svårigheter att finna en lämplig form för lekmäns deltagande i biskopsval än på principiella betänkligheter att bereda lekmännen ett ökat inflytande vid valen. Visserligen intog kyrkomötet under 1920-talet en avvisande hållning mot en reform i denna riktning. Men å andra sidan anslöt sig de kyrkliga myndigheterna vid remissbehandlingen av det utav kammarrådet

Wohlin 1937 framlagda förslaget i ämnet i princip till tanken på ett ökat lekmannainflytande vid biskopsvalen. Såsom framgår av behandlingen av frågan vid senare kyrkomöten synes även där den tidigare intagna negativa ståndpunkten till reformtanken ha övergivits.

Kommitténs överväganden rörande ökat lekmannainflytande vid biskopsval framstår mot bakgrunden av det nu anförda som helt följdriktiga. Kommittén har också kunnat anföra viktiga skäl för sitt ställningstagande, bl. a. att lekmän medverkar vid biskopsval i våra grannländers evangeliska kyrkor. Från remissinstanserna har heller inte riktats invändningar mot att lekmännen beredes större inflytande vid valen. Tvärtom har från flera håll framhållits, att de framlagda förslagen är väl ägnade att lösa problemen på området. När en reform nu avses bli genomförd rörande biskopsvalen finner jag det självklart, att ett ökat och väsentligt inflytande ges åt lekmännen. Deras funktion härvidlag får sålunda betraktas som ytterligare ett led i utvecklingen att stärka lekmännens intresse för omvårdnaden av vår svenska kyrka.

Med hänsyn till biskopsämbetets karaktär och uppgifter framstår det emellertid som naturligt, att prästerna fortfarande får särskild representation vid biskopsval. Sådan representation för prästerna förekommer såväl i kyrkomötet som i domkapiteln. Härigenom kan också utnyttjas den fond av erfarenhet, insikt och omdöme i hithörande frågor, som finns företrädd bland prästerskapet.

Kommittén har utgått från att avvägningen mellan det prästerliga elementet och lekmannelementet i valkorporationen bör göras så, att de båda gruppernas inflytande i stort sett blir lika starkt. Denna utgångspunkt är dock i och för sig inte självklar. Det bör särskilt erinras om att lekmännen i kyrkomötet nu har ett numerärt större inflytande än prästerna. Kommitténs förslag i denna del har emellertid inte mött gensaga vid remissbehandlingen. Jag finner mig också för egen del kunna godtaga kommitténs ståndpunkt om ett i huvudsak lika inflytande för de båda grupperna. Jag vill emellertid i sammanhanget betona, att synpunkter om en inbördes så »rättvis» avvägning som möjligt av gruppernas inflytande torde vara av underordnad betydelse. Avsikten med valet är inte främst att bereda någon grupp en rättighet att ge sin mening till känna; huvuduppgiften är att på ett så representativt sätt som möjligt anvisa Kungl. Maj:t tre personer, som har stiftets förtroende att bekläda biskopsämbetet.

Ett i stort sett lika inflytande för präster och lekmän kan uppnås på olika sätt. Ledamoten Lodenius har i sitt särskilda yttrande nämnt ett system, enligt vilket både präster och lekmän företrädes av elektor. En lösning av frågan om valkorporationens sammansättning efter dessa linjer har som nämnts tidigare föreslagits i en promemoria av kammarrådet Wohlin. Flera remissinstanser har ställt sig positiva till denna tanke. Av frågans tidigare behandling framgår att framför allt den prästerliga opinionen är emot ett system med indirekt rösträtt för prästerna. Även om jag för egen del finner flera fördelar vara förknippade med en ordning, som innebär en indirekt rösträtt även för prästerna, finner jag

dock det för närvarande lämpligt att såsom kommittén förordat bygga en biskopsvalsreform på att behålla den direkta prästerliga rösträtten. Tänkbart vore därvid att låta präster och lekmän rösta var för sig och därefter sammanställa de båda gruppernas förslag till ett slutligt. De principiella skäl som kommittén åberopat häremot finner jag dock så viktiga, att jag inte vill förorda ett sådant system. Särskilt vill jag härvid framhålla, att präster och lekmän inte får framstå som grupper med motstridiga intressen. Jag delar till följd av det sagda kommitténs uppfattning, att pariteten mellan präster och lekmän bör komma till uttryck i en i stort sett numerisk lika sammansättning av valförsamlingen.

Det förslag kommittén framlagt innebär att de flesta präster i kyrkans tjänst får rösträtt medan lekmannaelektorerna kommer att motsvara blott antalet församlingsprästtjänster. Som flera remissinstanser påpekat medför detta, att antalet prästerliga väljare kommer att överstiga antalet lekmannaväljare. Sålunda kommer inte extra ordinarie pastoratsadjunkter samt stifts- och kontraktsadjunkter ävensom röstberättigade präster utanför stiftsorganisationen att motsvaras av lekmannaväljare. Den övervikt, som ligger däri, att de prästerliga ledamöterna i domkapitlet i allmänhet kommer att motsvaras av två lekmannaväljare och att vissa prästerliga tjänster kan tänkas vara utan innehavare och inte heller uppehållas av vikarie, är inte i och för sig tillräcklig för att väga upp den prästerliga dominansen. Enligt kommitténs förslag kommer det sålunda normalt att bli prästerlig övervikt i valförsamlingen. Denna övervikt kan i ett läge, då nuvarande prästbrist upphört, bli ganska stor. Bättre paritet mellan präster och lekmän i valkorporationen kan nås antingen genom att utöka antalet lekmannaväljare eller genom att minska antalet prästerliga väljare. Den förstnämnda vägen möter vissa svårigheter, om antalet lekmannaelektorer skall bestämmas med utgångspunkt i den församlingsprästerliga organisationen. Bl. a. skulle domkapitlets missivering av präster bli avgörande för det antal lekmannaelektorer, som skulle utses inom pastoratet. Att utöka antalet lekmannaelektorer synes över huvud taget svårt, om det av kommittén förordade systemet skall läggas till grund för en reform.

Skall bättre paritet uppnås mellan präster och lekmän måste sålunda antalet röstberättigade präster något minskas. En sådan minskning bör emellertid inte ske, om syftet med det prästerliga deltagandet i valet därigenom inte skulle i tillbörlig grad tillgodoses. Detta syfte är, som jag tidigare angivit, att dra fördel av prästerskapets i stiftet erfarenhet, insikt och omdöme då det gäller att nominera en person, som är skickad för den viktiga uppgift varom här är fråga. Skulle enstaka präster, som fyller kvalifikationerna för rösträtt, uteslutas från sådan, är detta för syftet med valet av mindre betydelse.

Kommittén har fasthållit den nuvarande principen om att rösträtten skall vara bunden till prästtjänst och inte till innehavet av prästämbetet. Till denna mening, som flertalet remissinstanser biträtt, vill jag ansluta mig. När det gäller att närmare avgränsa de tjänster, som bör grunda rösträtt vid biskopsval, före-

slår kommittén, att tjänsten skall vara föremål för biskopens ämbetsförvaltning. Kommittén framhåller själv att frågan om den episkopala tillsynen på grund av härom gällande bestämmelsers ofullständighet kan bli föremål för tvekan. Flera remissinstanser har också uttalat farhågor för tolkningssvårigheter med denna bestämning. Jag delar dessa betänkligheter och finner det nödvändigt, att rösträtten bestämmas på ett sätt, som i mindre grad ger upphov till tolknings-svårigheter. Det är nämligen en viktig grundsats, att regler om val är så entydiga, att riskerna för överklagande blir minsta möjliga.

Jag finner det uppenbart att då det gäller präster inom den egentliga stiftsorganisationen de ordinarie tjänsterna, huvudsakligen kyrkoherde- och komministertjänster, bör grunda rösträtt. Kammarkollegiet har föreslagit, att rösträtten begränsas till endast dessa. Denna uppfattning kan jag inte biträda utan finner det vara av värde att även det yngre prästerskapets synpunkter kommer till synes vid biskopsvalet. Jag anser det därför inte böra komma i fråga att utesluta stifts-, kontrakts- och kyrkoadjunkter från rösträtt.

I fråga om pastoratsadjunkterna har kommittén föreslagit, att de som uppnått extra ordinarie anställningsform skall få rösträtt. Några remissinstanser har yrkat på att rösträtten bör utökas även till aspiranterna. Sätillvida är jag ense med dem, att skillnaden i anställningsformen för de präster varom här är fråga inte bör vara utslagsgivande för rösträtten. Denna fråga bör behandlas utifrån andra förutsättningar än formerna för dessa prästers anställning.

Som utgångspunkt för ett ställningstagande vill jag dock framhålla, att flertalet remissinstanser inte invänt mot kommitténs förslag om att aspiranter inte skall tillerkännas rösträtt. Det är också givet att de allra yngsta prästerna inte besitter samma fond av erfarenhet och insikt som de äldre, även om också deras syn kan vara av värde vid ett val. Deras kännedom om stiftets speciella kyrkliga situation får dock i allmänhet antagas inte vara så god som de äldres. Det bör i detta sammanhang framhållas, att sedan kommittén framlagt sitt förslag 1957 års prästvalsagstiftning medfört att det s. k. stiftsbandet i princip upphävts. Det kan därför antagas, att unga präster i större utsträckning än förut kan lämna stiftet. Med hänsyn till vad jag nu anført finner jag inte pastoratsadjunkternas deltagande i valen ha sådan betydelse för att syftet med valet skall tillgodoses, att de i denna sin egenskap bör tillerkännas rösträtt. Jag kommer i det följande att föreslå, att rösträtten knytes till inte endast innehavet utan också i vissa fall till uppehållandet av prästtjänst, varför också de yngre präster varom här är fråga i ett antal fall kommer att få rösträtt.

Kommitténs förslag i vad det rör rösträtt för präster utanför den egentliga stiftsorganisationen har vid remissbehandlingen rönt kritik på grund av svårigheterna att bedöma vilka som härvidlag står under biskopens tillsyn. Med hänsyn till vad jag nyss anført om nödvändigheten av enkla regler måste stor försiktighet iakttagas, då gränser i berörda hänseenden skall dras upp. Vidare bör framhållas, att den erfarenhet som finns redan bland prästerna inom stifts-

organisationen får anses vara tillfyllest för att åstadkomma ett förslag, som upptar tre lämpliga namn. Med hänsyn härtill och till mina tidigare uttalanden om syftet med valet finner jag mig inte kunna förorda att nu ifrågavarande präster, t. ex. präster vid de centrala kyrkliga styrelserna, diakoniansalterna och vid Stockholms stadsmission, ges rösträtt. Ett undantag bör emellertid göras, avseende kyrkoherdarna för döva, som numera lyder direkt under biskopen och domkapitlet i Stockholm.

Det torde råda enighet därom, att domkyrkosysslomannainstitutionen i dess nuvarande utformning i framtiden inte bör behållas. När nu en reform av biskopsvalen företages saknas det därför anledning att låta tjänst som domkyrkosyssloman grunda rösträtt.

Kommitténs förslag att tjänst vid allmän undervisningsanstalt inte skall grunda rösträtt står i överensstämmelse med de tankar, som legat bakom den 1958 genomförda skolstyrelse-reformen, enligt vilken bl. a. biskopens ställning som eforus vid läroverken avskaffats. Anledning att ge präster anställda vid undervisningsväsendet rösträtt finns således inte längre.

Den rätt, som för närvarande tillkommer de teologiska fakulteternas samtliga professorer att delta i biskopsval, har kommittén föreslagit skola upphävas. I likhet med kommittén anser jag det tillräckligt, att fakulteternas mening får ges tillkänna genom rösterna från de i domkapitlet invalda professorerna. Jag delar därför kommitténs uppfattning, att 2 § 5 mom. lagen om domkapitel bör upphävas.

Kommittén har föreslagit, att innehavet av viss tjänst skall grunda rösträtt. Med innehav jämställas vikariatslöneförordnande på tjänsten. Enligt kommitténs förslag skall alltså tjänsteinnehavare äga rösträtt även under tjänstledighet, medan den som uppehåller tjänsten i princip inte får rösträtt.

Jag biträder kommitténs uppfattning, att innehav av tjänsten bör vara förutsättning för rösträtt. Denna grundsats bör emellertid, för att man skall ernå numerär paritet med antalet lekmanneelektorer, kompletteras med en regel, att också den som uppehåller en vakant tjänst är röstberättigad. Huruvida förordnandet på den vakanta tjänsten är ett vikariatslöneförordnande eller av kortare varaktighet synes däremot sakna betydelse. Med det av mig förordade systemet kommer alltså — så långt detta är möjligt — antalet röstande präster att motsvara antalet inrättade tjänster och således även antalet lekmanneelektorer.

Då lekmanadeltagandet i valen skall bestämmas med utgångspunkt i den prästerliga organisationen, torde det stå utom diskussionen, att pastoratet såsom enhet för denna organisation i enlighet med kommitténs förslag bör vara valkrets för utseende av lekmanneelektorer.

Kommittén har föreslagit, att utseendet av lekmanneelektorerna bör tillkomma församlingskyrkorådet eller — i flerförsamlingspastorat — på visst sätt utsedda delegerade för församlingskyrkoråden i pastoratet. Några remissinstan-

ser har påpekat att detta förfarande blir omständligt. I denna fråga vill jag erinra om att, sedan kommitténs betänkanden framlagts, genom den nya församlingsstyrelselagen i flerförsamlingspastoraten tillskapats ett nytt organ, församlingsdelegerade, som handhar pastoratsangelägenheterna och vars ledamöter är utsedda av de olika församlingarnas beslutande organ — fullmäktige eller stämma. En annan följd av församlingsstyrelselagen och pastoratsindelningsreformen är att enförsamlingspastorat utan kyrkofullmäktige endast torde finnas i vissa relativt få fall, då församlingen ingår i total ekonomisk samfällighet.

Bättre organisatoriska möjligheter har alltså de senaste åren tillskapats för att anförtro valet av lekmannaelektorer åt de representativa organ, som finns inom pastoraten. Fråga uppstår då om detta lämpligen bör ske — särskilt i vad mån valets syfte bättre nås härigenom än genom att grunda det på församlingskyrkoråden.

Till en början bör understrykas, att det här gäller val av elektor. Det är alltså ej fråga om själva biskopsvalet, ett förhållande som några remissinstanser inte synes ha gjort tillräckligt klart för sig. Den väljande församlingen skall således ha sin uppmärksamhet inriktad främst på vilka personer, som besitter lämpliga kvalifikationer för att bilda sig en på sakliga skäl grundad uppfattning i biskopsvalsfrågor; någon mera ingående kännedom hos valförsamlingen om lämpliga biskopskandidater är däremot inte erforderlig. I detta avseende får elektorsvalen anses jämförbara med valen till kyrkoråd eller valen av elektor för utseende av ombud i kyrkomötet.

Kommittén har som skäl för sitt förslag om att församlingskyrkoråden skall välja lekmannaelektorer för biskopsval åberopat att valet bör anförtros personer, som vunnit viss förtroendeställning inom församlingen. Vid val av elektor till biskopsval bör emellertid enligt min mening främst eftersträvas, att bredast möjliga kyrkligt intresserade lekmannaopinion får komma till tals. Detta kan endast ske genom att överlämna valen åt kyrkofullmäktige — respektive församlingsdelegeradeinstitutionen. Likaväl som kyrkofullmäktige erfarenhetsmässigt visat sig utse lämpliga personer till kyrkoråd och till elektor vid val av lekmannaombud till kyrkomötet, måste de antagas kunna väl fylla sin uppgift även vid utseende av elektor som skall välja biskop. Det får därvid anses naturligt, att endast sådana personer utses till elektor, vilka »kan antagas vilja främja församlinglivet». I flertalet fall torde ledamot av kyrkorådet komma att utses. En viktig omständighet att beakta är vidare, att om valet överlämnas till fullmäktige eller delegerade vinnes en betydande administrativ förenkling, därigenom att särskilda delegeradeval i flerförsamlingspastoraten undviks.

En nackdel med att överlämna valet till pastoratets beslutande organ består onekligen däri att valet i några av de större städernas pastorat kommer att ske på kyrkostämma. Tänkbart är givetvis, att i detta fall låta samfällighetens fullmäktige välja elektor för samtliga pastorat inom samfälligheten. Då emellertid varje församling för sig förrättar val av elektor för val av kyrkomötesombud på stämma och detta synes ha fungerat väl, finner jag att motsvarande för-

farande kan komma till användning vid nu ifrågavarande elektorsval. Också vid bedömandet av behovet av en särskild ordning för här avsedda fall får man ha i minnet att valet gäller elektor, inte biskop. Som jag nyss antytt blir det heller inte fråga om något mera allmänt förekommande förfarande.

4. Röstningsförfarandet vid biskopsval

Kommittén

Kommittén erinrar om att enligt gällande bestämmelser skall väljande vid biskopsval avge en röstsedel, som upptar tre namn. De tre namnen äger lika röstvärde. De tre, som fått de flesta rösterna, skall uppföras på förslaget. Någon bestämning av ordningen mellan de tre på förslaget uppförda förekommer inte.

Kommittén framhåller, att olägenheterna med nuvarande system främst består i att en — om än aldrig så stark — minoritet bland de röstande inte kan göra sig gällande vid valet, om majoriteten sätter upp samma tre namn på sina valsedlar. En annan olägenhet är att om genomgående två »andrahandsnamn», som knappast kan komma i fråga till utnämning, blir uppförda på valsedeln, blir den valfrihet som Kungl. Maj:t bör ha mellan tre namn illusorisk.

Kommittén betonar, att biskopsvalets syfte är att för Kungl. Maj:t presentera tre för det lediga biskopsämbetet lämpliga kandidater. Eftersom varje enskild röstande bör medverka till att det enligt hans uppfattning bästa trenamnsförslaget framlägges för Kungl. Maj:t, bör också varje valsedel upptaga tre namn, varken mer eller mindre. Kommittén anser, att namngivningen på valsedeln inte bör kunna utnyttjas i det valtaktiska syftet att säkra förslagsrum för en av de röstande framförd huvudkandidat på det sätt, att såsom andra och tredje namn upptages personer, som den röstande anser inte kunna eller inte ens böra komma i fråga till utnämning. Eftersom varje röstande regelmässigt framför de tre av honom på valsedeln upptagna namnen med olika styrka, bör den röstandes mening härvidlag enligt kommitténs uppfattning komma till uttryck i röstsammanräkningen. Kommittén anser vidare, att sammanräkningsmetoden i tillbörlig grad bör tillgodose minoritetssynpunkter inom valförsamlingen utan att biskopsvalet fördenskull urartar till en tävlan mellan partier.

Kommittén har undersökt olika metoder för sammanräkning av rösterna för att nå de angivna syftena. Sålunda har de metoder som användes vid val av borgmästare och rådman och i Finland vid biskopsval samt ett av Wohlin framlagt förslag närmare studerats. Som den lämpligaste metoden förordar kommittén en röstningsprocedur, som grundas på en för samtliga rum på biskopsförslaget gemensam sammanräkning, omfattande de tre namnen på valsedlarna. Därvid tilldelas de tre namnen olika röstvärden efter deras ordningsföljd på valsedeln. Dessa röstvärden anser kommittén böra bestämmas så, att första

namnet räknas som hel röst, andra namnet som halv röst och tredje namnet som en tredjedels röst.

Sedan röstsammanräkningen ägt rum skall enligt kommitténs förslag domkapitlet på förslaget uppföra de tre, som vid valet fått högsta röstetal. Har två eller flera, som inte båda eller samtliga kunnat beredas rum på förslaget, fått lika röstetal, föreslår kommittén, att man skiljer mellan dem genom lottning.

Kommittén har inte ansett det erforderligt med någon bestämning av den inbördes ordningen mellan de tre på förslaget uppförda.

Remissyttranden

Kommitténs förslag om röstsammanräkning för upprättande av biskopsförslaget har fått ett genomgående gott mottagande. Flertalet *domkapitel* betonar värdet av att en minoritet bland de röstande får möjlighet att göra sig gällande vid valet. *Kammarkollegiet* anför.

Det synes knappast vara möjligt att finna en metod för röstsammanräkning, som framstår som alltigenom tillfredsställande. Såväl de av kommittén särskilt undersökta tre metoderna som den av kommittén slutligt föreslagna metoden måste emellertid anses ha avgjort företräde framför nuvarande metod. Mot den av kommittén föreslagna metoden skulle möjligen kunna erinras, att denna metod inte — till skillnad från de tre övriga metoderna — innebär någon absolut garanti för att något av första namnen på valedlarna kommer med på själva biskopsförslaget. Detta har sin grund däri att en särskild sammanräkning, med hänsyn tagen endast till valedlarnas första namn, inte skall företagas. Angivna resultat — som i praktiken torde inträffa ytterst sällan om ens någonsin — förutsätter en allmän anslutning till vissa namn, upptagna på valedlarnas andra eller tredje rum. Det torde emellertid inte utan visst fog kunna göras gällande, att den starka anslutningen till dessa namn motiverar företrädesrätt för desamma. En fördel med kommitténs förslag rörande röstsammanräkningen är dess stora enkelhet. Kollegiet anser sig kunna tillstyrka detsamma.

Länsstyrelsen i Örebro län uttalar sin tveksamhet om nödvändigheten att vid röstsammanräkningen för upprättande av biskopsförslag använda annan metod än den som redan tillämpas vid borgmästar- och rådmansval. *Domkapitlet i Västerås* samt *dåvarande ärkebiskopen Brilioth* i ett särskilt yttrande ifrågasätter om inte den första rösten bör få ett röstvärde av 3, den andra av 2 och den tredje av 1. På detta sätt kan man undvika bråktal av röster.

Föredraganden

Den nuvarande ordningen, enligt vilken samtliga tre på röstsedeln uppförda namn tillerkännes samma röstvärde, har vid flera tillfällen utsatts för stark kritik. Senast denna fråga behandlades av riksdagen framhöll första lagutskottet

(utl. 1949:17) att de skäl, som anförts för införande av en proportionell valmetod vid andra val, också talade för att tillämpa en dylik metod vid val av biskop och ärkebiskop. Framför allt framstod det för utskottet såsom ett bestämt önskemål, att regler skapades, som bättre tillgodosåg minoriteternas intressen. Skulle tidigare förslag om lekmäns deltagande i biskopsval komma att förverkligas, blev helt nya röstningsregler erforderliga.

I direktiven för utredningen framhölls också att en blivande reform i detta hänseende bör ha till syfte att låta biskopsförslaget vara ett personval, som ger ett verkligt uttryck för de röstandes intentioner och som i tillbörlig grad tillgodoser minoritetsgrupper bland väljarna. Sammanräkningsmetoden bör även garantera, att Kungl. Maj:ts grundlagsenliga befogenhet att välja mellan tre biskopskandidater i realiteten inte blir illusorisk.

Kommitténs förslag till ny sammanräkningsmetod eliminerar i huvudsak de olägenheter som varit förenade med det nuvarande systemet, enligt vilket t. o. m. en betydande minoritet inte haft möjlighet att få någon kandidat uppförd på förslaget. Systemet har alltså givit möjligheter för en majoritet att helt sätta sin prägel på valet. Kommitténs förslag har också fått ett genomgående gott mottagande vid remissbehandlingen. Från ett par håll har ifrågasatts, om det inte vore bättre att använda talserien 3—2—1 i stället för $1\frac{1}{2}$ — $1\frac{1}{3}$. Någon egentlig nackdel är det dock inte enligt min mening, att man får räkna med bråktal av röster. Tvärtom torde det av flera skäl vara lämpligt att steget mellan det första och det andra namnet är större än mellan det andra och tredje. Därigenom får den väljande möjlighet att ge klart uttryck för sin uppfattning vem han anser vara inte bara lämplig utan också den lämpligaste. Förslaget innebär vidare att en rimlig avvägning sker mellan majoritets- och minoritetsintressen, så att olika uppfattningar kan komma till uttryck på biskopsförslaget. Jag vill alltså förorda den av kommittén föreslagna ordningen för biskopsvalets förrättande.

5. Ärkebiskopsval

Tidigare reformförslag

Alltsedan senare hälften av 1700-talet har vid skilda tillfällen ordningen för ärkebiskopsval kritiserats. Denna kritik har främst riktats mot det obetydliga inflytande, som ärkestiftets prästerskap har vid valet, samt mot den kollektiva röstningsmetoden.

Frågan om ökat inflytande för ärkestiftets prästerskap upptogs sålunda vid 1772 års riksdag och ledde till ett beslut av riksdagen, att ärkestiftets inflytande vid valet skulle sättas i paritet med domkapitlens. Beslutet blev emellertid inte verkställt. Vid ett flertal tillfällen under 1800-talet var frågan om ökat

inflytande för prästerna i Uppsala stift aktuell men kunde av olika skäl inte lösas. Vid 1809 års riksdag föreslog konstitutionsutskottet att Uppsala stifts röst skulle räknas lika med fem domkapitels. Förslaget antogs av de fyra stånden, men Kungl. Maj:t sanktionerade inte beslutet. Vid 1815 års riksdag behandlades frågan ånyo och då föreslog konstitutionsutskottet, att prästernas i Uppsala stift röster skulle räknas som tre röster. Detta förslag antogs av 1815 och 1817—1818 års riksdagar, men inte heller detta vann Kungl. Maj:ts gillande.

Det år 1846 framlagda förslaget till ny kyrkolag innehöll inga ändrade bestämmelser angående sättet för val av ärkebiskop utom såtillvida, att man föreslog att universitetsprofessorernas rösträtt skulle tagas bort. Två ledamöter av den kommitté som utarbetat förslaget ansåg, att varje domkapitels förslag skulle gälla som en röst och Uppsala stifts förslag som fem röster. 1868 års kyrkomöte anhöll, att Kungl. Maj:t ville taga bl. a. frågan om ökat inflytande för ärkestiftets prästerskap under övervägande. Ett av 1869 års kyrkolagskommitté framlagt förslag innebar, att ärkestiftets prästerskaps röster skulle räknas såsom fem röster. Kyrkolagskommittén påpekade därvid, att inom ärkestiftet avgavs ytterligare tre röster, nämligen av Uppsala domkapitel, Stockholms stads konsistorium och det akademiska konsistoriet i Uppsala.

1903 års kyrkomöte anhöll om revision av bestämmelserna i syfte att bereda ärkestiftets prästerskap ökat inflytande. Häröver inhämtades yttranden från bl. a. samtliga domkapitel, som tillstyrkte en revision av bestämmelserna. Flerparten remissmyndigheter betonade vikten av ett ökat inflytande vid valet för ärkestiftets prästerskap.

Sedan frågan behandlats också vid 1908 års kyrkomöte framlades 1915 en inom justitiedepartementet utarbetad promemoria, innehållande förslag till ändrade bestämmelser i ämnet.

I promemorian framhölls, att fastän ärkebiskopen inte uttryckligen var tillagd någon chefsställning för hela kyrkan, han dock i förhållande till de övriga biskoparna obestriddligt måste anses som primus inter pares och utan vidare måste betraktas såsom svenska kyrkans främste och i många fall självskrivne representant utåt. Att bevara denna historiska tradition och att söka markera enheten inom kyrkan genom att framhålla ärkebiskopens chefsställning kunde endast vara till gagn för kyrkan.

Vidare anfördes i promemorian, att vid de förslag, som framstälts i syfte att bereda ärkestiftets präster ökat inflytande, hade det i allmänhet inte ifrågasatts, att valet skulle läggas enbart i händerna på stiftet. Väl låg det i öppen dag, att ärkebiskopens huvudsakliga ämbetsgärning var att vara biskop i Uppsala stift. Men å andra sidan var det av stor vikt, att till ärkebiskop utsågs en man med egenskaper lämpade för den, som faktiskt var kyrkans främste man. De egenskaper, som ärkestiftets präster kunde ställa på en biskop, vilken uteslutande hade ärkestiftet till sitt verksamhetsområde, sammanföll kanske inte till alla delar med dem, som borde ställas på ärkebiskopen som sådan. De förslag, som framstälts i förevarande syfte, hade anvisat huvudsakligen två utvägar. Enligt

den ena skulle inte längre de olika valkorporationernas röster sammanräknas som särskilda kollektivröster utan endast personliga röster avgivas. Den andra utvägen var, att man tillade ärkestiftets förslag ett högre röstvärde. I promemorian stannade man, med hänsyn till hela svenska kyrkans intressen vid valet, för att behålla den kollektiva röstberäkningen men ge ärkestiftets röst ett förhöjt röstvärde. Detta fick dock inte vara så högt att ärkestiftets prästerskap ensamt kunde bestämma valutgången. Efter vissa beräkningar stannade man för att ett värde av fyra röster skulle vara en tillfredsställande anordning.

Från remissyttrandena över promemorians förslag inhämtas bl. a. att domkapitlen i Västerås och Härnösand ansåg, att stiftsprästernas förslag borde räknas högre än fyra röster. Direkt avslag på förslaget yrkades endast av domkapitlet i Karlstad samt enskilda medlemmar av remissinstanserna.

Frågan om ökat inflytande för ärkestiftet blev åter uppmärksammat vid 1929 års kyrkomöte, som förklarade, att det anslöt sig till de riktlinjer för en reform av ärkebiskopsvalen, som dragits upp i 1915 års promemoria. Kyrkomötet anhöll att få förnya sin 1903 gjorda hemställan om en revision av ordningen för ärkebiskopsval.

Sedan Kungl. Maj:t 1933 förklarat sig för det dåvarande inte vilja företaga någon åtgärd i anledning av promemorian och kyrkomötets framställning, ingav ärkebiskopen Eidem samma år en promemoria angående ändrade grunder för ärkebiskopsval. Det i promemorian upptagna förslaget innebar, att valet skulle förrättas av två korporationer, den ena bestående av domkapitlet i Uppsala och ärkestiftets prästerskap, den andra av övriga domkapitel jämte Stockholms stads konsistorium. Varje domkapitel eller konsistorium skulle inte avge huvudröster, utan valdeltagarnas röster skulle sammanläggas. De två valkorporationerna skulle upprätta ett förslag på tre personer. På det slutliga förslaget skulle uppföras samtliga på de båda särskilda förslagen uppförda, eller sålunda minst tre, högst sex personer.

I sin 1937 framlagda promemoria anförde Wohlin bl. a. att den av ålder hävdade grundsatsen, att vid ärkebiskopsvalet bör beredas rum såväl för en representation för ärkestiftet som för en representation för det kyrkliga riksintresset, borde upprätthållas. Välgrundat syntes också vara, att en viss övervikt inrymdes åt det sistnämnda intresset. Någon rubbning i den hävdvunna ordningen, att rikets samtliga domkapitel, såsom främst företrädande riksintresset, skulle delta i ärkebiskopsvalet, ansågs inte vara påkallad. Anledning att frångå denna ordning syntes efter den förändring i sammansättningen av domkapitlen, som åvägabragts genom 1936 års domkapitelreform, än mindre föreligga. Dock torde den särskilda behörighet att delta i val av ärkebiskop, som tillagts de teologie professorerna vid Uppsala och Lunds universitet, vilka eljest inte var ledamöter i domkapitlet, böra upphöra.

Förslaget gick ut på, att i ärkebiskopsvalet skulle delta tretton valkollegier, nämligen ett valkollegium för ärkestiftet och ett för Stockholms stad, båda sammansatta såsom föreslagits för biskopsval, och för ett vart av rikets elva övriga

stift ett särskilt valkollegium bestående av ledamöterna i stiftets domkapitel. Förslaget, som byggde på en metod med personliga röster, skulle innebära — om man bortser från den numera inte aktuella elektorsrepresentationen för Stockholms stad — att ärkestiftets präster, lekmän och domkapitelsledamöter tillsammans fick nära hälften av inflytandet på ärkebiskopsvalet.

Från remissyttrandena över Wohlins förslag inhämtas bl. a. att ökat inflytande för ärkestiftet tillstyrktes av flertalet domkapitel men att domkapitlen i Linköping, Härnösand och Visby samt länsstyrelsen i Visby ansåg, att Wohlin överbetonat behovet av ökat stiftsinflytande. Wohlins förslag ledde som tidigare nämnts inte till någon Kungl. Maj:ts åtgärd.

1947 hemställde prästerskapet i ärkestiftet hos Kungl. Maj:t, att det skulle tillförsäkras ett väsentligt inflytande vid valet. I anledning härav uppdrogs åt professorn S. Kjällerström att utreda frågan. Kjällerström drog den slutsatsen, att ärkebiskopsvalet inte utan vidare kunde överlämnas till ärkestiftets präster. Han påpekade, att sedan fyrahundra år tillbaka hade valet varit en angelägenhet för hela den svenska kyrkan och att det gång efter annan också framhållits, att de rikskyrkliga synpunkterna måste tillskrivas utslagsgivande betydelse vid detta val. Vidare framhöll Kjällerström, att kritiken mot den nuvarande valordningen varit i hög grad överdriven och ofta givit en oriktig bild av det verkliga förhållandet mellan ärkestiftets och de övriga valkorporationernas inflytande på valet. Ehuru sålunda ingen grund fanns för uppfattningen att ärkestiftets synpunkter inte blivit tillgodosedda vid ärkebiskopstillsättningarna, ansåg Kjällerström det dock vara av betydelse, att ärkestiftets inflytande på valutgången erhöll en viss lagstadgad garanti. Kjällerström föreslog därför, att en av ärkestiftets prästerskap på förslag uppförd kandidat alltid skulle beredas plats på det slutliga förslaget.

Av remissbehandlingen av Kjällerströms betänkande framgår, att de flesta domkapitlen i huvudsak anslöt sig till vad Kjällerström anförde och föreslagit. Domkapitlet i Linköping ansåg dock, att gällande ordning tillerkände ärkestiftet ett skäligt inflytande vid valet, varför domkapitlet endast med tvekan tillstyrkte förslaget. Domkapitlet i Växjö framhöll, att Kjällerströms utredning snarare gav vid handen, att någon ändring inte syntes påkallad och samma ståndpunkt intogs också av domkapitlet i Karlstad samt kammarkollegiet. Inte heller Kjällerströms förslag föranledde någon åtgärd från Kungl. Maj:ts sida.

Kommittén

Kommittén framhåller, att den sedan reformationen tillämpade grundsatsen att ärkebiskopsvalet är en angelägenhet för hela den svenska kyrkan motiverats av den särställning i förhållande till övriga biskopar, som ärkebiskopen av ålder intagit och alltjämt intager. Denna ärkebiskopsämbetets särskilda karaktär har under senare tid blivit än mera framträdande, och kommittén anser därför, att

grundsatsen om hela den svenska kyrkans medverkan i ärkebiskopsval bör upprätthållas.

Även om ärkebiskopen faktiskt intager ställning som den svenska kyrkans främste representant, finner kommittén det dock otvivelaktigt, att hans huvudsakliga ämbetsgärning är att vara biskop i Uppsala stift. Ehuru hela den svenska kyrkans medverkan i ärkebiskopsval kan anses fullt motiverad, anser kommittén likväl, att ärkestiftets representation vid valet bör beredas ett betydligt större inflytande än den nu äger. Enligt kommitténs uppfattning bör man utgå från att såväl ärkestiftets som hela kyrkans mening bör komma till uttryck vid ärkebiskopsförslagets upprättande och att valutgången således inte bör helt domineras av endera av de båda grupperna. För att tillgodose detta syfte föreslår kommittén, att ärkebiskopsvalet förrättas var för sig av två valkorporationer, den ena för ärkestiftet och den andra för kyrkan i övrigt. Ärkebiskopsförslaget skall grundas på en sammanställning av de båda korporationernas för den slutliga utgången av valet likvärdiga resultat. Vid valen inom de båda korporationerna föreslås individuell röstningsmetod tillämpad.

Kommittén föreslår, att valkorporationen för Uppsala stift sammansättes på sätt kommittén föreslagit beträffande valförsamlingen vid de vanliga biskopsvalen, dvs. av domkapitlets ledamöter, i huvudsak samtliga prästerliga tjänstinnehavare i stiftet samt ett mot antalet röstberättigade präster i stort sett svarande antal lekmannaelektorer.

Den gällande ordningen att rikets samtliga domkapitel medverkar i val av ärkebiskop anser kommittén böra bibehållas. Eftersom domkapitlet i Uppsala jämte ärkestiftets präster och lekmän skall företräda ärkestiftet, bör sålunda rikets andra tolv domkapitel vid valet betraktas som företrädare för kyrkan i övrigt.

Kommittén har ansett övervägande skäl tala för att också de tre under ärkebiskopens ledning stående kyrkliga centralstyrelserna, svenska kyrkans missions-, diakoni- och sjömansvårdsstyrelser, bör vid val av ärkebiskop beredas inflytande bland riksintressets företrädare.

Kommittén föreslår sålunda, att valkorporationen för svenska kyrkan i övrigt skall bestå av ledamöterna i rikets domkapitel, utom det i Uppsala stift, samt de ledamöter i nämnda kyrkliga centralstyrelser, som inte i annan ordning äger rösträtt vid ärkebiskopsvalet.

Korporationernas val skall enligt kommitténs förslag förrättas i överensstämmelse med den ordning, som kommittén föreslagit i fråga om de vanliga biskopsvalen. Inom ärkestiftets valkorporation skall sålunda valet förrättas i ärkestiftets domkapitel av dettas ledamöter samt av ärkestiftets präster och lekmannaelektorer vid kontraktvis hållna förrättningar.

Kommittén föreslår, att valet inom valkorporationen för den svenska kyrkan i övrigt förrättas av domkapitelsledamöterna i vederbörande domkapitel samt av de ledamöter i de tre kyrkliga centralstyrelserna, vilka i denna egenskap äger

deltaga i valet, vid ett för dem gemensamt sammanträde i Stockholm inför en av domkapitlet i Uppsala utsedd valförrättare.

Kommittén föreslår vidare, att vid ärkebiskopsval tillämpas den röstningsprocedur, som kommittén förordat i fråga om de vanliga biskopsvalen. Sålunda bör varje vid valet avgiven valsedel upptaga tre namn, vilka tilldelas olika röstvärden efter den ordning, vari de upptagits på valsedeln.

För förslagets upprättande föreslår kommittén följande ordning:

Valresultatet bestämmes särskilt för vardera valkorporationen. De tre, som fått högsta rösttalen, skall anses vara nominerade av valkorporationen att uppföras på förslag till ärkebiskopsämbetet. Mellan lika rösttal skiljes genom lottning. De nominerade åsättes poängvärdena 1, $\frac{1}{2}$ respektive $\frac{1}{3}$ efter den ordningsföljd, i vilken de nämnts. Ordningsföljden bestämmes efter rösttalen. Mellan lika rösttal skiljes genom lottning. Eftersom vardera valkorporationen nominerar tre ärkebiskopskandidater, kan sålunda båda valkorporationerna tillsammans utse lägst tre och högst sex ärkebiskopskandidater.

På förslag till ärkebiskopsämbetet uppföres de tre av valkorporationerna nominerade, som fått högsta sammanlagda poängvärde. Detta innebär bl. a. att den som vid endera valkorporationens val fått högsta rösttalet alltid kommer att uppföras på ärkebiskopsförslaget.

Remissyttranden

I fråga om avvägningen av inflytandet mellan Uppsala stift och riket i övrigt vid ärkebiskopsval har olika meningar uttalats. *Statskontoret*, de hörda *länsstyrelserna*, *hovkonsistoriet*, *domkapitlet i Linköping*, *Strängnäs*, *Värjö*, *Luleå* och *Stockholm* lämnar kommitténs förslag i denna del i huvudsak utan erinran.

Kammarkollegiet anför.

Det kan givetvis ifrågasättas, om Uppsala stift — låt vara att stiftet skäligen bör beredas större inflytande på valutgången än för närvarande är fallet — härvidlag bör helt jämföras med svenska kyrkan i övrigt. Reformen innebär en flerfaldig utökning av stiftets nuvarande inflytande. De skäl, kommittén andragit för detta sitt förslag, torde dock få anses bärande. Otvivelaktigt måste ärkebiskopens huvudsakliga ämbetsgärning bestå uti att vara biskop i nämnda stift.

Domkapitlet i Uppsala anser, att de föreslagna reglerna om val av ärkebiskop bör omarbetas. Som skäl härför har *dåvarande ärkebiskopen Brilioth* anført, att utvecklingen av de ärkebiskopen tillkommande uppgifterna snarast gått i den riktningen, att hans befattning med ärenden som rör riket i dess helhet stegrats, varför det inte nu synes rimligt att göra ärkestiftets inflytande vid valet så stort som kommittéförslaget innebär. *Fem ledamöter av domkapitlet* säger, att det kan ifrågasättas om inte förslaget ger valkorporationen för ärkestiftet alltför stort inflytande. Eftersom det knappast kan vara möjligt att ange någon måttstock, efter vilken graderingen av inflytandet skall ske, ser sig ledamöterna nöd-

sakade att stanna för kommitténs förslag. Dock påpekar de, att domkapitlet i Uppsala enligt förslaget får betydligt mindre inflytande vid valet än andra domkapitel. För att undvika detta föreslår de att domkapitlet får rösta tillsammans med de andra domkapitlen. Också *domkapitlet i Göteborg* anser att domkapitlet i Uppsala om möjligt bör få rösta med övriga domkapitel.

Kammarkollegiet anför, att det framstår såsom en mindre tillfredsställande konsekvens, att ledamöterna i domkapitlet i Uppsala kommer att få mindre inflytande än övriga domkapitelsledamöter. Det synes dock vara förenat med avsevärda svårigheter att på lämpligt sätt bereda domkapitlets ledamöter ett ökat inflytande. En möjlig lösning vore att låta ledamöterna sammanföras med de väljande i valkorporationen för svenska kyrkan, en annan att tillerkänna ledamöternas röster förhöjt värde genom att inräkna dem i båda valkorporationernas röster. Ingendera av dessa lösningar synes dock kunna förordas, då de skulle stå mindre väl samman med de grundläggande principerna för kommitténs båda förslag. Kollegiet anser sig därför inte böra föreslå någon ändring av kommittéförslaget på denna punkt.

Domkapitlet i Härnösand anför.

Liksom synen på biskopens ställning är avgörande för ställningstagandet för frågan om lekmannamedverkan vid biskopsval, så måste synen på ärkebiskopens ställning bli bestämmande vid bedömningen av ärkestiftets anspråk på ökat inflytande vid ärkebiskopsval. I sitt avsnitt om »Ärkebiskopsämbetet i den svenska kyrkan» har betänkandet fäst uppmärksamheten på den utveckling, som under nyaste tid skett och som medfört att ärkebiskopen alltmera kommit att framstå som hela den svenska kyrkans självskrivna representant utåt och inåt med därmed förenade viktiga uppgifter, en ställning markerad särskilt genom ordförandeskapet i de centrala kyrkliga styrelserna och i biskopsmötet. Vid sin egen bedömning av frågan har kommittén emellertid inte denna utveckling i tankarna utan utgår från ett konstaterande, att ärkebiskopens huvudsakliga ämbetsgärning otvivelaktigt är att vara biskop i Uppsala stift, och kommer till slutsatsen, att ärkestiftet och svenska kyrkan i övrigt bör äga lika inflytande på valets slutliga utgång.

Mot bakgrunden av den utveckling som skett i fråga om ärkebiskopens ställning med allt starkare betoning av hans rikskyrkliga uppgifter finns det anledning att ställa sig tveksam inför konsekvenserna av ett förslag, som går betydligt längre än något tidigare i tillmötesgående av önskemålet att ge ärkestiftet ökat inflytande.

Så starka skäl synas kunna anföras för att den svenska kyrkan i övrigt behåller en viss övervikt, att domkapitlet vill påyrka en omprövning av förslaget i denna del. Detta önskemål skulle, utan att förslagets uppbyggnad av valordningen rubbas, kunna ske därigenom att namnen på den rikskyrkliga valkorporationens preliminära förslag tillräknades ett högre röstvärde vid sammanställandet av det definitiva ärkebiskopsförslaget. Det förtjänas å andra sidan övervägas, om i så fall inte ärkestiftet borde erhålla den särskilda garanti, som tidigare föreslagits av Kjellerström.

Domkapitlet i Skara anser det ogörligt att komma fram till en ändamålsenlig lösning av frågan om val av ärkebiskop med mindre än att hela frågan om ärkebiskopsämbetets karaktär och omfattning upptages till en ingående behandling.

Liknande synpunkter framföres av *domkapitlet i Göteborg* som framhåller bl. a. följande.

Vad gäller biskopsvals-kommitténs betänkande om ärkebiskopsval hade domkapitlet önskat, att frågan om ärkebiskopens tjänst i stifts- och rikssammanhang samt om ärkebiskopstjänstens eventuella uppdelning hade blivit föremål för ingående undersökning. Då så inte skett har domkapitlet att taga ställning till ärkebiskopsvalet utifrån ärkebiskopsämbetets nuvarande omfattning. Det synes då domkapitlet, att ett större inflytande på ärkebiskopsvalet från ärkestiftet är berättigat och att avvägandet mellan stiftsintresset och riksintresset bör förskjutas till förmån för ärkestiftet. Dock är domkapitlet av den meningen, att avvägningen inte rättvisligen kan ske så, att stifts- och riksintresset avdömes som likaberättigade. Så länge ärkebiskopen har de nuvarande uppgifterna i svenska kyrkan i sin helhet, vilka uppgifter från tid till tid ökar, anser domkapitlet det riktigt, att domkapitlens andel i ärkebiskopsvalet överväger ärkestiftets. Domkapitlet vill därför föreslå, att frågan om ärkebiskopsvalet upptages till ny behandling.

Sammanställningen av valkorporationerna vid val av ärkebiskop diskuteras av åtskilliga remissorgan. *Hovkonsistoriet, domkapitlet i Skara, Karlstad, Härnösand, Visby och Stockholm, Svenska kyrkans diakonistyrelse* samt *styrelsen för Svenska prästförbundet* anser, att de svenska utlandskyrkoherdarna skall få delta i ärkebiskopsvalet. Flertalet av de nämnda remissorganen finner också att lekmännen i utlandsförsamlingarna bör få medinflytande vid valet. *Diakonistyrelsen* anför i frågan.

Beträffande ärkebiskopsval vill diakonistyrelsen framhålla värdet av att relationerna till utlandsförsamlingarna och utlandspräster mera beaktas.

I egenskap av preses i Uppsala domkapitel har ärkebiskopen jämväl att övervaka de svenska utlandsförsamlingarna.

Tanken att förbindelserna mellan utlandsförsamlingarna och hemlandskyrkan borde utvecklas och stärkas har vid flera tillfällen under de senare decennierna varit föremål för diskussion och övervägande inom kyrkomötet. Olika framställningar i detta ärende har även av kyrkomötet avlåtits till Kungl. Maj:t. Någon lösning av denna ur skilda synpunkter betydelsefulla fråga har emellertid inte hittills kommit till stånd.

Härmed erinras om att så sent som vid 1957 års kyrkomöte frågan ånyo var föremål för behandling i anslutning till motion i ärendet, nr 64. I utlåtandet över denna motion vitsordade vederbörande utskott, att det alltjämt föreligger ett behov av att stärka förbindelserna mellan dessa församlingar och hemlandskyrkan. Diakonistyrelsen delar helt denna uppfattning och finner det därför önskvärt, att även utlandsförsamlingarna kunde beredas tillfälle att delta i ärkebiskopsval genom särskilda utsedda lekmanaelektorer — i enlighet med de grundläggande principerna för biskopsvalsreformen.

Om genomförandet av en sådan anordning skulle visa sig oframkomligt, vill diakonistyrelsen framhålla, att det i varje fall vore berättigat och önskvärt, att prästerskapet i de svenska utlandsförsamlingarna får rätt att delta i ärkebiskopsval. Principiellt lämpligast synes därvid vara, att dessa präster bildar en särskild gemensam grupp inom riksvalkorporationen på sätt bl. a. föreslogs i ärkebiskop Eidems promemoria till ekklesiastikdepartementet 1933.

Förslaget om att ledamöterna i de tre centrala kyrkliga styrelserna skall äga rösträtt inom rikskorporationen vid ärkebiskopsval avstyrkes av *kammarkollegiet* som anför.

Vad härefter angår valkorporationen för svenska kyrkan kan kollegiet inte tillstyrka förslaget, att ledamöterna i missionsstyrelsen, diakonistyrelsen och sjömansvårdsstyrelsen skall ingå i valkorporationen. Dessa styrelser är inte inorganiserade i svenska kyrkan på samma fasta sätt som domkapitlen, och styrelsernas organisation är också mera obestämd. Det bör inte komma i fråga att på en omväg infoga dessa styrelser i den kyrkoorganisation som är befäst genom lagstiftning enligt regeringsformen § 87 mom. 2:o. Kollegiet anser därför, att ifrågakommande valkorporation lämpligen bör begränsas till att avse allenast ledamöterna i rikets domkapitel, med eller utan undantag för Uppsala domkapitel.

Domkapitlet i Stockholm ifrågasätter, om inte tillsättningsförfarandet av ärkebiskop onödigt kompliceras genom att de tre kyrkliga centralstyrelsernas ledamöter erhåller rätt att deltaga i valet. Domkapitlet påpekar, att ett stort antal av dessa styrelsernas ledamöter i egenskap av biskopar eller domkapitelsledamöter ändå blir röstberättigade.

I fråga om upprättande av ärkebiskopsförslaget anför *kammarkollegiet*.

Upprättande av förslaget till ärkebiskopsval sker genom sammanställning av valresultaten för båda valkorporationerna. Första namnet på vardera förteckningen kommer alltid att upptagas på själva förslaget. Beträffande det tredje namnet torde detta inte sällan komma att få bestämmas genom lottning, något som i och för sig synes mindre tillfredsställande. Möjligen skulle kunna ifrågasättas att till förekommande av berörda olägenhet vid lika röstetal till tredje förslagsrummet upptaga fyra namn på själva förslaget. Kollegiet anser dock tillräckliga skäl inte föreligga för att för ändamålet föreslå en ändring av regeringsformen § 29.

Liknande synpunkter framföres av *domkapitlet i Karlstad*.

Föredraganden

I det föregående har behandlats frågan om biskopsval och hur lekmännen skall beredas ett tillbörligt inflytande vid valet. Härvid har jag bortsett från vilken ordning, som bör gälla för utseende av ärkebiskop, även om självfallet också här spörsmålet om ökning av lekmannainflytandet bör beaktas. Ordningen för ärkebiskopsval har nämligen alltid behandlats skild från vad som bör gälla för utseende av övriga biskopar i kyrkan. Detta sammanhänger med ärkebiskopens ställning som både stiftschef i Uppsala stift och den främste företrädaren för den svenska kyrkan såväl utåt som inom kyrkan själv, bl. a. i biskopsmötet och i de kyrkliga centralstyrelserna. Vid prövningen av spörsmålet om ordningen för ärkebiskopsval måste därför den svåra frågan lösas, hur stort inflytandet på valet Uppsala stifts väljare — präster och lekmän — skall ha i förhållande till svenska kyrkan i övrigt.

Som framgått av den lämnade redogörelsen för tidigare reformförslag rörande ärkebiskopsvalet har den gällande ordningen sedan lång tid tillbaka utsatts för kritik. Allmänt har därvid ansetts, att ärkestiftet haft för litet inflytande vid valet. För närvarande uppsätter fjorton valkorporationer var för sig förslag till ärkebiskop, nämligen de tretton domkapitlen i rikets stift samt ärkestiftets prästerskap. Ärkestiftets inflytande motsvarar således en sjundedel av de väljandes hela röststyrka. Det bör i sammanhanget erinras om att detta inflytande tidigare varit något större, då konsistorierna i Uppsala och Stockholm deltog i valet. Den gällande ordningen har vidare kritiserats i det avseendet, att fjorton korporationer avger var sin kollektiva röst.

I den från tid till annan förda diskussionen har huvudsakligen två utvägar anvisats att söka nå en lösning av problemet. Den ena är att slopa den kollektiva rösträkningen och endast låta personliga röster ligga till grund för förslaget. Den andra utvägen är att ge ärkestiftets förslag ett förhöjt röstvärde. Kommittén har stannat för ett förslag, som innebär att valkorporationernas antal minskas till endast två, den ena representerande ärkestiftet och den andra svenska kyrkan i övrigt, samt att ett system med personliga röster tillämpas inom vardera korporationen, vilka båda får lika stort inflytande vid upprättandet av det slutliga förslaget.

Kommitténs förslag får anses vara en utbyggnad av det förslag som 1933 framlades av ärkebiskopen Eidem. Tidigare förslag i ämnet har däremot gått ut på att ärkestiftets förslag skulle ges ett förhöjt röstvärde. Det mest genomarbetade av dessa förslag synes vara det som 1915 framlades inom justitiedepartementet i form av en promemoria. Det förtjänar omnämnas att vid remissbehandlingen av detta förslag rådde så gott som full enighet om att det borde genomföras samt att också 1929 års kyrkomöte fann sig kunna biträda de riktlinjer som dragits upp i promemorian.

Vid remissbehandlingen av det nu föreliggande förslaget har inte samma enhällighet kommit till synes som då det gäller förslaget till biskopsval i övrigt, även om flertalet remissinstanser godtagit vad kommittén föreslagit också i förevarande del. De mera kritiska remissmyndigheterna har i huvudsak beträtt två vägar. Sålunda anser bl. a. domkapitlen i Göteborg och Härnösand, att riksintresset bör ges ett större inflytande än stiftsintresset och i denna fråga ställer sig också kammarkollegiet och domkapitlet i Uppsala tveksamma, även om de anser sig böra acceptera förslaget om lika stort inflytande mellan de båda intressena. Ett par remissinstanser har förklarat sig anse, att det inte går att komma fram till en ändamålsenlig lösning av frågan, förrän det större spörsmålet om ärkebiskopsämbetets karaktär och ställning inom svenska kyrkan blivit utredd.

Till vad sålunda förekommit vill jag först framhålla, att det för närvarande — i vart fall inte så länge arbetet inom kyrka—statutredningen pågår — inte kan komma i fråga att sammankoppla den nu föreliggande frågan med det mera svårlösta och för kyrkans organisation genomgripande spörsmålet om

en annorlunda utformning av ärkebiskopens uppgifter och ställning. Ärendet bör därför behandlas med utgångspunkt i den nu bestående organisationen, i vilken ärkebiskopen dels är chef för Uppsala stift, dels därjämte företräder svenska kyrkan i dess helhet.

Emellertid ger, som jag redan antytt, remissbehandlingen av kommitténs förslag inte något entydigt besked; fastmera har de kritiska röster som höjts mot förslaget gjort mig tveksam om kommittén kommit fram till den bästa lösningen av problemet. Utan tvekan har de remissinstanser rätt som påpekat, att ärkebiskopens uppgifter beträffande svenska kyrkan i sin helhet från tid till tid ökar och att hans ställning i rikskyrkliga sammanhang allt starkare betonas. Jag vill också framhålla, att i den tidigare diskussionen har så gott som alltid ansetts, att riksintresset bör ha övervikt, även om Uppsala stifts inflytande i och för sig bör ökas. Vidare bör erinras om att den av professorn Kjällerström företagna utredningen närmast ger vid handen, att några mera genomgripande åtgärder inte är nödvändiga för att få till stånd en godtagbar avvägning av de båda intressena samt att Kjällerströms uppfattning härvidlag godtagits av flertalet domkapitel.

Vid mitt övervägande av de hithörande problemen har jag funnit mig böra stanna inför att förorda en mindre genomgripande förändring av den nuvarande ordningen än den kommittén föreslagit. Jag vill därvid anknyta till tidigare av bl. a. kyrkomötet godtagna förslag att behålla den kollektiva röstningen men — med bibehållande av en viss övervikt för riksintresset — ge Uppsala stifts förslag ett förhöjt röstvärde.

Olika åsikter kan naturligtvis göra sig gällande hur långt man bör sträcka sig för att tillgodose ärkestiftets intressen. Enighet torde dock råda därom, att detta bör vara så stort, att åtminstone ett av stiftet föreslaget namn kan komma med på det slutliga förslaget. Härutöver torde den exakta avvägningen vara rätt vansklig att göra, även om man — med beaktande av de förändringar som inträtt — kan ha god hjälp i tidigare framlagda förslag. Innan denna avvägning sker synes det mig dock nödvändigt att bestämma dels hur valkorporationen för ärkestiftet skall vara beskaffad, dels hur många andra valkorporationer än detta stift, som skall delta i valet.

Jag finner det naturligt, att den korporation, som skall representera Uppsala stift, bygges upp på samma sätt som valkorporationen i andra stift. Det under remissbehandlingen inom bl. a. domkapitlet i Uppsala framförda önskemålet att detta domkapitel skall få delta i röstningen i riksdelen av valmanskåren — dvs. i den nu avhandlade ordningen få rösta för sig som egen valkorporation i likhet med de andra domkapitlen — finner jag med hänsyn härtill inte kunna tillgodoses. Det torde inte med fog kunna göras gällande, att domkapitlet mera företräder ett riksintresse än intressena inom sitt eget stift. En annan sak är att förhållandet kan beaktas vid avvägningen av det förhöjda röstvärde, som ärkestiftets förslag bör ges.

Flera remissinstanser har påyrkat, att de svenska utlandsförsamlingarna och

deras prästerskap skall få rösträtt vid ärkebiskopsval. Nämnda församlingar lyder under domkapitlet i Uppsala. Jag finner också flera av de skäl som anförts för en sådan ordning välgående. Med hänsyn till bl. a. de skiftande reglerna om medlemskap i dessa församlingar torde det för närvarande inte vara möjligt att låta lekmännen i församlingarna delta i valet. Detta förhållande behöver dock inte utesluta, att församlingarnas kyrkoherdar — till antalet sju — får rösträtt. Jag vill därför förordna, att dessa präster ingår i valkorporationen för Uppsala stift.

Vad så angår den del av valmanskåren, som skall representera svenska kyrkan i övrigt, har kommittén föreslagit, att domkapitlet samt ledamöterna i de tre kyrkliga centralstyrelserna skall delta i valet. När det gäller domkapitlet biträder jag förslaget och vill i sammanhanget endast erinra om att till följd av vad jag tidigare förordat rösträtten för de teologiska fakulteternas samtliga professorer inte vidare kommer att bestå.

Mot rösträtt för ledamöterna i de tre kyrkliga centralstyrelserna har kammarkollegiet invänt, att styrelserna inte är inordnade i svenska kyrkans organisation på samma sätt som domkapitlet. Jag delar på anförda skäl kollegiets uppfattning och finner det inte lämpligt att nu låta dessa styrelser delta i valet. Såsom domkapitlet i Stockholm påpekat, torde flera av ledamöterna i styrelserna kunna utöva inflytande vid valet genom att rösta i egenskap av ledamot i domkapitel.

Det anförda föranleder mig alltså att föreslå en ordning, enligt vilken ärkebiskopsvalet skall förrättas dels inom Uppsala stift av en valkorporation, som är i huvudsak sammansatt på samma sätt som föreslagits beträffande biskopsval i allmänhet, dvs. av domkapitlets ledamöter, de flesta av stiftets präster — jämte utlandskyrkoherdarna — samt elektorerna för stiftets lekmän, dels av domkapitlet i övriga stift, av vilka vart och ett för sig skall utgöra en valkorporation.

Med utgångspunkt i denna organisation finner jag, efter gjorda beräkningar, att avvägningen mellan det inflytande Uppsala stift bör ha och det intresse som företrädes av svenska kyrkan i övrigt bör göras så, att förslaget från valkorporationen i stiftet ges ett sex gånger så högt röstvärde som ett vart av domkapitlens. Härvid ges riksintresset en övervikt samtidigt som garantier torde skapas, att stiftets uppfattning kommer till uttryck på det slutliga förslaget.

Det av kommittén föreslagna tillvägagångssättet vid röstavgivning, röstsammanräkning och upprättande av förslag finner jag i allt väsentligt kunna tillämpas även vid den nu förordade ordningen för val av ärkebiskop. Poängvärdena blir således för ärkestiftets förslag 6 för det första namnet på förslaget, 3 för det andra och 2 för det tredje, under det att namnen på varje domkapitlets förslag graderas enligt den vanliga skalan $1\frac{1}{2}$ — $\frac{1}{3}$ i den ordning de förekommer.

6. Specialmotivering till lagförslagen

Kommittén har, som tidigare nämnts, avgivit förslag till två särskilda lagar, en om biskopsval och en om ärkebiskopsval. Under remissbehandlingen har från ett par remissinstanser anförts, att uppdelningen på två lagar förefaller opraktisk och att lagtekniska skäl inte torde hindra att de båda förslagen sammanföres till ett. Jag biträder denna uppfattning. På grundval av de allmänna överväganden, som jag redovisat i det föregående, har inom ecklesiastikdepartementet upprättats förslag till lag om biskopsval, som alltså innehåller regler om val av såväl biskop som ärkebiskop. Vidare har upprättats förslag till lag om upphävande av 2 § 5 mom. lagen den 13 november 1936 om domkapitel.

De sålunda upprättade lagförslagen torde såsom bilaga (*Bilaga A*) få fogas till statsrådsprotokollet i detta ärende.

Jag övergår härefter till att behandla vissa detaljspörsmål i anslutning till de skilda lagförslagen. För varje paragraf i förslaget till lag om biskopsval anges dess motsvarighet i kommitténs förslag till lag om biskopsval (FBL) och lag om ärkebiskopsval (FÄL). I den mån stadgandena i sak överensstämmer med kommitténs förslag anser jag det i allmänhet tillräckligt att endast hänvisa till den av kommittén lämnade motiveringen.

I en fråga upptar förslaget inte någon motsvarighet till kommitténs förslag. Det gäller bestämmelserna i 17 § FBL och 10 § FÄL, enligt vilka elektor vid biskopsval skall äga för resa, som påkallas av uppdraget, av vederbörande pastorat åtnjuta resekostnads- och traktamentsersättning enligt av Kungl. Maj:ts meddelade grunder. *Kammarkollegiet* har här ansett, att denna bestämmelse inte är av sådan art, att den bör upptagas i lagstiftning av kyrkolags natur. För egen del vill jag framhålla, att det torde stå varje pastorat fritt att besluta om ersättning till elektor. Någon närmare reglering av denna fråga finner jag inte påkallad.

Förslaget till lag om biskopsval

Lagens rubrik

De grundläggande bestämmelserna om biskopsval, däri inbegripet ärkebiskopsval, återfinnes för närvarande i 20 kap. kyrkolagen, som till rubrik har »Om biskopsval». Detta kapitel avses nu bli ersatt av ny lagstiftning, som upptar regler om val av både ärkebiskop och biskop. Det synes därvid lämpligt att behålla den tidigare terminologien och låta termen biskopsval avse val till båda ämbetena. Enligt det i förslaget använda uttryckssättet är sålunda ärkebiskopsval en form av biskopsval. I enlighet härmed har lagförslaget benämnts »lag om biskopsval».

Allmänna bestämmelser

1 §.

Paragrafen överensstämmer i sak med 1 och 2 §§ FBL och 1 § FÄL. Jämför också 3 § FÄL och specialmotiveringen till 9 §.

2 §.

I denna paragraf, som motsvarar 3 § FBL, meddelas bestämmelser angående rösträtt vid biskopsval. De har behandlats under avsnittet 3 i allmänna motiveringen, till vilket jag får hänvisa.

Som församlingsprästerlig tjänst anses tjänst som domprost, kyrkoherde, komminister och kyrkoadjunkt i territoriell församling eller motsvarande tjänst i de icke-territoriella församlingar, som inte lyder under hovkonsistoriet. Tjänsten som garnisonspastor i Boden grundar inte rösträtt.

Som tidigare framhållits tillkommer rösträtten den som vid valet innehar tjänst samt den som uppehåller vakant tjänst, oavsett om han uppehåller tjänsten å vikariatslöneförordnande eller om han endast är förordnad för kortare tid. Det är måhända överflödigt att erinra om att förordnandet bör ha meddelats för att tillgodose de prästerliga uppgifterna i pastoratet. Att ge förordnande enbart i syfte att för valdagen fylla en lucka i organisationen bör inte komma i fråga.

3 §.

Paragrafen innehåller regler för valkoperationerna vid ärkebiskopsval. Denna fråga har behandlats under avsnittet 5 i allmänna motiveringen. Beträffande kommitténs förslag, se 2 §, 4 § första stycket och 5 § första stycket FÄL.

Val av elektorer

4 §.

Beträffande denna paragraf, som motsvarar 4 § FBL, får hänvisas till den allmänna motiveringen under avsnittet 3.

5 §.

Paragrafen överensstämmer i sak med 5 § FBL. Beträffande motiveringen får hänvisas till avsnittet 3.

Den församlingsprästerliga organisationen undergår ytterst sällan några förändringar under löpande år. Några svårigheter att fastställa antalet elektorer som skall motsvara antalet prästtjänster torde därför inte uppkomma. Antalet kan alltså som regel förutsättas vara detsamma såväl dagen för elektorsvalet som dagen för biskopsvalet. Den omständigheten att en präst har viss tjänstgöring i pastoratet ger inte rätt för pastoratet att utse lekmannaelektor, som motsvarar

prästen. Antalet elektorer får motsvara allenast de genom beslut av Kungl. Maj:t inrättade församlingsprästerliga tjänsterna. Skall enligt Kungl. Maj:ts beslut en komminister- eller kyrkoadjunktstjänst vara inrättad i visst pastorat med tjänstgöring också i annat pastorat, skall lekmannaelektor, som motsvarar prästen, utses endast i det förstnämnda pastoratet.

6 §.

I paragrafen ges bestämmelser om vilket organ som skall utse lekmannaelektorer. Beträffande den närmare motiveringen får hänvisas till avsnittet 3. Elektorsvalet förrättas av det organ, som har beslutanderätten i frågor, för vars handhavande pastoratet skall vara kyrklig samfällighet. Särskilda bestämmelser har inte meddelats för sådana icke-territoriella församlingar, rörande vilka lagen om församlingsstyrelse inte gäller. I sådan församling tillämpas den ordning som där i allmänhet gäller för fattande av beslut i valfrågor.

Enligt 3 § lagen om församlingsstyrelse kan Kungl. Maj:t förordna, att två eller flera församlingar, som tillsammans bildar ett pastorat, inte skall utgöra kyrklig samfällighet. Detta får till följd att pastoratet kommer att sakna representativt organ. En bestämmelse, som ger Kungl. Maj:t befogenhet att vid sådant förhållande förordna om vilket organ som skall utse elektorer, har upptagits i paragrafens andra stycke.

Beträffande kommitténs förslag, se 6, 7 och 9 §§ FBL.

7 §.

Jämför 8 § FBL. Enligt paragrafen medför valbarhet till kyrkofullmäktig i församling inom pastoratet behörighet att utses till elektor. Detta innebär bl. a. att elektor skall vara medlem av svenska kyrkan, ha uppnått tjugotre års ålder och inte vara omyndig. Landshövding, landssekreterare, landskamrerare och innehavare av motsvarande befattningar vid överståthållarämbetet är inte valbara till elektor. Elektor måste också vara boende inom pastoratet.

Präst, som äger rösträtt vid biskopsvalet, bör uppenbarligen inte vara behörig att vara elektor. Något hinder att till elektor välja annan prästvigd person finnes däremot inte.

8 §.

Paragrafen motsvarar 10 och 11 § FBL och innehåller de konstitutiva bestämmelserna för val av elektor och suppleant. För valet gäller de regler, som i allmänhet gäller för handläggning av fråga om val inom det representativa kyrkokommunala organet, se 15—25 §§ samt 37 och 41 §§ lagen om församlingsstyrelse. Härav följer bl. a. att valet skall, där det begäres, ske med slutna sedlar samt att vid lika rösttal lottning skall ske. Något hinder för präst, som är kyrkofullmäktig, församlingsdelegerad eller har rösträtt på kyrkostämman, att delta i valet stadgas inte. Det närmare förfarandet vid proportionellt val är reglerat i lagen den 15 april 1955 (nr 138) om proportionellt valsätt inom landsting, kommunalfullmäktige m. m.

Biskopsvalets förrättande

9 §.

Jämför 12 § FBL och 3 § FÄL. Enligt gällande bestämmelser skall domkapitlet, i samband med anmälan till Kungl. Maj:t om inträffad ledighet vid biskopstjänst, göra hemställan om biskopsvals företagande samt därvid föreslå lämplig dag, som Kungl. Maj:t skall utsätta för valet. Lämplig dag torde dock kunna bestämmas av domkapitlet inom en av Kungl. Maj:t bestämd tidsfrist. Därvid bör uppmärksammas att valet inte utsättes till tidpunkt, då många röstberättigade präster åtnjuter ledighet, t. ex. för semester.

Enligt kommitténs förslag skall Kungl. Maj:t bestämma den närmare tidpunkten för ärkebiskopsval. Det kan visserligen i och för sig diskuteras att låta domkapitlet i Uppsala bestämma dag för valet. Med hänsyn till antalet valkorporationer synes det dock lämpligt att Kungl. Maj:t fattar beslut i denna — inte ofta förekommande — fråga. Ärkebiskopsvalet bör, om inte särskilda skäl föreligger till annat, förrättas på samma dag i alla valkorporationerna.

10 §.

Paragrafen, som motsvarar 13 § FBL samt 4 § andra stycket och 5 § andra stycket FÄL, innehåller regler rörande ordningen för biskopsvalets förrättande.

Med hänsyn till det stora antalet väljande lärar det inte vara lämpligt att hålla en valförrättning för alla väljande. Det nuvarande systemet med val dels i domkapitlet för dess ledamöter och dels i kontrakten torde sålunda böra bibehållas.

Domkapitelsledamöter röstar alltid i sitt eget domkapitel.

Lekmanneelektorerna bör uppenbarligen rösta i det kontrakt dit det pastorat hör, för vilket de blivit utsedda. En motsvarande ordning för församlingspräster är också lämplig. De bör alltså rösta i det kontrakt, till vilket det pastorat hör, där de har sin tjänstgöring förlagd. Kontraktadjunkter bör rösta i sitt kontrakt. När det gäller andra prästerliga väljare, stiftsadjunkter samt kyrkoherdar för döva och kyrkoherdar i utlandet, synes i enlighet med kommitténs förslag lämpligt, att de utövar sin rösträtt i det kontrakt, där domkyrkan är belägen. Det torde vara lämpligt, att domkapitlet före valet upprättar en förteckning över röstberättigade väljare i varje kontrakt, vilken kan tjäna till ledning vid valförrättningen.

Personlig inställelse vid valförrättning bör vara regel. Sådan bör stadgas för lekmanneelektorerna, för vilka i händelse av förfall suppleant kan inträda. Även av domkapitlets ledamöter bör liksom nu krävas personlig inställelse vid valet. Om domkapitelsledamot ersättes av suppleant vid valet i domkapitlet, äger han inte i annan egenskap, t. ex. av församlingspräst, rösträtt. Härom stadgas i paragrafens sista stycke.

För de prästerliga väljarna bör också regeln vara, att de personligen skall inställa sig vid valet. I vissa fall skulle det dock vara oskäligt att kräva detta. Det gäller t. ex. kyrkoherdar för döva, kyrkoherdar i utlandet eller i fall, där

sjukdom, tjänsteförrättningar e. d. lägger hinder i vägen för deltagande. Av naturliga skäl bör utlandskyrkoherdarna regelmässigt använda poströstning. I fjärde stycket har därför upptagits en bestämmelse, enligt vilken nu nämnda kyrkoherdar eller präst, som har laga förfall, äger före valet insända valsedel.

11 §.

Paragrafen överensstämmer med 14 § FBL. Jämför också 6 § FÄL.

Sammanräkning och biskopsförslags upprättande

12 §.

Paragrafen överensstämmer i sak med 15 § FBL och 7 § FÄL. Den innebär att de nuvarande kontraktsvis hållna sammanräkningarna inte längre skall äga rum utan att all sammanräkning skall ske i domkapitlet. Av denna princip följer också att vid ärkebiskopsval sammanräknas inte de skilda domkapitlens röster i respektive domkapitel, utan denna sker vid ett och samma tillfälle av domkapitlet i Uppsala.

Beträffande paragrafens andra stycke får hänvisas till avsnitt 4 i den allmänna motiveringen.

13 §.

Paragrafen motsvarar 16 § första stycket FBL.

14 §.

Jämför 8 § och 9 § första—fjärde styckena FÄL. Beträffande paragrafens innehåll får hänvisas till avsnittet 5 i den allmänna motiveringen.

Enligt paragrafen åligger det domkapitlet i Uppsala att upprätta ärkebiskopsförslaget. Härigenom kan detta genom besvär bli föremål för rättslig prövning, något som för närvarande inte är möjligt, då förslaget upprättas i eklelesiastikdepartementet.

15 §.

Paragrafen motsvarar 16 § andra stycket FBL och 9 § femte stycket FÄL.

Besvär

16—18 §§.

I förevarande paragrafer har upptagits besvärreglerna vid biskopsval. De överensstämmer i sak med 18—20 §§ FBL (utom såvitt avser en bestämmelse av förvaltningsteknisk natur, som kan utfärdas i administrativ väg). Jämför 11 § FÄL. Det bör märkas, att med den utformning förslaget erhållit får klagan över elektorsval föras av ledamot i det organ, som förrättat valet, dvs. i allmänhet kyrkofullmäktig eller församlingsdelegerad. I de fall elektorsvalet förrättas å kyrkostämman, äger envar, som är röstberättigad på sådan stämman, anföra besvär över valet. Självfallet kan nu nämnda kategorier klagande grunda sin talan endast på felaktighet vid elektorsvalet, som kunnat påverka utgången i biskops-

valet. Eljest är klagorätten strikt knuten till den krets, som äger deltaga i själva biskopsvalet.

Särskilda bestämmelser

19 §.

I gällande biskopsvalsbestämmelser saknas föreskrift, hur det skall förfaras om på biskopsförslaget uppförd avlider, blir obehörig eller avsäger sig kandidatur till biskopsämbetet. Kommittén (21 § FBL och 12 § FÅL) har föreslagit, att det i sådant fall skall ankomma på Kungl. Maj:t att besluta i saken. Kommittén uttalar, att Kungl. Maj:t i ett sådant läge bör äga befogenhet att besluta, om nytt val skall företagas eller inte. Jag delar denna uppfattning. I förslaget har intagits en till innehållet mera preciserad bestämmelse, som gör det möjligt för Kungl. Maj:t att i förevarande fall förordna om nytt val. Sådant val bör föregås av nya elektorval.

20 §.

De ytterligare föreskrifter, som är behövliga för tillämpningen av denna lag, avses bli utfärdade i en särskild stadga om biskopsval.

**Förslaget till lag om upphävande av 2 §
5 mom. lagen om domkapitel**

Beträffande detta förslag får hänvisas till avsnitten 3 och 5 i den allmänna motiveringen.

Den nya lagstiftningen föreslås träda i kraft den 1 januari 1964, varvid samtidigt 20 kap. kyrkolagen och 1759 års förordning om biskops- och superintendentsval ävensom 2 § 5 mom. lagen om domkapitel föreslås bli upphävda.

7. Hemställan

Föredraganden hemställer härefter, att lagrådets utlåtande över ifrågavarande förslag till

- 1) *lag om biskopsval* samt
- 2) *lag angående upphävande av 2 § 5 mom. lagen den 13 november 1936 (nr 567) om domkapitel,*

av den lydelse bilaga A¹ till detta protokoll utvisar, måtte för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas genom utdrag av protokollet.

Vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt bifaller Hans Maj:t Konungen.

Ur protokollet:
Marianne Astell

¹ Bilagan, som bortsett från några redaktionella jämkningar är likalydande med de vid skrivelsen till kyrkomötet fogade lagförslagen, har här utelämnats.

Utdrag av protokollet, hållet i Kungl. Maj:ts lagråd den 20 juni 1963.

N ä r v a r a n d e :

justitieråden ROMANUS,
DIGMAN,
NORDSTRÖM,
regeringsrådet HOLMGREN.

Enligt lagrådet den 17 juni 1963 tillhandakommet utdrag av protokoll över ecklesiastikärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 22 maj 1963, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets utlåtande skulle för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas över upprättade förslag till 1) lag om biskopsval och 2) lag angående upphävande av 2 § 5 mom. lagen den 13 november 1936 (nr 567) om domkapitel.

Förslagen, som finnas bilagda detta protokoll, föredrogos inför lagrådet av lagbyråchefen Georg Ericsson.

Lagrådet lämnade förslagen utan erinran.

Ur protokollet:
Birgitta Liljefors

Utdrag av protokollet över ecklesiastikärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 28 juni 1963.

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena NILSSON, statsråden STRÄNG, ANDERSSON, LANGE, LINDHOLM, KLING, SKOGLUND, EDENMAN, JOHANSSON, AF GEIJERSTAM, HERMANSSON, HOLMQVIST, ASPLING.

Statsrådet af Geijerstam anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter lagrådets den 20 juni 1963 avgivna utlåtande över de den 22 maj 1963 till lagrådet remitterade förslagen till

- 1) *lag om biskopsval*; samt
- 2) *lag angående upphävande av 2 § 5 mom. lagen den 13 november 1936 (nr 567) om domkapitel.*

Med förmälan att lagrådet lämnat ifrågavarande lagförslag utan erinran hemställer föredraganden, att från kyrkomötet måtte jämlikt § 87 mom. 2:o rege- ringsformen inhämtas yttrande, huruvida kyrkomötet godkänner lagförslagen.

Med bifall till vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt förordnar Hans Maj:t Konungen att till kyrkomötet skall avlätas skrivelse av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Marianne Astell

Nr 35

Kyrkomötets underdåniga skrivelse i anledning av Kungl. Maj:ts skrivelse med förslag till lag om biskopsval, m. m.

(Särskilda utskottets betänkande nr 8)

Till KONUNGEN

I skrivelse till kyrkomötet den 28 juni 1963, nr 8, har Eders Kungl. Maj:t, under återopande av skrivelsen bilagda, i statsrådet och lagrådet förda protokoll, förklarat Sig vilja inhämta kyrkomötets yttrande, huruvida kyrkomötet godkände vid skrivelsen fogade förslag till *dels* lag om biskopsval, *dels ock lag* angående upphävande av 2 § 5 mom. lagen den 13 november 1936 om domkapitel.

I samband med skrivelsen har kyrkomötet till behandling förehaft, utom annat, två inom mötet med anledning av densamma väckta motioner, nr 6 och 61.

Särskilda utskottet har i ärendet avgivit betänkande, nr 8, vilket här i avtryck bifogas.

Kyrkomötet får härigenom i underdånighet

dels i anledning av förslaget till lag om biskopsval förklara, att kyrkomötet antager principen om vidgat lekmannainflytande vid biskopsval och sålunda ansluter sig till förslagets ståndpunkt i denna del,

dels ock förklara, att kyrkomötet godkänner genom Eders Kungl. Maj:ts förenämnda skrivelse framlagda

A. förslag till lag om upphävande av 2 § 5 mom. lagen den 13 november 1936 (nr 567) om domkapitel, samt

B. förslag till lag om biskopsval med den ändringen att 2, 3, 5, 6, 10 och 14 §§ i förslaget erhålla av utskottet i betänkandet föreslagen lydelse.

Underdånigst

Gunnar Hultgren

Sune K. Johansson

Stockholm den 3 oktober 1963

Nr 8

Särskilda utskottets betänkande i anledning av dels Kungl. Maj:ts skrivelse med förslag till lag om biskopsval, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 28 juni 1963 dagtecknad, till särskilda utskottet hänvisad skrivelse, nr 8, har Kungl. Maj:t förklarat sig vilja, under åberopande av skrivelsen bilagda, i statsrådet och lagrådet förda protokoll, inhämta kyrkomötets yttrande, huruvida kyrkomötet godkänner vid skrivelsen fogade förslag till

- 1) lag om biskopsval; samt
- 2) lag angående upphävande av 2 § 5 mom. lagen den 13 november 1936 om domkapitel.

Beträffande lydelsen av lagförslagen får utskottet hänvisa till s. 2—5 i Kungl. Maj:ts berörda skrivelse.

I samband med Kungl. Maj:ts skrivelse har utskottet behandlat fyra i anledning av densamma väckta och till utskottet hänvisade motioner, nämligen

nr 6, av herrar biskopar *Lindquist* och *Lundström*, vari hemställes, att kyrkomötet måtte i samband med sitt yttrande över förslag till lag om biskopsval, m. m., hemställa att rösträtt vid biskopsval måtte ges åt präster vid de centrala kyrkliga styrelserna, diakonianstalterna och Stockholms stadsmission;

nr 61, av herr biskop *Giertz m. fl.*, vari föreslås, att kyrkomötet i anledning av Kungl. Maj:ts skrivelse nr 8 ville, med frångående av Kungl. Maj:ts förslag, antaga den lydelse paragraf 6 har i biskopsvalskommitténs förslag till lag om biskopsval;

nr 63, av herr *Lillieroth*, vari föreslås att kyrkomötet för sin del måtte antaga Kungl. Maj:ts förslag till lag om biskopsval med ändringarna,

att rösträtt tillerkännes jämväl inom stiftet tjänstgörande pastoratsadjunkter under aspiranttiden; samt

att stiftets lekmän deltagar i biskopsval genom elektorer, utsedda på sätt i motionen skisserats;

nr 76, av herr *Lindblad*, vari hemställes att kyrkomötet i anledning av Kungl. Maj:ts skrivelse nr 8 ville, med frångående av Kungl. Maj:ts förslag, antaga sådan ändring av 2 § att jämväl pastoratsadjunkter beredes rösträtt.

I fråga om de skäl motionärerna åberopat till stöd för sina yrkanden får utskottet hänvisa till motionerna och till den följande framställningen under de avsnitt, där de i motionerna berörda frågorna eljest göres till föremål för behandling.

Inledning

Till grund för de författningsförslag, som nu underställts kyrkomötets prövning, ligger den utredning som verkstälts av biskopsvalskommittén och som redovisas i dess år 1957 avgivna betänkande, av vilket del I (SOU 1957:19) avser biskopsval och del II (SOU 1957:27) avser ärkebiskopsval. Betänkandet innehållande särskilda förslag till lag om biskopsval och lag om ärkebiskopsval har varit föremål för remissförfarande, varvid yttranden avgivits av kammarkollegiet, statskontoret, de teologiska fakulteterna vid universiteten i Uppsala och Lund, länsstyrelserna i Kronobergs, Värmlands, Örebro och Norrbottens län, hovkonsistoriet, samtliga domkapitel, Svenska kyrkans missions-, diakoni- och sjömansvårdsstyrelser, styrelsen för Svenska prästförbundet och styrelsen för Svenska pastoratens riksförbund.

Flertalet remissinstanser tillstyrker att kommitténs förslag läggs till grund för lagstiftning eller lämnar förslagen i huvudsak utan erinran. Avstyrkanden föreligger beträffande lagen om biskopsval från statskontoret och missionsstyrelsen samt beträffande lagen om ärkebiskopsval från domkapitlen i Skara, Göteborg och Härnösand samt missionsstyrelsen.

I det genom Kungl. Maj:ts skrivelse nu framlagda förslaget till lag om biskopsval har sammanförts bestämmelser för såväl biskopsval som ärkebiskopsval avsedda att ersätta nu gällande bestämmelser i 20 kap. kyrkolagen och i förordningen den 30 maj 1759 om biskops- och superintendentval.

Jämfört med nuvarande ordning innebär det nu framlagda förslaget i sina huvuddrag ett väsentligt vidgat lekmannainflytande vid biskopsvalen, ett förstärkande av ärkestiftets inflytande vid val av ärkebiskop och ett större beaktande av minoritetsintressen vid sammanräkning av de väljandes röster.

Det i samband med förslaget till lag om biskopsval framlagda förslaget till lag om upphävande av 2 § 5 mom. lagen den 13 november 1936 om domkapitel innebär att teologie professorers rösträtt vid ärkebiskopsval och vid val av biskop i Lunds stift upphör utom i vad sådan rösträtt tillkommer två i ettbart av domkapitlen i Uppsala och Lund ingående teologie professorer.

De sålunda framlagda lagförslagen har efter remiss till lagrådet av detta lämnats utan erinran.

A. Biskopsval

1. Historik

Den i biskopsvalskommitténs betänkande del I s. 21 ff. lämnade historiken kan sammanfattas sålunda.

Enligt den katolska kyrkans rättsordning skulle biskopsval verkställas av domkapitlet. Mot slutet av medeltiden blev emellertid dessa val i Sverige av

föga betydelse. Det reella inflytandet vid biskopstillsättningar tillkom påven och konungen.

Vår första evangeliska kyrkoordning år 1571 innehöll bestämmelser om att biskopsval skulle förrättas av »några tillskickade personer av klerkeriet och andra, som i sakerne något äro förfarne». Avsikten synes sålunda ha varit, att både präster och lekmän skulle deltaga i valet. Kungl. Maj:t skulle härefter utnämna biskop. Bestämmelsen om lekmannamedverkan borttogs emellertid redan 1575.

Under slutet av 1500-talet och under 1600-talet ansåg sig Kungl. Maj:t helt obunden av valet vid tillsättningen av biskop. Detta bekräftades genom 1686 års kyrkolag, som stadgade att Kungl. Maj:t till ämbetet kunde utnämna den föreslagne eller också någon annan. Biskopstillsättningar utan föregånget val förekom, vanligen genom förflyttning av biskop från ett stift till annat.

Genom 1720 års regeringsform ändrades biskopsvalsbestämmelserna. I denna föreskrevs, att biskopstillsättningar alltid skulle föregås av stiftets val. Kungl. Maj:ts utnämningssrätt begränsades till en av de tre, som fått de flesta rösterna vid valet.

Mera ingående bestämmelser gavs i förordningen den 30 maj 1759 om biskops- och superintendentsval. Enligt förordningens ursprungliga lydelse var domkapitlets ledamöter, kyrkoherdarna och en kaplan (den äldste) i varje pastorat, regementspastorer i stiftet samt vice pastorer, som förestod lediga sysslor, röstberättigade. Vid biskopsval i stift, där biskopen också var prokansler för stiftsstadens universitet, tillkom rösträtt vidare samtliga professorer vid universitetet.

Under 1800-talet och 1900-talet fram till nu har bestämmelserna i sak icke ändrats beträffande annat än den prästerliga rösträtten. 1899 utvidgades sålunda denna rösträtt till att avse samtliga ordinarie präster och vikarier för sådana präster. Med anledning av framställningar av 1909 och 1915 års kyrkomöten utvidgades 1916 rösträtten till att omfatta alla inom stiftet kyrkoskrivna, till prästämbetets utövning behöriga prästmän. Härigenom blev rösträtten i princip knuten till innehavet av prästämbetet. Genom lagändring den 1 april 1942 fick de aktuella bestämmelserna sin nu gällande lydelse. Därvid knöts rösträtten åter till innehavet eller utövandet av prästerlig tjänst eller tjänst vid allmän undervisningsanstalt inom stiftet.

2. Den nuvarande ordningen

Enligt § 29 regeringsformen äger Kungl. Maj:t till ärkebiskop och biskopar utnämna en av de tre som blivit föreslagna i den ordning kyrkolagen stadgar.

Kyrkolagens föreskrifter om biskopsval är meddelade i 20 kap. Där stadgas, att när biskopsämbete blivit ledigt, skall domkapitlet underrätta Kungl. Maj:t därom. Efter det Kungl. Maj:t lämnat »tillåtelse och befallning» därtill, skall domkapitlet med »klerkeriet på deras samvete nämna sådana män, som de till det ämbetet tycka vara för Guds kyrka och stiftet de nyttigaste, i lära och

leverne skickligaste, de där frukta Gud, hava ett gott rykte, äro redliga och sannfärdiga, hata girigheten och vid akademier, gymnasier eller uti andra förnåma ämbeten hava gjort sig kunniga och väl förtjänta». När valet skett, »hämtar kapitlet alla sedlarna tillhopa och uti ett register antecknar deras namn, som röster bekommit hava». Registret översändes därefter till Kungl. Maj:t, som utnämner en av de föreslagna.

Närmare bestämmelser om förrättande av biskopsval och om upprättande av förslag är meddelade i förordningen om biskops- och superintendentsval. Av förordningen och i anslutning till densamma meddelade särskilda föreskrifter framgår följande.

När biskopsämbete blivit ledigt, skall domkapitlet underrätta Kungl. Maj:t därom (1:o). Därvid skall, enligt ett cirkulärbrev den 18 december 1789, tillika avgivas förslag om tiden för valets anställande. Sedan Kungl. Maj:t bestämt dag för valet, utfärdar domkapitlet kungörelse om valet. Valet sker dels i domkapitlet, dels i varje kontrakt i stiftet. Det åligger kontraktsprosten att kalla var och en som är röstberättigad i kontraktet att infinna sig till valet på ort i kontraktet, som kontraktsprosten bestämmer (2:o).

Behöriga att delta i biskopsval är enligt 20 kap. 1 § kyrkolagen dels domkapitlets ledamöter, dels »klerkeriet». Jämlikt 2 § 5 mom. lagen den 13 november 1936 om domkapitel äger vid ärkebiskopsval eller biskopsval i stift, där teologisk fakultet finns, fakultetens samtliga professorer stämma i domkapitlet. Med klerkeriet avses alla till prästämbetets utövning behöriga präster, som inom kontrakt i stiftet antingen innehar ordinarie prästerlig tjänst eller särskild prästerlig tjänst vid bl. a. krigsmakten eller fångvården eller också anställning vid allmän undervisningsanstalt. Dit räknas även annan till prästämbetets utövning behörig, inom stiftet tjänstgörande präst, som är kyrkoskriven inom kontrakt i stiftet (3:o). Vid val inom kontrakt är personlig inställelse icke ovillkorlig. Den som har laga förfall kan före valet insända sin röstsedel till kontraktsprosten i slutet kuvert med påskrift om innehållet (6:o).

Valhandlingen i kontrakt inleds med gudstjänst (4:o). Valet förrättas med slutna sedlar. Varje röstsedel skall upptaga tre otvetydiga namn, eljest är den ogiltig. De tre på rötsedeln upptagna namnen äger lika röstvärde. Det är således utan betydelse för valutgången, i vilken ordning namnen upptagits på rötsedeln. Sedan röstavgivningen avslutats samt inkomna röstsedelsförsändelser öppnats och däri ineliggande röstsedlar uttagits olästa, sker sammanräkning. Över valet föres protokoll, vari in-tecknas de röstande, antalet röstsedlar och namnen på dem, som fått röster. Sedan protokollet justerats och underskrivits av de vid valet närvarande, insändes det till domkapitlet (6:o—8:o).

Samma dag, som valet i kontrakten äger rum, sker röstningen i domkapitlet. De därvid avgivna röstsedlarna öppnas dock icke förrän valprotokollen från kontrakten inkommit (9:o).

Sedan samtliga valprotokoll inkommit sammanräknas rösterna. Därvid antecknas i protokollet namnen på dem som fått röster enligt valprotokollen från kon-

trakten samt deras rösttal. Sedan röstsedlarna från valet i domkapitlet öppnats, räknas samtliga röster tillsammans. Denna sammanräkning utmynnar i ett förslag, som upptar de tre namn, som fått högsta rösttalen. Har två fått samma rösttal och kan de icke båda beredas rum på förslaget, skiljes mellan dem genom lottning. Från de på förslaget uppförda inhämtar domkapitlet, enligt ett cirkulärbrev den 1 april 1807, uppgifter om ålder och tjänsteförrättningar, varefter protokollet rörande sammanräkningen och det upprättade förslaget jämte meritförteckningar insändes till ecklesiastikdepartementet (10:o).

3. Tidigare reformförslag angående lekmäns medverkan

Kommittén har lämnat en utförlig redogörelse för tidigare reformförslag. I detta hänseende hänvisar utskottet till betänkandet del I s. 29—39. Sammanfattningsvis kan erinras om att frågan om ökat deltagande av lekmän i biskopsvalen aktualiserades redan vid det första kyrkomötet 1868 och sedan dess vid skilda tidpunkter behandlats av riksdag och kyrkomöte. Gentemot tidigare positivare ställningstagande, bl. a. vid 1903 och 1908 års kyrkomöten, intog 1925, 1926 och 1929 års kyrkomöten den principiella ståndpunkten, att biskopsvalet tillkom prästerskapet och att lekmän därför inte borde medverka vid valen. Då kammarrådet Tom Wohlin år 1937 framlade en promemoria med förslag till lag om ärkebiskops- och biskopsval, enligt vilket valet skulle förrättas av ett valkollegium av domkapitlets ledamöter, elektorerna för stiftets prästerskap och elektorerna för stiftets lekmän, ställde sig emellertid domkapitlet positiva till förslaget om lekmäns deltagande i valen. Däremot riktade de invändningar mot den föreslagna indirekta valmetoden för prästernas vidkommande samt mot den invecklade valprocedur, som Wohlin föreslagit. Förslaget föranledde icke någon Kungl. Maj:ts åtgärd. I anledning av motioner förklarade 1948 års kyrkomöte sig hysa vissa sympatier för tanken att lekmän i någon form skulle få utöva inflytande vid biskopsvalen. I anledning av en av herr Axel B. Svensson väckt motion (nr 9) vid 1953 års kyrkomöte uttalade kyrkomötet, att det icke kunde slutas av 1948 års kyrkomötes allmänt hållna uttalande, att kyrkomötet intagit en klart positiv ställning till frågan. Då 1949 års riksdag hemställde om utredning av reglerna om biskopsval, utgick emellertid första lagutskottet, vars utlåtande låg till grund för riksdagsskrivelsen, från att tanken på lekmännens deltagande i valen skulle förverkligas.

4. Nu föreliggande förslag angående lekmäns medverkan

Kommittén erinrar till en början om att i dess direktiv förutsättes, att valförsamlingen skall omfatta både präster och lekmän. *Kommittén* anför, att principen om inflytande vid biskopsval också för kyrkans lekmän kommit till uttryck i vår första evangeliska kyrkoordning av år 1571 och står i samklang med prin-

cipen om de kristnas allmänna prästadöme. Kommittén framhåller, att lekmän medverkar vid biskopsval i våra grannländers evangeliska kyrkor. En vidgad medverkan av lekmän i biskopsval skulle enligt kommitténs uppfattning stärka episkopatets kyrkliga betydelse och understryka, att biskopen inte bara är prästerskapets utan också kyrkans lekmanamedlemmars andlige ledare. Kommittén anser också, att en reform skulle i sin mån bidra till att öka lekmännens ansvar för kyrkans gärning. Kommittén avvisar de invändningar som anförts mot lekmäns deltagande i valen och som går ut på att biskopsvalet är en »prästerlig rättighet» och att lekmännen saknar förutsättningar för att bedöma personvalet. Vidare avvisar kommittén farhågorna för att lekmanainslaget i valförsamlingen skulle medföra fara för valens politisering i den meningen, att ovidkommande synpunkter kan spela in. Det är enligt kommittén uppenbart, att valförsamlingen bör konstrueras så, att såväl präster som lekmän erhåller ett ej oväsentligt inflytande vid valet; de båda grupperna representerar inte skilda åsikter och intressen utan bör betraktas som en organisk enhet, representerande kyrkans intressen.

Ingen av *remissinstanserna* ställer sig avvisande till vidgat lekmanainflytande. *Teologiska fakulteten i Uppsala* uttalar: att lekmän må äga lika inflytande vid val av biskop är ett i tiden liggande krav, som motsvarar svenska kyrkans karaktär av folkkyrka. *Teologiska fakulteten i Lund* ansluter sig till uppfattningen att biskopsval bör ske genom en för präster och lekmän gemensam för rättning. *Hovkonsistoriet* finner det angeläget att väsentlig medverkan från lekmanahåll kommer till stånd. Flertalet domkapitel uttalar sig positivt i frågan, och *domkapitlet i Uppsala* finner det riktigt och i överensstämmelse med kyrkans bästa tradition från gamla tider, att lekmän deltar i valen.

Föredragande statsrådet anför vid lagrådsremissen av det föreliggande förslaget, att kommitténs överväganden rörande ökat lekmanainflytande vid biskopsval framstår som följdriktiga. Han anför vidare, att lekmännens ifrågavarande funktion får betraktas som ytterligare ett led i utvecklingen att stärka lekmännens intresse för omvårdnaden av den svenska kyrkan.

5. Valförsamlingens allmänna struktur

Kommittén anser för sin del, att vad som främst bör beaktas vid valförsamlingens sammansättning är behovet av viss mångsidighet hos församlingen och att den i görligaste mån blir ett uttryck för en fond av erfarenhet, omdöme och insikt, som finns bland såväl präster som lekmän inom kyrkan. För att tillgodose detta är relationen mellan den prästerliga delen och lekmanadelen av valförsamlingen av underordnad betydelse. Enligt kommitténs mening är det tillräckligt, att man vid avvägningen mellan prästernas och lekmännens representation i valförsamlingen utgår från att prästernas och lekmännens inflytande i valförsamlingen i stort sett bör vara lika. Kommittén framhåller då det gäller den

praktiska utformningen av ett valsysteem, som förutsätter direkt valmetod för prästerna och indirekt valmetod för lekmännen, att jämställdhet mellan de båda grupperna kan uppnås genom att frångå principen att alla väljare äger lika röst. De båda grupperna kan förrätta biskopsval var för sig. Skilda röstvärden kan också tillämpas för de prästerliga väljarnas och lekmannaväljarnas röster. Detta sistnämnda förfarande avvisar kommittén dock av både praktiska och principiella skäl. För att tillgodose att präster och lekmän får lika stort inflytande har kommittén ansett det erforderligt, att den förutsatta pariteten mellan de båda gruppernas inflytande på biskopsvalets slutliga utgång också kommer till uttryck i valförsamlingens numeriska sammansättning. En sådan förutsättning anser kommittén dock inte behöva innebära, att antalet präster och lekmän i valförsamlingen är exakt lika. Kommittén konstaterar, att om prästerna behålles vid sin direkta rösträtt skulle en valordning av den föreslagna beskaffenheten innebära en fördubbling av den nuvarande valförsamlingen, som uppgår till 200—300 personer. Församlingen skulle i allmänhet uppgå till omkring 500 personer; i Lunds stift till omkring 800 personer. Kommittén framhåller, att det skulle stöta på betydande praktiska svårigheter att låta församlingar av denna storleksordning välja vid en för samtliga väljare i stiftet gemensam valförrättning. Det är därför enligt kommitténs mening mest ändamålsenligt, att valet hålles vid skilda valförrättningar för olika delar av stiftet. Dessa förrättningar skall vara gemensamma för präster och lekmän. Antalet valmän per kontrakt skulle utgöra ungefär 30. Den olägenhet, som består däri att kontraktsvisa valförrättningar förhindrar en omedelbar kontakt mellan samtliga väljare före valet, anser kommittén inte vara av någon avgörande betydelse. Kommittén föreslår, att det lika inflytandet för präster och lekmän uttryckes så, att i princip präster och lekmän ingår i valförsamlingen till lika antal och att alla röstägande äger lika röst. Då prästernas direkta rösträtt bibehålles, skulle sålunda lekmanrepresentationen i valförsamlingen bestå av, förutom domkapitlets lekmanaledamöter, ett emot antalet röstberättigade präster svarande antal särskilt utsedda lekmanaelektorer. Den prästerliga rösträtten föreslås anknuten till innehav av sådan prästerlig tjänst, som står under tillsyn av biskopen i det stift som valet avser. Rösträtt skulle dock icke tillkomma präst, som fullgör aspiranttjänstgöring eller tjänst av mera tillfällig art.

De *remissinstanser* som yttrat sig över avvägningen i och för sig mellan prästerliga väljare och lekmännen har i huvudsak ingen invändning mot kommitténs förslag i detta hänseende. *Kammarkollegiet, statskontoret, länsstyrelsen i Norrbottens län och domkapitlet i Stockholm* påpekar emellertid, att enligt kommitténs förslag antalet prästerliga väljare kommer att överstiga antalet lekmanaväljare. Från flera håll framhålles, att enligt kommitténs förslag valförsamlingen fått för stor numerär. *Domkapitlet i Uppsala* anför bl. a. följande:

Det är att befara att med den splittrade, i allmänhet kontraktsvis utövade omröstningsproceduren erforderlig kontakt mellan de röstberättigade i stiftet icke skall kunna uppnås med föreslagen numerär av korporationerna. — Det är

av vikt, att det förslag, som upprättas inom stiftet, är väl övervägt av en högtstående och insiktsfull valförsamling, som får tillfälle till samråd före valet. Ett sådant samråd kan tänkas äga rum allenast om antalet väljare avsevärt nedbringas. Härigenom torde också vinnas ökad genomsnittlig kompetens hos väljarna att bedöma de föreslagnas lämplighet. — Elektorerna för båda väljargrupperna bör alltså vara till antalet lika. För uppnående av en sålunda önskvärd minskning av valförsamlingen föreslår domkapitlet, att även prästernas val sker genom kontraktvis utsedda elektorer. Härigenom borde för ett stift av Uppsala stifts storlek sammanlagda antalet väljare, inberäknat domkapitlets ledamöter, kunna begränsas till omkring 120 personer. Valproceduren bör förbyggas medelst gemensam röstavgivning av domkapitlets ledamöter, prästerliga elektorer och lekmannaelektorer inför domkapitlet.

I ett särskilt yttrande framhåller *dåvarande ärkebiskopen Brilioth* som sin åsikt, att valkorporationernas storlek bör nedbringas kraftigt för att möjliggöra en verklig diskussion före valet.

Behovet av gemensamt samråd understrykes också av *hovkonsistoriet*, som anför bl. a.:

Genom ett till de olika kontrakten förlagt omröstningsförfarande synes lekmannaelektorerna ej få sitt sakligt legitima behov tillräckligt tillgodosett, att i större sammanhang få rådgöra med varandra om de kandidater, som bör komma i fråga. Av naturliga skäl är en dylik gemensam, valhandlingen föregående överläggning ej i tillnärmelsevis samma grad angelägen för stiftets prästerskap. I regel torde stiftsprästerna inom sin krets ha företagit ett eller flera s. k. provval. Att för lekmännens vidkommande räkna med en mer ingående persondiskussion i tidningspressen ter sig som en föga tilltalande linje. — Såsom en möjlighet att övervinna olägenheten att radikalt nedskära lekmannaelektorernas antal ifrågasätter konsistoriet, om ej lekmannaelektorernas val kunde ske på ett antal centralorter, exempelvis tre eller något flera, inom var sin av stiftets huvuddelar. Därigenom skulle elektorernas antal kunna hållas vid en så pass hög nivå, som ur saklig synpunkt må anses önskvärd, samtidigt som åt elektorerna kunde beredas tillfälle till överläggning inom en ej allt för snäv ram.

Domkapitlet i Härnösand beklagar att stiftsmötesinstitutionen, som kunnat fungera som valförsamling, ännu icke legaliserats. Domkapitlet anför vidare:

En väsentlig synpunkt har beaktats av kommittén, när den föreslår, att prästerna och lekmannaelektorerna skall utgöra en gemensam valförsamling för stiftet. En nackdel är det, att dess storlek utgör ett hinder för en gemensam valsammankomst för hela stiftet och nödvändiggör valförrättningar i kontrakten. Det är tacknämligt att kommittén föreslår, att tillfälle till överläggning skall beredas vid själva valsammankomsten, men det behöfliga samrådet före valet i stiftssammanhang överlämnas åt det enskilda initiativet. På denna punkt innebär förslaget ingen ändring i förhållande till nuvarande ordning. Men det kan ifrågasättas, om icke valförsamlingens utökning med lekmannaelektorer gjort det ännu angelägnare att få en legaliserad form för kandidatnominering.

Teologiska fakulteten i Uppsala anser det vara en brist i det framlagda förslaget, att ett alternativt förslag enligt den renodlade elektorsprincipen icke mera ingående diskuterats. Fakulteten anser, att rättvisekravet om lika stort inflytande för lekmännen som för prästerna icke kan upprätthållas genom den

föreslagna valproceduren, där visserligen lika antal präster och lekmän ingår i en och samma valkorporation, men där samtliga i tjänst varande präster äger rätt till direkta val under det att den stora lekmanavärlden av naturliga skäl kan utöva sin valrätt endast indirekt genom elektor.

Utskottet vill i nästföljande avsnitt närmare redogöra för de ytterligare synpunkter som — huvudsakligen med tanke på att nedbringa valförsamlingens storlek — anförts i frågan om direkt rösträtt för präster.

I den med förevarande avsnitt avsedda frågan om valförsamlingens allmänna struktur anför *föredragande statsrådet*:

Kommittén har utgått från att avvägningen mellan det prästerliga elementet och lekmanaelementet i valkorporationen bör göras så, att de båda gruppernas inflytande i stort sett blir lika starkt. Denna utgångspunkt är dock i och för sig inte självklar. Det bör särskilt erinras om att lekmännen i kyrkomötet nu har ett numerärt större inflytande än prästerna. Kommitténs förslag i denna del har emellertid inte mött gensaga vid remissbehandlingen. Jag finner mig också för egen del kunna godtaga kommitténs ståndpunkt om ett i huvudsak lika inflytande för de båda grupperna. Jag vill emellertid i sammanhanget betona, att synpunkter om en inbördes så »rättvis» avvägning som möjligt av gruppernas inflytande torde vara av underordnad betydelse. Avsikten med valet är inte främst att bereda någon grupp en rättighet att ge sin mening till känna; huvuduppgiften är att på ett så representativt sätt som möjligt anvisa Kungl. Maj:ts tre personer, som har stiftets förtroende att beklåda biskopsämbete.

Han förklarar sig vidare icke vilja förorda ett system med skilda röstningsförfaranden för präster och lekmän samt framhåller särskilt, att präster och lekmän icke får framstå som grupper med motstridiga intressen. Han delar kommitténs uppfattning, att pariteten mellan präster och lekmän bör komma till uttryck uti en i stort sett numeriskt lika sammansättning av valförsamlingen. Han anför vidare:

Det förslag kommittén framlagt innebär att de flesta präster i kyrkans tjänst får rösträtt medan lekmanaelektorerna kommer att motsvara blott antalet församlingsprästtjänster. Som flera remissinstanser påpekat medför detta, att antalet prästerliga väljare kommer att överstiga antalet lekmanaväljare. Sålunda kommer inte extra ordinarie pastoratsadjunkter samt stifts- och kontraktsadjunkter ävensom röstberättigade präster utanför stiftsorganisationen att motsvaras av lekmanaväljare. Den övervikt, som ligger däri, att de prästerliga ledamöterna i domkapitlet i allmänhet kommer att motsvaras av två lekmanaväljare och att vissa prästerliga tjänster kan tänkas vara utan innehavare och inte heller upphållas av vikarie, är inte i och för sig tillräcklig för att väga upp den prästerliga dominansen. Enligt kommitténs förslag kommer det sålunda normalt att bli prästerlig övervikt i valförsamlingen. Denna övervikt kan i ett läge, då nuvarande prästbrist upphört, bli ganska stor. Bättre paritet mellan präster och lekmän i valkorporationen kan nås antingen genom att utöka antalet lekmanaväljare eller genom att minska antalet prästerliga väljare. Den förstnämnda vägen möter vissa svårigheter, om antalet lekmanaelektorer skall bestämmas med utgångspunkt i den församlingsprästerliga organisationen. Bl. a. skulle domkapitlets missivering av präster bli avgörande för det antal lekmanaelektorer, som skulle utses inom pastoratet. Att utöka antalet lekmanaelektorer

synes över huvud taget svårt, om det av kommittén förordade systemet skall läggas till grund för en reform. — Skall bättre paritet uppnås mellan präster och lekmän måste sålunda antalet röstberättigade präster något minskas. En sådan minskning bör emellertid inte ske, om syftet med det prästerliga deltagandet i valet därigenom inte skulle i tillbörlig grad tillgodoses. Detta syfte är, som jag tidigare angivit, att dra fördel av prästerskapets i stiftet erfarenhet, insikt och omdöme då det gäller att nominera en person, som är skickad för den viktiga uppgift varom här är fråga. Skulle enstaka präster, som fyller kvalifikationerna för rösträtt, uteslutas från sådan, är detta för syftet med valet av mindre betydelse.

6. Den prästerliga rösträtten

Vad särskilt gäller frågan om prästernas direkta rösträtt har — såsom framgått av redogörelsen i nästföregående avsnitt sid. 9 — flera remissorgan uppehållit sig vid frågan.

Domkapitlet i Stockholm finner det vara en vinning, att kommittén kommit till en lösning, varigenom prästernas direkta rösträtt kunnat bevaras. Enligt domkapitlets åsikt bör nämligen den direkta rösträtten för prästerna ej utan tvingande skäl borttagas. Liknande synpunkter framföres av *hovkonsistoriet* samt *domkapitlet i Göteborg, Växjö* och *Härnösand*.

Gentemot det av *domkapitlet i Uppsala* avgivna, här ovan förut (sid. 8) återgivna yttrandet uttalar sig en minoritet i domkapitlet för att behålla prästernas direkta rösträtt, varvid betonas det särskilda förhållande, i vilket prästerna står till biskopen.

Domkapitlet i Luleå, som tillstyrker kommitténs förslag om direkt rösträtt för prästerna, framhåller — med tanke på vikten av samråd före valet — som önskvärt att ett alternativ med indirekta val för såväl präster som lekmän blir föremål för fortsatt övervägande.

Domkapitlet i Visby, som med tvekan ansluter sig till kommitténs ståndpunkt, anför att den önskvärda direkta kontakten mellan stiftets samtliga väljare vid en för hela stiftet gemensam valförrättning icke kan åstadkommas med mindre än att även prästernas valrätt utövas genom indirekta val. Domkapitlet fäster dock avseende vid att kommitténs förslag innefattar den minst genomgripande förändringen och anser, att först tillämpning av förslaget kan ge säkrare hållpunkter.

Missionsstyrelsen finner ett system med prästerliga elektorater innebära mindre orättvisa än att utesluta åtskilliga präster från rösträtt.

Föredragande statsrådet erinrar om det ovan (sid. 5) omnämnda, av Wohlin framlagda förslaget och om det vid kommitténs betänkande del I fogade särskilda yttrandet av en av kommitténs ledamöter. Jämväl sistnämnda yttrande upptager ett valsysteem, där både präster och lekmän företrädes av elektorater. Föredragande statsrådet anför: Även om jag för egen del finner flera fördelar vara förknippade med en ordning, som innebär en indirekt rösträtt även för

prästerna, finner jag dock det för närvarande lämpligt att såsom kommittén förordad bygga en biskopsvalsreform på att behålla den direkta rösträtten.

Vad härefter angår den närmare utformningen av den prästerliga rösträtten skall erinras om att de röstberättigade prästerna efter den ovan (sid. 3) nämnda lagändringen den 1 april 1942 utgöres av tre grupper, nämligen:

- a) innehavare av ordinarie prästerlig tjänst i stiftet,
- b) innehavare av anställning vid inom stiftet belägen allmän undervisningsanstalt och
- c) annan inom stiftet tjänstgörande och kyrkoskriven prästman.

Från sin utgångspunkt, att rösträtten bör anknytas till viss tjänst under episkopal tillsyn, finner *kommittén*, att rösträtten för präster inom stiftsorganisationen bör tillkomma innehavare icke bara av ordinarie utan också av icke-ordinarie tjänst av mera fast karaktär. Till dessa tjänster räknar kommittén tjänster som kyrkoadjunkt, stiftsadjunkt och kontraktsadjunkt. Den som innehar vikariatslöneförordnande på sådan tjänst bör också ha rösträtt. Beträffande pastoratsadjunkterna föreslår kommittén, att dessa först sedan de fullgjort sin aspiranttjänstgöring och vunnit extra ordinarie anställning skall få rösträtt. Kommittén finner det ej tilltalande att präst, som på grund av icke fullgjord provtjänstgöring eller på grund av det mindre tillfredsställande utfallet av sådan tjänstgöring inte fått extra ordinarie anställning, skall äga medverka vid tillsättning av biskop. Anknytes rösträtten till innehavet av viss tjänst bör detta enligt kommittén innebära, att även tjänstledig innehavare av sådan tjänst tillerkännes rösträtt. Däremot anser kommittén, att präst som avstängts från utövningen av sin tjänst givetvis ej skall äga rösträtt. Kommittén finner ej skäl föreslå att präst, som endast innehar extra tjänst inom stiftsorganisationen, skall tillerkännas rösträtt vid biskopsval. Vad åter angår prästerliga tjänster utom stiftsorganisationen finner kommittén att präster, som innehar tjänster under hovkonsistoriet eller i svenska kyrkans missions-, diakoni- och sjömansvårdsstyrelser, ej i angivna egenskap står under episkopal tillsyn och därför icke bör ha rösträtt vid biskopsval. Däremot finner kommittén präster, som är anställda vid diakonianstalterna och Stockholms stadsmission, stå i sådan relation till biskopen i respektive stift, att rösträtt för dem är motiverad. Även dövtumpräster anser kommittén böra ha rösträtt. Beträffande rösträtt för präster vid allmän undervisningsanstalt framhåller kommittén, att ifrågavarande prästers rösträtt fått sin motivering av det av ålder bestående sambandet i organisatoriskt hänseende mellan kyrkan och undervisningsväsendet och särskilt av biskopens ställning såsom eforus. På grund av undervisningsväsendets sekularisering anser kommittén det ej längre finnas skäl att behålla rösträtten för prästvigda lärare vid allmän undervisningsanstalt.

Beträffande frågan om rösträtt för teologie professorer hänvisas till avsnittet C. nedan.

Av remissmyndigheterna uttalar *statskontoret* och *domkapitlen i Uppsala*,

Strängnäs och Härnösand samt Svenska kyrkans missionsstyrelse farhågor för att tolkningssvårigheter i olika avseenden kan uppstå med den av kommittén föreslagna bestämningen av rösträtten till dem »som står under tillsyn av biskopen i stiftet».

Invändningar mot förslaget att anknyta den prästerliga rösträtten till viss tjänst och icke till innehavet av prästämbetet reses av Svenska kyrkans missionsstyrelse. Alla övriga remissinstanser accepterar vidare förslaget om att innehav av tjänst vid allmän undervisningsanstalt icke skall grunda rösträtt; domkapitlet i Göteborg beklagar dock att praktiska skäl motiverat en sådan inskränkning i rösträtten.

Mot kommitténs förslag att aspiranter icke skall äga rösträtt riktas invändningar av teologiska fakulteten i Uppsala, hovkonsistoriet och domkapitlen i Strängnäs, Göteborg och Karlstad. Sistnämnda domkapitel anför:

Kommittén anser det icke lämpligt, att präst, som på grund av icke fullgjord provtjänstgöring icke erhållit extra ordinarie anställning, skall äga rätt att medverka vid tillsättning av ärkebiskop eller biskop. Denna uppfattning hade varit riktig, om det gällt en civil tjänsteman, för vilken aspiranttiden får anses vara en verklig provtjänstgöring. Men det är att märka, att inträde i prästämbetet sker genom prästvigning, till vilken ingen antages utan en grundlig prövning av hans lämplighet. — Det synes därför vara önskvärt, att även aspiranterna erhåller rösträtt vid ärkebiskops- och biskopsval, dock utan att balansen mellan präster och lekmän härigenom rubbas.

Domkapitlet i Göteborg håller före att inskränkning ej bör göras i det icke-ordinarie prästerskapets rösträtt. Anses det väsentligt att full paritet mellan präster och lekmän erhålles, kan detta lösas genom att ge ytterligare lekmän rösträtt i det pastorat där vederbörande präst tjänstgör. Styrelsen för Svenska prästförbundet beklagar att valrätt icke kunnat medgivas aspiranterna men finner att viktiga principiella skäl kan anföras mot en sådan valrätt. Domkapitlet i Strängnäs anser det ej föreligga skäl att ge rösträtt åt tjänstledig extra ordinarie präst. Svenska kyrkans missions-, diakoni- och sjömansvårdsstyrelser framställer yrkanden om rösträtt för präster i respektive styrelses tjänst samt för vissa andra präster med uppgifter av rikskyrklig karaktär.

I sistnämnda fråga får utskottet hänvisa till avsnitt B 5 nedan (sid. 25 ff).

Föredragande statsrådet erinrar om att farhågor uttalats för tolkningssvårigheter med kommitténs ovan angivna utgångspunkt för rösträttens bestämning. Han framhåller den viktiga grundsatsen, att regler om val är så entydiga, att riskerna för överklagande blir minsta möjliga. Han anför vidare beträffande rösträtten för präster inom stiftsorganisationen:

Jag finner det uppenbart att då det gäller präster inom den egentliga stiftsorganisationen de ordinarie tjänsterna, huvudsakligen kyrkoherde- och komministertjänster, bör grunda rösträtt. Kammarkollegiet har föreslagit, att rösträtten begränsas till endast dessa. Denna uppfattning kan jag inte biträda utan finner det vara av värde att även det yngre prästerskapets synpunkter kommer

till synes vid biskopsvalet. Jag anser det därför inte böra komma i fråga att utsluta stifts-, kontrakts- och kyrkoadjunkter från rösträtt. — I fråga om pastora-
ratsadjunkterna har kommittén föreslagit, att de som uppnått extra ordinarie
anställningsform skall få rösträtt. Några remissinstanser har yrkat på att röst-
rätten bör utökas även till aspiranterna. Sätillvida är jag ense med dem, att
skillnaden i anställningsformen för de präster varom här är fråga inte bör vara
utslagsgivande för rösträtten. Denna fråga bör behandlas utifrån andra för-
utsättningar än formerna för dessa prästers anställning. — Som utgångspunkt
för ett ställningstagande vill jag dock framhålla, att flertalet remissinstanser
inte invänt mot kommitténs förslag om att aspiranter inte skall tillerkännas
rösträtt. Det är också givet att de allra yngsta prästerna inte besitter samma
fond av erfarenhet och insikt som de äldre, även om också deras syn kan vara
av värde vid ett val. Deras kännedom om stiftets speciella kyrkliga situation får
dock i allmänhet antagas inte vara så god som de äldres. Det bör i detta sam-
manhang framhållas, att sedan kommittén framlagt sitt förslag 1957 års präst-
valslagstiftning medfört att det s. k. stiftsbandet i princip upphävts. Det kan
därför antagas, att unga präster i större utsträckning än förut kan lämna stiftet.
Med hänsyn till vad jag nu anfört finner jag inte pastoratsadjunkternas delta-
gande i valen ha sådan betydelse för att syftet med valet skall tillgodoses, att
de i denna sin egenskap bör tillerkännas rösträtt. Jag kommer i det följande att
föreslå, att rösträtten knytes till inte endast innehavet utan också i vissa fall till
uppehållandet av prästtjänst, varför också de yngre präster varom här är fråga
i ett antal fall kommer att få rösträtt.

Beträffande rösträtten för präster utom stiftsorganisationen anför
föredragande statsrådet:

Kommitténs förslag i vad det rör rösträtt för präster utanför den egentliga
stiftsorganisationen har vid remissbehandlingen rönt kritik på grund av svårig-
heterna att bedöma vilka som härvidlag står under biskopens tillsyn. Med hän-
syn till vad jag nyss anfört om nödvändigheten av enkla regler måste stor för-
siktighet iakttagas, då gränser i berörda hänseende skall dras upp. Vidare bör
framhållas, att den erfarenhet som finns redan bland prästerna inom stiftsorga-
nisationen får anses vara tillfyllest för att åstadkomma ett förslag, som upptar
tre lämpliga namn. Med hänsyn härtill och till mina tidigare uttalanden om
syftet med valet finner jag mig inte kunna förorda att nu ifrågavarande präster,
t. ex. präster vid de centrala kyrkliga styrelserna, diakonianstalterna och vid
Stockholms stadsmission, ges rösträtt. Ett undantag bör emellertid göras avseen-
de kyrkoherdarna för döva, som numera lyder direkt under biskopen och dom-
kapitlet i Stockholm. — Det torde råda enighet därom, att domkyrkosyssloman-
nainstitutionen i dess nuvarande utformning i framtiden inte bör behållas. När
nu en reform av biskopsvalen företages saknas det därför anledning att låta
tjänst som domkyrkosyssloman grunda rösträtt. — Kommitténs förslag att tjänst
vid allmän undervisningsanstalt inte skall grunda rösträtt står i överensstä-
melse med de tankar, som legat bakom den 1958 genomförda skolstyrelse-
formen, enligt vilken bl. a. biskopens ställning som eforus vid läroverken av-
skaffats. Anledning att ge präster anställda vid undervisningsväsendet rösträtt
finns således inte längre.

Föredragande statsrådet anför vidare angående innehav av tjänst såsom för-
utsättning för den prästerliga rösträtten:

Kommittén har föreslagit, att innehavet av viss tjänst skall grunda rösträtt. Med innehav jämställes vikariatslöneförordnande på tjänsten. Enligt kommitténs förslag skall alltså tjänsteinnehavare äga rösträtt även under tjänstledighet, medan den som uppehåller tjänsten i princip inte får rösträtt. — Jag biträder kommitténs uppfattning, att innehav av tjänsten bör vara förutsättning för rösträtt. Denna grundsats bör emellertid, för att man skall ernå numerär paritet med antalet lekmanaelektorer, kompletteras med en regel, att också den som uppehåller en vakant tjänst är röstberättigad. Huruvida förordnandet på den vakanta tjänsten är ett vikariatslöneförordnande eller av kortare varaktighet synes däremot sakna betydelse. Med det av mig förordade systemet kommer alltså — så långt detta är möjligt — antalet röstande präster att motsvara antalet inrättade tjänster och således även antalet lekmanaelektorer.

I det framlagda förslaget bestämes valförsamlingens storlek med huvudsaklig utgångspunkt från antalet i varje pastorat inrättade prästerliga tjänster (2 § första stycket, tredje ledet och 5 § första stycket i Kungl. Maj:ts förslag) men med tillägg av rösträtt för vissa präster, som icke kommer att motsvaras av lekmanaelektorer (2 § första stycket tredje ledet och andra stycket i förslaget).

I specialmotiveringen till ifrågavarande stadgande angående den prästerliga rösträtten (2 § i Kungl. Maj:ts förslag) anföres:

Som församlingsprästerlig tjänst anses tjänst som domprost, kyrkoherde, komminister och kyrkoadjunkt i territoriell församling eller motsvarande tjänst i de icke-territoriella församlingar, som inte lyder under hovkonsistoriet. Tjänsten som garnisonspastor i Boden grundar inte rösträtt. — Som tidigare framhållits tillkommer rösträtten den som vid valet innehar tjänst samt den som uppehåller vakant tjänst, oavsett om han uppehåller tjänsten å vikariatslöneförordnande eller om han endast är förordnad för kortare tid. Det är måhända överflödigt att erinra om att förordnandet bör ha meddelats för att tillgodose de prästerliga uppgifterna i pastoratet. Att ge förordnande enbart i syfte att för valdagen fylla en lucka i organisationen bör inte komma i fråga.

7. Lekmannarepresentationen

Såsom framgått av redogörelsen i avsnitt 5 ovan (sid. 7) avvisar kommittén tanken på skilda röstvärden för präster och lekmän. Ej heller accepterar kommittén tanken på skilda valförrättningar för präster och lekmän — ett förfarande, som i fråga om lekmännen närmare belyses i betänkandet del I sid. 124—127. Kommittén finner ett sådant valsystem ge anledning till vissa betänkligheter och bl. a. utesluta kontakt mellan lekmanaväljare och prästerliga väljare omedelbart före valet. Vidare skulle ett dylikt system bidra till den oriktiga uppfattningen, att präster och lekmän är skilda element inom kyrkan. Kommittén finner, att det tidigare i 44 § lagen den 6 juni 1930 om församlingsstyrelse omnämnda behörighetskravet att »anses vilja främja församlinglivet» skall gälla även i fråga om elektor vid biskopsval.

När det gäller att bedöma om församlingens administrativa eller representativa organ bör utse lekmannaelektorerna erinrar *kommittén* om att kyrkoråden i de övriga nordiska länderna medverkar vid biskopsval. Vidare erinrar den om att val av elektor, som har att utse lekmanaledamot i kyrkomötet, sker genom en metod, som bygger på församlingarnas representativa organ. Kommittén framhåller, att den uppgift, som tillkommer valförsamlingen vid biskopsval, är av annan karaktär än den som tillkommer elektorsförsamlingen vid kyrkomötesval. De i biskopsvalet deltagande har, säger kommittén, att taga ställning till ett personval, som ställer stora anspråk på valdeltagarnas omdöme, erfarenhet och insikt rörande den föreliggande frågan. Det synes därför enligt kommittén vara av betydelse, att val av lekmannaelektor för biskopsval anförtros personer, som vunnit viss förtroendeställning inom församlingarna, samt att elektorsvalets karaktär av personval kommer till sin fulla rätt. Kommittén förordar bl. a. till följd härav att valet av elektor för biskopsval direkt eller indirekt anförtros åt församlingens kyrkoråd.

Kommittén förordar vidare, att i flerförsamlingspastoraten elektor väljes av särskilda delegerade, som utses församlingsvis av församlingarnas kyrkoråd bland dessas valda ledamöter eller suppleanter. Kommittén finner slutligen att som behörighetsvillkor för elektor bör gälla, att denna skall vara valbar till ledamot i kyrkoråd inom pastoratet, samt att hinder inte bör möta att utse präst, som inte äger rösträtt vid valet, till lekmannaelektor.

Av *remissmyndigheterna* framhåller *domkapitlet i Linköping* och *Göteborg* betydelsen av att endast sådana lekmän »som kan anses vilja främja församlinglivet» får delta i utseendet av elektorerna.

Sättet att utse lekmannaelektor diskuteras av många remissorgan. *Domkapitlet i Växjö* finner det otillfredsställande att man, därest kommitténs förslag antages, får tre olika ordningar för utseende av ett stifts lekmanrepresentationer, en för val av lekmanambud till kyrkomötet, en för val av lekmanaledamot i domkapitlet och en för lekmannens representation vid biskopsval.

Domkapitlet i Lund framhåller, att ledamöterna i pastoratskyrkorådet regelmässigt är ledamöter i församlingskyrkoråd, och förordar därför, att pastoratskyrkoråden skall förrätta elektorsvalen. En liknande mening uttalas av *domkapitlet i Stockholm*.

Av övriga domkapitel uttalar *domkapitlet i Härnösand* att det synes väl motiverat att anförtro utseendet av elektor åt kyrkorådet i enförsamlingspastorat, respektive åt av kyrkoråden utsedda särskilda delegerade i flerförsamlingspastorat, även om proceduren i sistnämnda fall är omständlig.

Föredragande statsrådet anför:

Då lekmanadeltagandet i valen skall bestämmas med utgångspunkt i den prästerliga organisationen, torde det stå utom diskussion, att pastoratet såsom enhet för denna organisation i enlighet med kommitténs förslag bör vara valkrets för utseende av lekmannaelektor.

Kommittén har föreslagit, att utseendet av lekmannaelektorerna bör tillkomma församlingskyrkorådet eller — i flerförsamlingspastorat — på visst sätt utsedda delegerade för församlingskyrkoråden i pastoratet. Några remissinstanser har påpekat att detta förfarande blir omständligt. I denna fråga vill jag

erinra om att, sedan kommitténs betänkanden framlagts, genom den nya församlingsstyrelselagen i flerförsamlingspastoraten tillskapats ett nytt organ, församlingsdelegerade, som handhar pastoratsangelägenheterna och vars ledamöter är utsedda av de olika församlingarnas beslutande organ — fullmäktige eller stämma. En annan följd av församlingsstyrelselagen och pastoratsindelningsreformen är att enförsamlingspastorat utan kyrkofullmäktige endast torde finnas i vissa relativt få fall, då församlingen ingår i total ekonomisk samfällighet.

Bättre organisatoriska möjligheter har alltså de senaste åren tillskapats för att anförtro valet av lekmannaelektorer åt de representativa organ, som finns inom pastoraten. Fråga uppstår då om detta lämpligen bör ske — särskilt i vad mån valets syfte bättre nås härigenom än genom att grunda det på församlingskyrkoråden.

Till en början bör understrykas, att det här gäller val av elektor. Det är alltså ej fråga om själva biskopsvalet, ett förhållande som några remissinstanser inte synes ha gjort tillräckligt klart för sig. Den väljande församlingen skall således ha sin uppmärksamhet inriktad främst på vilka personer, som besitter lämpliga kvalifikationer för att bilda sig en på sakliga skäl grundad uppfattning i biskopsvalsfrågor; någon mera ingående kännedom hos valförsamlingen om lämpliga biskopskandidater är däremot inte erforderlig. I detta avseende får elektorsvalen anses jämförbara med valen till kyrkoråd eller valen av elektorer för utseende av ombud i kyrkomötet.

Kommittén har som skäl för sitt förslag om att församlingskyrkoråden skall välja lekmannaelektorer för biskopsval åberopat att valet bör anförtros personer, som vunnit viss förtroendeställning inom församlingen. Vid val av elektorer till biskopsval bör emellertid enligt min mening främst eftersträvas, att bredast möjliga kyrkligt intresserade lekmannaopinion får komma till tals. Detta kan endast ske genom att överlämna valen åt kyrkofullmäktige — respektive församlingsdelegeradeinstitutionen. Likaväl som kyrkofullmäktige erfarenhetsmässigt visat sig utse lämpliga personer till kyrkoråd och till elektorer vid val av lekmannaombud till kyrkomötet, måste de antagas kunna väl fylla sin uppgift även vid utseende av elektorer som skall välja biskop. Det får därvid anses naturligt, att endast sådana personer utses till elektorer, vilka »kan antagas vilja främja församlinglivet». I flertalet fall torde ledamot av kyrkorådet komma att utses. En viktig omständighet att beakta är vidare, att om valet överlämnas till fullmäktige eller delegerade vinnes en betydande administrativ förenkling, därigenom att särskilda delegeradeval i flerförsamlingspastoraten undvikas.

En nackdel med att överlämna valet till pastoratets beslutande organ består onekligen däri att valet i några av de större städernas pastorat kommer att ske på kyrkostämma. Tänkbart är givetvis att i detta fall låta samfällighetens fullmäktige välja elektorer för samtliga pastorat inom samfälligheten. Då emellertid varje församling för sig förrättar val av elektor för val av kyrkomötesombud på stämma och detta synes ha fungerat väl, finner jag att motsvarande förfarande kan komma till användning vid nu ifrågavarande elektorsval. Också vid bedömandet av behovet av en särskild ordning för här avsedda fall får man ha i minnet att valet gäller elektor, inte biskop. Som jag nyss antytt blir det heller inte fråga om något mera allmänt förekommande förfarande.

8. Röstningsförfarandet

Den nuvarande ordningen, enligt vilken samtliga tre på röstsedeln uppförda namn tillerkännes samma röstvärde, har vid flera tillfällen utsatts för stark kritik. Senast denna fråga behandlades av riksdagen framhöll första lagutskottet (utlåtande 1949: 17) att de skäl, som anförts för införande av en proportionell valmetod vid andra val, också talade för att tillämpa en dylik metod vid val av biskop och ärkebiskop. Framför allt framstod det för utskottet såsom ett bestämt önskemål, att regler skapades, som bättre tillgodosåg minoriteternas intressen. Skulle tidigare förslag om lekmäns deltagande i biskopsval komma att förverkligas, blev helt nya röstningsregler erforderliga.

I direktiven för utredningen framhålls också att en blivande reform i detta hänseende bör ha till syfte att låta biskopsförslaget vara ett personval, som ger ett verkligt uttryck för de röstandes intentioner och som i tillbörlig grad tillgodoser minoritetsgrupper bland väljarna. Sammanräkningsmetoden bör även garantera, att Kungl. Maj:ts grundlagsenliga befogenhet att välja mellan tre biskopskandidater i realiteten inte blir illusorisk.

Kommittén har undersökt olika metoder för sammanräkning av rösterna för att nå de angivna syftena. Sälunda har de metoder som användes vid val av borgmästare och rådman och i Finland vid biskopsval samt ett av Wohlin framlagt förslag närmare studerats. Som den lämpligaste metoden förordar kommittén en röstningsprocedur, som grundas på en för samtliga rum på biskopsförslaget gemensam sammanräkning, omfattande de tre namnen på valsedlarna. Därvid tilldelas de tre namnen olika röstvärden efter deras ordningsföljd på valsedeln. Dessa röstvärden anser kommittén böra bestämmas så, att första namnet räknas som hel röst, andra namnet som halv röst och tredje namnet som en tredjedels röst. Sedan röstsammanräkningen ägt rum skall enligt kommitténs förslag domkapitlet på förslaget uppföra de tre, som vid valet fått högsta röstetal. Har två eller flera, som icke båda eller samtliga kunnat beredas rum på förslaget, fått lika röstetal, föreslår kommittén, att man skiljer mellan dem genom lottnings.

Kommittén har ej ansett det erforderligt med någon bestämning av den inbördes ordningen mellan de tre på förslaget uppförda.

Av *remissmyndigheterna* har kommitténs förslag om röstsammanräkning för upprättande av biskopsförslaget fått ett genomgående gott mottagande. Fler-talet *domkapitel* betonar värdet av att en minoritet bland de röstande får möjlighet att göra sig gällande vid valet. *Domkapitlet i Västerås* samt *dåvarande ärkebiskopen Brilioth* i ett särskilt yttrande ifrågasätter om inte den första rösten bör få ett röstvärde av 3, den andra av 2 och den tredje av 1. På detta sätt kan man undvika bråktal av röster.

Föredragande statsrådet förordar den av kommittén föreslagna ordningen och anför:

Kommitténs förslag till ny sammanräkningsmetod eliminerar i huvudsak de olägenheter som varit förenade med det nuvarande systemet, enligt vilket t. o. m. en betydande minoritet inte haft möjlighet att få någon kandidat uppförd på förslaget. Systemet har alltså givit möjligheter för en majoritet att helt sätta sin prägel på valet.

I fråga om förslaget att använda talserien 3—2—1 i stället för 1—1/2—1/3 anför *föredragande statsrådet*:

Någon egentlig nackdel är det dock inte enligt min mening, att man får räkna med bråktal av röster. Tvärtom torde det av flera skäl vara lämpligt att steget mellan det första och det andra namnet är större än mellan det andra och tredje. Därigenom får den väljande möjlighet att ge klart uttryck för sin uppfattning vem han anser vara inte bara lämplig utan också den lämpligaste. Förslaget innebär vidare att en rimlig avvägning sker mellan majoritets- och minoritetsintressen, så att olika uppfattningar kan komma till uttryck på biskopsförslaget. Jag vill alltså förorda den av kommittén föreslagna ordningen för biskopsvalets förrättande.

B. Ärkebiskopsval

1. Historik

I denna del får utskottet hänvisa dels till vad ovan anförts under A 1, dels till kommitténs redogörelse i dess betänkande del II sid. 12—14.

2. Den nuvarande ordningen

Liksom är fallet i fråga om biskopar äger Kungl. Maj:t enligt § 29 regeringsformen till ärkebiskop utnämna en av de tre som blivit föreslagna i den ordning kyrkolagen stadgar. 20 kap. 4 § kyrkolagen lyder:

Uti ärkebiskopsval skola alla domkapitel i riket hava sina röster; och när dödsfallet timar, måste domkapitlet i Uppsala det Oss i underdånighet tillkännagiva, då vi om valet Vår nådiga befallning till vederbörande vilja avgå låta, att de med sina röster inkomma.

Av ordalydelsen i sistnämnda bestämmelse kan det synas, som om rösträtt vid ärkebiskopsval endast tillkommer domkapitlen. Så torde också ha varit fallet tiden närmast efter kyrkolagens tillkomst. Sedan mitten av 1700-talet har emellertid ärkestiftets präster deltagit i valet. Uttrycklig bestämmelse om att dessa präster har sådan rätt gavs i kungaförsäkran den 4 mars 1772. De i valet av ärkebiskop deltagande personernas röster sammanräknas enligt praxis ej, utan varje i valet deltagande valkorporation — för närvarande fjorton, varav Uppsala stifts prästerskap utgör en — sätter upp sitt särskilda förslag, omfattande tre namn. Detta innebär sålunda att ärkestiftets två valkorporationer tillsammans utgör en sjundedel av samtliga valkorporationer.

Vid röstningen inom valkorporationerna tillämpas vid ärkebiskopsval samma

regler som för biskopsval i allmänhet. Valkorporationernas förslag insändes till ekklesiastikdepartementet, där det slutliga förslaget sammanställles. Föreslaget namn tillgodoräknas en röst för varje plats på valkorporationernas förslag.

3. Tidigare reformförslag

Alltsedan senare hälften av 1700-talet har vid skilda tillfällen ordningen för ärkebiskopsval kritiserats. Denna kritik har främst riktats mot det obetydliga inflytande, som ärkestiftets prästerskap har vid valet, samt mot den kollektiva röstningsmetoden.

Frågan om ökat inflytande för ärkestiftets prästerskap upptogs sålunda vid 1772 års riksdag och ledde till ett beslut av riksdagen, att ärkestiftets inflytande vid valet skulle sättas i paritet med domkapitlens. Beslutet blev emellertid icke verkställt. Vid ett flertal tillfällen under 1800-talet var frågan om ökat inflytande för prästerna i Uppsala stift aktuell men kunde av olika skäl icke lösas. Vid 1809 års riksdag föreslog konstitutionsutskottet att Uppsala stifts röst skulle räknas lika med fem domkapitels. Förslaget antogs av de fyra stånden, men Kungl. Maj:t sanktionerade icke beslutet. Vid 1815 års riksdag behandlades frågan ånyo och då föreslog konstitutionsutskottet, att prästernas i Uppsala stift röster skulle räknas som tre röster. Detta förslag antogs av 1815 och 1817—1818 års riksdagar, men ej heller detta vann Kungl. Maj:ts gillande.

Det år 1846 framlagda förslaget till ny kyrkolag innehöll inga ändrade bestämmelser angående sättet för val av ärkebiskop utom såtillvida, att man föreslog att universitetsprofessorernas rösträtt skulle tagas bort. Två ledamöter av den kommitté som utarbetat förslaget ansåg, att varje domkapitels förslag skulle gälla som en röst och Uppsala stifts förslag som fem röster. 1868 års kyrkomöte anhöll, att Kungl. Maj:t ville taga bl. a. frågan om ökat inflytande för ärkestiftets prästerskap under övervägande. Ett av 1869 års kyrkolagskommitté framlagt förslag innebar, att ärkestiftets prästerskaps röster skulle räknas såsom fem röster. Kyrkolagskommittén påpekade därvid, att inom ärkestiftet avgavs ytterligare tre röster, nämligen av Uppsala domkapitel, Stockholms stads konsistorium och det akademiska konsistoriet i Uppsala.

1903 års kyrkomöte anhöll om revision av bestämmelserna i syfte att bereda ärkestiftets prästerskap ökat inflytande. Häröver inhämtades yttranden från bl. a. samtliga domkapitel, som tillstyrkte en revision av bestämmelserna. Fler-talet remissmyndigheter betonade vikten av ett ökat inflytande vid valet för ärkestiftets prästerskap.

Sedan frågan behandlats också vid 1908 års kyrkomöte framlades 1915 en inom justitiedepartementet utarbetad promemoria, innehållande förslag till ändrade bestämmelser i ämnet.

I promemorian framhölls, att fastän ärkebiskopen ej uttryckligen var tillagd någon chefsställning för hela kyrkan, han dock i förhållande till de övriga bisko-

parna obestriddigt måste anses som primus inter pares och utan vidare måste betraktas såsom svenska kyrkans främste och i många fall självskrivne representant utåt. Att bevara denna historiska tradition och att söka markera enheten inom kyrkan genom att framhålla ärkebiskopens chefsställning kunde endast vara till gagn för kyrkan.

Vidare anfördes i promemorian, att vid de förslag, som framställts i syfte att bereda ärkestiftets präster ökat inflytande, hade det i allmänhet inte ifrågasatts, att valet skulle läggas enbart i händerna på stiftet. Väl låg det i öppen dag, att ärkebiskopens huvudsakliga ämbetsgärning var att vara biskop i Uppsala stift. Men å andra sidan var det av stor vikt, att till ärkebiskop utsågs en man med egenskaper lämpade för den, som faktiskt var kyrkans främste man. De krav, som ärkestiftets präster kunde ställa på en biskop, vilken uteslutande hade ärkestiftet till sitt verksamhetsområde, sammanföll kanske icke till alla delar med dem, som borde ställas på ärkebiskopen som sådan. De förslag, som framställts i förevarande syfte, hade anvisat huvudsakligen två utvägar. Enligt den ena skulle ej längre de olika valkorporationernas röster sammanräknas som särskilda kollektivröster utan endast personliga röster avgivas. Den andra utvägen var, att man tillade ärkestiftets förslag ett högre röstvärde. I promemorian stannade man, med hänsyn till hela svenska kyrkans intressen vid valet, för att behålla den kollektiva röstberäkningen men ge ärkestiftets röst ett förhöjt röstvärde. Detta fick dock icke vara så högt att ärkestiftets prästerskap ensamt kunde bestämma valutgången. Efter vissa beräkningar stannade man vid att ett värde av fyra röster skulle vara en tillfredsställande anordning.

Från remissyttrandena över promemorians förslag inhämtas bl. a. att domkapitlen i Västerås och Härnösand ansåg, att stiftsprästerens förslag borde räknas högre än fyra röster. Direkt avslag på förslaget yrkades endast av domkapitlet i Karlstad samt enskilda medlemmar av remissinstanserna.

Frågan om ökat inflytande för ärkestiftet blev åter uppmärksammas vid 1929 års kyrkomöte, som förklarade, att det anslöt sig till de riktlinjer för en reform av ärkebiskopsvalen, som dragits upp i 1915 års promemoria. Kyrkomötet anhöll att få förnya sin 1903 gjorda hemställan om en revision av ordningen för ärkebiskopsval.

Sedan Kungl. Maj:t 1933 förklarat sig för det dåvarande inte vilja företaga någon åtgärd i anledning av promemorian och kyrkomötets framställning, ingav ärkebiskopen Eidem samma år en promemoria angående ändrade grunder för ärkebiskopsval. Det i promemorian upptagna förslaget innebar, att valet skulle förrättas av två korporationer, den ena bestående av domkapitlet i Uppsala och ärkestiftets prästerskap, den andra av övriga domkapitel jämte Stockholms stads konsistorium. Varje domkapitel eller konsistorium skulle ej avge huvudröster, utan valdeltagarnas röster skulle sammanläggas. De två valkorporationerna skulle upprätta ett förslag på tre personer. På det slutliga förslaget skulle uppföras samtliga på de båda särskilda förslagen uppförda, eller sålunda minst tre, högst sex personer.

I sin 1937 framlagda promemoria anförde Wohlin bl. a. att den av ålder hävdade grundsatsen, att vid ärkebiskopsvalet bör beredas rum såväl för en representation för ärkestiftet som för en representation för det kyrkliga riksintresset, borde upprätthållas. Välgrundat syntes också vara, att en viss övervikt inrymdes åt det sistnämnda intresset. Någon rubbning i den hävdvunna ordningen, att rikets samtliga domkapitel, såsom främst företrädande riksintresset, skulle delta i ärkebiskopsvalet, ansågs icke vara påkallad. Anledning att frångå denna ordning syntes efter den förändring i sammansättningen av domkapiteln, som åvägbragts genom 1936 års domkapitelreform, än mindre föreligga. Dock torde den särskilda behörighet att delta i val av ärkebiskop, som tillagts de teologie professorerna vid Uppsala och Lunds universitet, vilka eljest icke var ledamöter i domkapitlet, böra upphöra.

Förslaget gick ut på att i ärkebiskopsvalet skulle delta tretton valkollegier, nämligen ett valkollegium för ärkestiftet och ett för Stockholms stad, båda sammansatta såsom föreslagits för biskopsval, och för ett vart av rikets elva övriga stift ett särskilt valkollegium bestående av ledamöterna i stiftets domkapitel. Förslaget, som byggde på en metod med personliga röster, skulle innebära — om man bortser från den numera ej aktuella elektorsrepresentationen för Stockholms stad — att ärkestiftets präster, lekmän och domkapitelsledamöter tillsammans fick nära hälften av inflytandet på ärkebiskopsvalet.

Från remissyttrandena över Wohlins förslag inhämtas bl. a. att ökat inflytande för ärkestiftet tillstyrktes av flertalet domkapitel men att domkapiteln i Linköping, Härnösand och Visby samt länsstyrelsen i Visby ansåg, att Wohlin överbetonat behovet av ökat stiftsinflytande. Wohlins förslag ledde som tidigare nämnts inte till någon Kungl. Maj:ts åtgärd.

1947 hemställde prästerskapet i ärkestiftet hos Kungl. Maj:t, att det skulle tillförsäkras ett väsentligt inflytande vid valet. I anledning härav uppdrogs åt professorn S. Kjällerström att utreda frågan. Kjällerström drog den slutsatsen, att ärkebiskopsvalet inte utan vidare kunde överlämnas till ärkestiftets präster. Han påpekade, att sedan fyrahundra år tillbaka hade valet varit en angelägenhet för hela den svenska kyrkan och att det gång efter annan också framhållits, att de rikskyrkliga synpunkterna måste tillskrivas utslagsgivande betydelse vid detta val. Vidare framhöll Kjällerström, att kritiken mot den nuvarande valordningen varit i hög grad överdriven och ofta givit en oriktig bild av det verkliga förhållandet mellan ärkestiftets och de övriga valkorporationernas inflytande på valet. Ehuru sålunda ingen grund fanns för uppfattningen att ärkestiftets synpunkter inte blivit tillgodosedda vid ärkebiskopstillsättningarna, ansåg Kjällerström det dock vara av betydelse, att ärkestiftets inflytande på valutgången erhöll en viss lagstadgad garanti. Kjällerström föreslog därför, att en av ärkestiftets prästerskap på förslag uppförd kandidat alltid skulle beredas plats på det slutliga förslaget.

Av remissbehandlingen av Kjällerströms betänkande framgår, att de flesta domkapiteln i huvudsak anslöt sig till vad Kjällerström anförde och föreslagit.

Domkapitlet i Linköping ansåg dock, att gällande ordning tillerkände ärkestiftet ett skäligt inflytande vid valet, varför domkapitlet endast med tvekan tillstyrkte förslaget. Domkapitlet i Växjö framhöll, att Kjöllersströms utredning snarare gav vid handen, att någon ändring icke syntes påkallad, och samma ståndpunkt intog också domkapitlet i Karlstad samt kammarkollegiet. Ej heller Kjöllersströms förslag föranledde någon åtgärd från Kungl. Maj:ts sida.

4. Nu föreliggande förslag om avvägning av ärkestiftets inflytande

Kommittén framhåller, att den sedan reformationen tillämpade grundsatsen att ärkebiskopsvalet är en angelägenhet för hela den svenska kyrkan motive-rats av den särställning i förhållande till övriga biskopar, som ärkebiskopen av ålder intagit och alltjämt intager. Denna ärkebiskopsämbetets särskilda karaktär har under senare tid blivit än mera framträdande, och kommittén anser därför, att grundsatsen om hela den svenska kyrkans medverkan i ärkebiskopsval bör upprätthållas. Även om ärkebiskopen faktiskt intager ställning som den svenska kyrkans främste representant, finner kommittén det dock otvivelaktigt, att hans huvudsakliga ämbetsgärning är att vara biskop i Uppsala stift. Ehuru hela den svenska kyrkans medverkan i ärkebiskopsval kan anses fullt motiverad, anser kommittén likväl, att ärkestiftets representation vid valet bör beredas ett betydligt större inflytande än den nu äger. Enligt kommitténs uppfattning bör man utgå från att såväl ärkestiftets som hela kyrkans mening bör komma till uttryck vid ärkebiskopsförslagets upprättande och att valutgången således inte bör helt domineras av endera av de båda grupperna. För att tillgodose detta syfte föreslår kommittén, att ärkebiskopsvalet förrättas var för sig av två valkorporationer, den ena för ärkestiftet och den andra för kyrkan i övrigt. Ärkebiskopsförslaget skall grundas på en sammanställning av de båda korporationernas för den slutliga utgången av valet likvärdiga resultat. Vid valen inom de båda korporationerna föreslås individuell röstningsmetod tillämpad.

I fråga om röstningsförfarandet — i vilken del utskottet hänvisar till redogörelsen under avsnitt 6. nedan — innebär kommitténs förslag bl. a. att den som vid valet inom ärkestiftet fått högsta rösttalet alltid kommer att uppföras på det slutliga ärkebiskopsförslaget.

Om kommitténs förslag om avvägningen av inflytandet mellan Uppsala stift och riket i övrigt har under remissbehandlingen uttalats olika meningar. *Statskontoret*, de hörda *länsstyrelserna*, *hovkonsistoriet*, *domkapitlet i Linköping*, *Strängnäs*, *Växjö*, *Luleå* och *Stockholm* lämnar kommitténs förslag i denna del i huvudsak utan erinran.

Kammarkollegiet anför:

Det kan givetvis ifrågasättas, om Uppsala stift — låt vara att stiftet skäligen bör beredas större inflytande på valutgången än för närvarande är fallet — här-

vidlag bör helt jämföras med svenska kyrkan i övrigt. Reformen innebär en flerfaldig utökning av stiftets nuvarande inflytande. De skäl, kommittén andragit för detta sitt förslag, torde dock få anses bärande. Otvivelaktigt måste ärkebiskopens huvudsakliga ämbetsgärning bestå uti att vara biskop i nämnda stift.

Domkapitlet i Uppsala anser, att de föreslagna reglerna om val av ärkebiskop bör omarbetas. Som skäl härför har *dåvarande ärkebiskopen Brilioth* anfört, att utvecklingen av de ärkebiskopen tillkommande uppgifterna snarast gått i den riktningen, att hans befattning med ärenden som rör riket i dess helhet stegrats, varför det icke nu synes rimligt att göra ärkestiftets inflytande vid valet så stort som kommittéförslaget innebär. *Fem ledamöter av domkapitlet* säger, att det kan ifrågasättas om ej förslaget ger valcorporationen för ärkestiftet alltför stort inflytande. Eftersom det knappast kan vara möjligt att ange någon måttstock, efter vilken graderingen av inflytandet skall ske, ser sig ledamöterna nödsakade att stanna för kommitténs förslag. Dock påpekar de, att domkapitlet i Uppsala enligt förslaget får betydligt mindre inflytande vid valet än andra domkapitel. För att undvika detta föreslår de att domkapitlet får rösta tillsammans med de andra domkapitlen. Också *domkapitlet i Göteborg* anser att domkapitlet i Uppsala om möjligt bör få rösta med övriga domkapitel.

Kammarkollegiet anför, att det framstår såsom en mindre tillfredsställande konsekvens, att ledamöterna i domkapitlet i Uppsala kommer att få mindre inflytande än övriga domkapitelsledamöter.

Domkapitlet i Härnösand anför:

Liksom synen på biskopens ställning är avgörande för ställningstagandet för frågan om lekmannamedverkan vid biskopsval, så måste synen på ärkebiskopens ställning bli bestämmande vid bedömningen av ärkestiftets anspråk på ökat inflytande vid ärkebiskopsval. I sitt avsnitt om »Ärkebiskopsämbetet i den svenska kyrkan» har betänkanudet fäst uppmärksamheten på den utveckling, som under nyaste tid skett och som medfört att ärkebiskopen alltmera kommit att framstå som hela den svenska kyrkans självskrivna representant utåt och inåt med därmed förenade viktiga uppgifter, en ställning markerad särskilt genom ordförandeskapet i de centrala kyrkliga styrelserna och i biskopsmötet. Vid sin egen bedömning av frågan har kommittén emellertid ej denna utveckling i tankarna utan utgår från ett konstaterande, att ärkebiskopens huvudsakliga ämbetsgärning otvivelaktigt är att vara biskop i Uppsala stift, och kommer till slutsatsen, att ärkestiftet och svenska kyrkan i övrigt bör äga lika inflytande på valets slutliga utgång.

Mot bakgrunden av den utveckling som skett i fråga om ärkebiskopens ställning med allt starkare betoning av hans rikskyrkliga uppgifter finns det anledning att ställa sig tveksam inför konsekvenserna av ett förslag, som går betydligt längre än något tidigare i tillmötesgående av önskemålet att ge ärkestiftet ökat inflytande.

Så starka skäl synas kunna anföras för att den svenska kyrkan i övrigt behåller en viss övervikt, att domkapitlet vill påyrka en omprövning av förslaget i denna del. Detta önskemål skulle, utan att förslagets uppbyggnad av valordningen rubbas, kunna ske därigenom att namnen på den rikskyrkliga valcorporationens preliminära förslag tillräknades ett högre röstvärde vid sammanställan-

det av det definitiva ärkebiskopsförslaget. Det förtjänar å andra sidan övervägas, om i så fall icke ärkestiftet borde erhålla den särskilda garanti, som tidigare föreslagits av Kjällerström.

Domkapitlet i Skara anser det ogörligt att komma fram till en ändamålsenlig lösning av frågan om val av ärkebiskop med mindre än att hela frågan om ärkebiskopsämbetets karaktär och omfattning upptages till en ingående behandling. Liknande synpunkter framföres av *domkapitlet i Göteborg*, som framhåller bl. a. följande:

Vad gäller biskopsvalskommitténs betänkande om ärkebiskopsval hade domkapitlet önskat, att frågan om ärkebiskopens tjänst i stifts- och rikssammanhang samt om ärkebiskopstjänstens eventuella uppdelning hade blivit föremål för ingående undersökning. Då så inte skett har domkapitlet att taga ställning till ärkebiskopsvalet utifrån ärkebiskopsämbetets nuvarande omfattning. Det synes då domkapitlet, att ett större inflytande på ärkebiskopsvalet från ärkestiftet är berättigat och att avvägandet mellan stiftsintresset och riksintresset bör förskjutas till förmån för ärkestiftet. Dock är domkapitlet av den mening, att avvägningen inte rättvisligen kan ske så, att stifts- och riksintresset avdömes som likaberättigade. Så länge ärkebiskopen har de nuvarande uppgifterna i svenska kyrkan i sin helhet, vilka uppgifter från tid till tid ökar, anser domkapitlet det riktigt, att domkapitlens andel i ärkebiskopsvalet överväger ärkestiftets.

Föredragande statsrådet framhåller först, att det för närvarande — i vart fall inte så länge arbetet inom kyrka-statutredningen pågår — ej kan komma i fråga att sammankoppla den nu föreliggande avvägningsfrågan med det mera svårlösta och för kyrkans organisation genomgripande spörsmålet om en annorlunda utformning av ärkebiskopens uppgifter och ställning. Ärendet bör därför behandlas med utgångspunkt i den nu bestående organisationen, i vilken ärkebiskopen dels är chef för Uppsala stift, dels därjämte företräder svenska kyrkan i dess helhet.

Han anför vidare:

Utan tvekan har de remissinstanser rätt som påpekat, att ärkebiskopens uppgifter beträffande svenska kyrkan i sin helhet från tid till tid ökar och att hans ställning i rikskyrkliga sammanhang allt starkare betonas. Jag vill också framhålla, att i den tidigare diskussionen har så gott som alltid ansetts, att riksintresset bör ha övervikt, även om Uppsala stifts inflytande i och för sig bör ökas. Vidare bör erinras om att den av professorn Kjällerström företagna utredningen närmast ger vid handen, att några mera genomgripande åtgärder inte är nödvändiga för att få till stånd en godtagbar avvägning av de båda intressena samt att Kjällerströms uppfattning härvidlag godtagits av flertalet domkapitel.

Vid mitt övervägande av de hithörande problemen har jag funnit mig böra stanna inför att förorda en mindre genomgripande förändring av den nuvarande ordningen än den kommittén föreslagit. Jag vill därvid anknyta till tidigare av bl. a. kyrkomötet godtagna förslag att behålla den kollektiva röstningen men — med bibehållande av en viss övervikt för riksintresset — ge Uppsala stifts förslag ett förhöjt röstvärde.

Olika åsikter kan naturligtvis göra sig gällande hur långt man bör sträcka sig

för att tillgodose ärkestiftets intressen. Enighet torde dock råda därom, att detta bör vara så stort, att åtminstone ett av stiftet föreslaget namn kan komma med på det slutliga förslaget. Härutöver torde den exakta avvägningen vara rätt vansklig att göra.

Med utgångspunkt från den organisation som framgår av 3 § i Kungl. Maj:ts förslag tillerkännes den gemensamma valkorporationen för Uppsala stift ett sex gånger så stort inflytande som envar av de övriga tolv valkorporationerna var för sig. *Föredragande statsrådet* finner riksintresset därigenom ges en övervikt samtidigt som garantier torde skapas, att ärkestiftets uppfattning kommer till uttryck på det slutliga ärkebiskopsförslaget.

5. Sammansättningen av valkorporationerna

Kommitténs förslag innebär, att valkorporationen för Uppsala stift sammansättes på sätt kommittén föreslagit beträffande valförsamlingen vid de vanliga biskopsvalen, d. v. s. av domkapitlets ledamöter, i huvudsak samtliga prästerliga tjänstinnehavare i stiftet samt ett mot antalet röstberättigade präster i stort sett svarande antal lekmanualektorer. Den gällande ordningen att rikets samtliga domkapitel medverkar i val av ärkebiskop anser kommittén böra bibehållas. Eftersom domkapitlet i Uppsala jämte ärkestiftets präster och lekmän skall företräda ärkestiftet, bör sålunda rikets andra tolv domkapitel vid valet betraktas som företrädare för kyrkan i övrigt. Kommittén har ansett övervägande skäl tala för att också de tre under ärkebiskopens ledning stående kyrkliga centralstyrelserna, svenska kyrkans missions-, diakoni- och sjömansvårdsstyrelser, bör vid val av ärkebiskop beredas inflytande bland riksintressets företrädare. Kommittén föreslår sålunda, att valkorporationen för svenska kyrkan i övrigt skall bestå av ledamöterna i rikets domkapitel, utom det i Uppsala stift, samt de ledamöter i nämnda kyrkliga centralstyrelser, som ej i annan ordning äger rösträtt vid ärkebiskopsvalet. Korporationernas val skall enligt kommitténs förslag förrättas i överensstämmelse med den ordning, som kommittén föreslagit i fråga om de vanliga biskopsvalen. Inom ärkestiftets valkorporation skall sålunda valet förrättas i ärkestiftets domkapitel av dettas ledamöter samt av ärkestiftets präster och lekmanualektorer vid kontraktswis hållna förrättningar. Kommittén föreslår, att valet inom valkorporationen för den svenska kyrkan i övrigt förrättas av domkapitelsledamöterna i vederbörande domkapitel samt av de ledamöter i de tre kyrkliga centralstyrelserna, vilka i denna egenskap tillerkänts rätt att delta i valet, vid ett för dem gemensamt sammanträde i Stockholm inför en av domkapitlet i Uppsala utsedd valförrättare.

Vad särskilt angår de tre kyrkliga centralstyrelserna erinrar kommittén att de alla såtillvida har samma karaktär som deras verksamhet regleras genom av Kungl. Maj:t utfärdade stadgar, fastställda för missionsstyrelsen 1874, för diakonistyrelsen 1910 och för sjömansvårdsstyrelsen 1933.

Enligt stadgarna för *missionsstyrelsen* skall svenska kyrkans verksamhet för evangelii spridning bland icke kristna folk utövas genom styrelsen. I detta avseende äger styrelsen utsända och underhålla missionärer samt understödja och vårda de kristna församlingar, vilka genom dessa missionärers verksamhet kunna bildas. Styrelsen, som har sitt säte i Stockholm, består av ärkebiskopen såsom självskrivnen ordförande samt sex av kyrkomötet valda ledamöter, hälften präster och hälften lekmän.

Enligt stadgarna för *diakonistyrelsen* har styrelsen till uppgift att i samarbete med präster och lekmän i församlingarna och i samförstånd med stiftsstyrelserna verka för en rikare utveckling av församlingslivet och den kristliga kärleksverksamheten inom den svenska kyrkan. För fullgörande av sin uppgift skall styrelsen verka huvudsakligen genom att, utöver vad i de särskilda församlingarna och stiftet äger rum eller lämpligen kan ske, anskaffa för ändamålet erforderliga hjälpmedel och uppväcka lekmannakrafter till deltagande i arbetet för de syften, styrelsen jämlikt sin uppgift har att främja, samt för detta arbete åstadkomma ändamålsenlig gemensamhet. Styrelsen, som har sitt säte i Stockholm, utgöres av ärkebiskopen såsom självskrivnen ordförande samt ledamöter till det antal, dock minst sex, som kyrkomötet bestämmer. Av ledamöterna skall hälften vara präster och hälften lekmän. Är ärkebiskopen hindrad att åtaga sig uppdraget som styrelsens ordförande, utses ordförande av Kungl. Maj:t.

Enligt stadgarna för *sjömansvårdsstyrelsen* skall svenska kyrkans verksamhet bland svenska sjömän och andra landsmän i utlandet utövas genom styrelsen. Dock ingår ej däri vården av de utländska församlingar, vilka erhållit av Kungl. Maj:t godkänd kyrkoordning. Styrelsen äger vidare att främja den sjömansvård, som utövas av lokala organisationer i svenska hamnar, samt att understödja kyrklig verksamhet bland svensktalande trosförvanter i utlandet över huvud. Styrelsen, som har sitt säte i Stockholm, består av ärkebiskopen såsom självskrivnen ordförande samt sex ledamöter, tre präster och tre lekmän. Av dessa väljer kyrkomötet två präster och två lekmän samt utser Kungl. Maj:t en präst och en lekman.

Kommitténs förslag att ledamöterna i de tre centrala kyrkliga styrelserna skall vid ärkebiskopsval äga rösträtt inom rikskorporation tillstyrkes under remissbehandlingen ej av *kammarkollegiet*, som anför:

Dessa styrelser är inte inorganiserade i svenska kyrkan på samma fasta sätt som domkapitlen, och styrelsernas organisation är också mera obestämd. Det bör inte komma i fråga att på en omväg infoga dessa styrelser i den kyrkoorganisation som är befäst genom lagstiftning enligt regeringsformen § 87 mom. 2:o. Kollegiet anser därför, att ifrågasvarande valkorporation lämpligen bör begränsas till att avse allenast ledamöterna i rikets domkapitel, med eller utan undantag för Uppsala domkapitel.

Domkapitlet i Stockholm ifrågasätter, om icke tillsättningsförfarandet av ärkebiskop onödigt kompliceras genom att de tre kyrkliga centralstyrelsernas ledamöter erhåller rätt att deltaga i valet. Domkapitlet påpekar, att ett stort antal

av dessa styrelser ledamöter i egenskap av biskopar eller domkapitelsledamöter ändå blir röstberättigade.

Föredragande statsrådet förklarar sig dela kammarkollegiets uppfattning angående de tre kyrkliga centralstyrelserna och erinrar om det påpekande som gjorts av domkapitlet i Stockholm. Han godtager ett av flera remissinstanser framfört yrkande om rösträtt för de svenska utlandsförsamlingarnas prästerskap.

Den genom 3 § i Kungl. Maj:ts förslag angivna ordningen innebär att ärkebiskopsvalet skall förrättas *dels* inom Uppsala stift av en valkorporation, som är i huvudsak sammansatt på samma sätt som föreslagits beträffande biskopsval i allmänhet, d. v. s. av domkapitlets ledamöter, de flesta av stiftets präster — jämte utlandskyrkoherdarna — samt elektorer för stiftets lekmän, *dels* av domkapitlet i övriga stift, av vilka vart och ett för sig skall utgöra en valkorporation.

6. Röstningsförfarandet och upprättande av ärkebiskopsförslaget

Kommittén, som utgått från att endast två valkorporationer skulle finnas, anför:

Valresultatet bestämmes särskilt för vardera valkorporationen. De tre, som fått högsta rösttalen, skall anses vara nominerade av valkorporationen att uppföras på förslag till ärkebiskopsämbetet. Mellan lika rösttal skiljes genom lottning. De nominerade åsättes poängvärdena 1, $\frac{1}{2}$ respektive $\frac{1}{3}$ efter den ordningsföljd, i vilken de nämnts. Ordningsföljden bestämmes efter rösttalen. Mellan lika rösttal skiljes genom lottning. Eftersom vardera valkorporationen nominerar tre ärkebiskopskandidater, kan sålunda båda valkorporationerna tillsammans utse lägst tre och högst sex ärkebiskopskandidater. — På förslag till ärkebiskopsämbetet uppföres de tre av valkorporationerna nominerade, som fått högsta sammanlagda poängvärde.

Såsom ovan (sid. 22) erinrats innebar kommitténs förslag bl. a. att den som vid endera valkorporationens val fått högsta rösttalet alltid skulle uppföras på ärkebiskopsförslaget.

Kammarkollegiet anför:

Upprättande av förslaget till ärkebiskopsval sker genom sammanställning av valresultaten för båda valkorporationerna. Första namnet på vardera förteckningen kommer alltid att upptagas på själva förslaget. Beträffande det tredje namnet torde detta ej sällan komma att få bestämmas genom lottning, något som i och för sig synes mindre tillfredsställande. Möjligen skulle kunna ifrågasättas att till förekommande av berörda olägenhet vid lika röstetal till tredje förslagsrummet upptaga fyra namn på själva förslaget. Kollegiet anser dock tillräckliga skäl icke föreligga för att för ändamålet föreslå en ändring av regeringsformen § 29.

Liknande synpunkter framföres av *domkapitlet i Karlstad*.

Domkapitlet i Göteborg föreslår, att vid lika poängvärde mellan kandidat vald av valkorporationen för ärkestiftet och kandidat som valts av övriga domkapitel i riket, den senare skall ges företräde till förslagsrum.

Föredragande statsrådet finner det av kommittén föreslagna tillvägagångssättet vid röstavgivning, röstsammanräkning och upprättande av förslag i allt väsentligt kunna tillämpas även vid den nu förordade ordningen för val av ärkebiskop. Poängvärdena blir således för ärkestiftets förslag 6 för det första namnet på förslaget, 3 för det andra och 2 för det tredje, under det att namnen på varje domkapitels förslag graderas enligt den vanliga skalan 1 — $\frac{1}{2}$ — $\frac{1}{3}$ i den ordning de förekommer.

Enligt 14 § i Kungl. Maj:ts förslag ankommer det på domkapitlet i Uppsala att upprätta ärkebiskopsförslaget. I specialmotiveringen anföres att förslaget därigenom kan bli föremål för rättslig prövning, något som för närvarande ej är möjligt, då förslaget upprättas i ecklesiastikdepartementet.

C. 2 § 5 mom. lagen om domkapitel

Enligt 2 § 5 mom. lagen om domkapitel äger vid ärkebiskops- eller biskopsval i stift, varest teologisk fakultet finnes, fakultetens samtliga professorer säte och stämma i domkapitlet.

Kommittén anför härom:

Då enligt 1759 års biskopsvalsförordnings nu gällande bestämmelser prästvigd teologie professor äger deltaga i biskopsval tillsammans med stiftsprästerskapet, har omförmälda bestämmelse i domkapitelslagen numera, fränsett i vad avser val av ärkebiskop, praktisk betydelse allenast såtillvida, att den medgiver rösträtt vid biskopsval för icke prästvigd teologie professor. Det bör emellertid uppmärksammas, att uti domkapitlen i de stift, varest teologisk fakultet finnes, alltid skall ingå två av fakulteten inom denna valda professorer. Fakulteternas val av domkapitelsledamöter är icke begränsat till allenast de prästvigda teologie professorerna. — Det av Wohlin år 1937 framlagda förslaget till en reformerad ordning för ärkebiskopsval och biskopsval innebar, att den de teologie professorerna i Uppsala och Lund tillkommande rätten att äga säte och stämma i domkapitlen i Uppsala respektive Lund vid ärkebiskops- och biskopsval skulle bringas att upphöra. I motiveringen till sitt förslag anförde Wohlin, att det med fog kunde göras gällande, att fakulteterna, med deras rätt till representation jämlikt 2 § 1 mom. domkapitelslagen i respektive domkapitel med tvenne ledamöter, fick anses hava blivit i skälig utsträckning företrädda. — Kommittén, som ansluter sig till den av Wohlin uttalade uppfattningen, föreslår sålunda att stadgandet i 2 § 5 mom. lagen om domkapitel angående samtliga teologie professorers rösträtt vid ärkebiskopsval och biskopsval måtte upphävas.

Under remissbehandlingen av kommitténs betänkande underkännes sistnämnda förslag av *domkapitlet i Lund*, som anför:

Bestämmelsen tillkom enligt domkapitlets förmenande på mycket starka grunder, som förvisso icke minskat i aktualitet — man ville lämna inflytande vid tillsättande av ärkebiskop och biskop i Lund åt den teologiska vetenskapens främste representanter vid de båda fakulteterna och man ville i dessa angelägen-

heter bevara sambandet mellan fakultet och domkapitel. Då det skulle vara mycket beklagligt om detta band mellan den kyrkliga administrationen och den teologiska forskningen avklippes, vill domkapitlet hemställa att förenämnda bestämelse allt fortfarande kvarstår i domkapitelslagen.

Föredragande statsrådet anser det i likhet med kommittén tillräckligt, att fakulteternas mening får ges till känna genom de i domkapitlet invalda professorerna.

Utskottet

I direktiven för biskopsvalskommitténs arbete erinrades om att spørgsmålet att bereda lekmännen ett ökat inflytande vid biskopsvalen är av gammalt datum. Det anfördes vidare att uteblivandet av en reform mera synes ha berott på svårigheter att finna en lämplig form för lekmäns deltagande i biskopsval än på principiella betänkligheter att bereda lekmännen ett ökat inflytande.

Utskottet kan instämma i detta men vill betona att det från senare tiders kyrkomöten icke föreligger ett klart uttalande i principfrågan. För att ett sådant nu skall kunna göras finner utskottet det erforderligt att först uttala sig om biskopsämbetets natur och uppgifter. Till de särskilda frågor som i detta avseende berör ärkebiskopsämbetet vill utskottet återkomma nedan i det avsnitt som avhandlar detta ämbete.

Biskopsval

Biskopsämbetets ställning och frågan om lekmäns medverkan vid val av biskop

Utskottet vill inledningsvis erinra om att enligt kyrkohandbokens ritual för prästvigning biskopen säger: »Enligt den fullmakt som mig, på Guds vägnar, av hans församling i detta ärende är betrodd, antvardar jag eder härmed präst-ämbetet.» Dessa ord återger i sammanträngd form en evangelisk syn på kyrkans ämbete och ämbetsbärare i deras förhållande till församlingen i dess helhet. Gud har inrättat evangelieförkunnelsens och sakramentsförvaltningens ämbete för att människor skall kunna bli delaktiga av den saliggörande tron, heter det i Augsburgska bekännelsens femte artikel. Och det är enligt våra reformatoriska bekännelseskriter församlingen, som av Gud har fått uppdraget att ansvara för att de med ämbetet förenade uppgifterna blir utförda. När det i artikel XIV i Augsburgska bekännelsen hävdas, att ingen i kyrkan bör predika offentligen eller förvalta sakramenten utan vederbörlig kallelse, är det ytterst församlingens rätt och ansvar som förutsättes.

Församlingens rätt och ansvar har i vår kyrka såsom princip kommit till uttryck genom ordningen för prästtillsättning. När det gäller biskopsval har denna syn emellertid icke fått bestämma ordningen trots att den uppfattning, som an-

tydes i ovan citerade ord i prästvigningsritualet, är klart uttalad i våra bekännelseskriter. Icke blott prästen utan även biskopen, vilken endast med hänsyn till mänsklig myndighet representerar en annan grad inom samma ämbete, har förlänats sitt uppdrag genom församlingen på Guds vägnar. Med hänsyn till de under 1500-talet rådande förhållandena kan bekännelseskriterna ge uttryck åt denna uppfattning t. ex. på följande sätt: »Då de, som äro förordnade att vara biskopar, bli fiender till evangeliet och vägra meddela vigning, behålla församlingarna sin rätt därtill. Ty där kyrkan är, där är också rätten att förvalta evangeliet. Därför behåller kyrkan nödvändigtvis sin rätt att kalla, välja och viga sina tjänare.» (Om påvens makt och överhöghet.)

Om man dragit konsekvenserna av denna åskådning för den ordning, som skall gälla vid biskopsval, skulle man ha förts tillbaka till det valsätt, som ursprungligen var rådande i den svenska kyrkan liksom i den västerländska kristenheten i övrigt, då det tillkom prästerskapet och lekmännen att tillsammans välja biskop. Denna ursprungliga ordning, som definitivt undanröjdes i den romerska kyrkan genom den fjärde lateransynoden 1215, vilken gjorde biskopsvalen till en uppgift för domkapitlen, återspeglas i den äldre Västgöotalagen, där det beträffande biskopsval heter: »Om man skall taga biskop, då skall konungen spörja alla landsmännen, vem de vilja hava.»

Reformationen innebar, att domkapitelsinstitutionen trängdes tillbaka från sin tidigare roll inom kyrkostyrelsen. Då Laurentius Petri utformade bestämmelsen om biskopsval i 1571 års kyrkoordning, hade han också velat återgå till den princip, som rådde i fornkyrkan, d. v. s. låta menigheten välja såväl biskopar som andra »kyrkotjänare». Av praktiska skäl utformades denna princip i stadgandet, att valet skulle förrättas av »några tillskickade personer av klerkeriet och andra, som i sakerne något äro förfarne». Denna bestämmelse, som av olika anledningar sedan icke fick någon praktisk betydelse, är dock av principiell vikt som ett uttryck för de svenska reformatorernas kyrkobegrepp. Biskopsvalskommittén har också på ett riktigt sätt framhävt denna passus, då den i sitt betänkande (del I sid. 114) anför: Principen om inflytande vid biskopsval jämväl för kyrkans lekmän kom till uttryck i vår första evangeliska kyrkoordning och står i full överensstämmelse med grundsatser, som i vår kyrkoförfattning aldrig helt uppgivits sedan reformationsverkets genomförande. En reform i syfte att bereda lekmän ökat inflytande torde snarare böra fattas såsom en restauration av kyrkoförfattningen i evangelisk anda än som införande av en principiell nyhet i densamma.

Utskottet anser ock att biskopsvalskommittén i sitt betänkande (del I sid. 57) riktigt framställt de uppgifter som ankommer på biskopen och därvid betonat hans egenskap av såväl prästernas förman och pastor pastorum som främst stifts kyrkans ledare. En väsentlig del av dessa uppgifter utgöres av biskopens ställning såsom läroämbetets högste innehavare med uppdraget att förkunna och försvara den rena evangeliska läran. Denna syn på biskopsämbetet kommer till uttryck i särskilt den andra frågan i kyrkohandbokens ritual för biskopsvigning: »Vill Du alltså städse förbliva vid Guds rena ord, stå all falsk och villfarande lära

emot och sorgfälligt tillse att Jesus Kristus enligt Guds ord rätt predikas och de heliga sakramenten efter hans instiftelse utdelas? Detta står även i full överensstämmelse med såväl de reformatoriska bekännelseskriterierna (Augsburgska bekännelsen artikel XXVIII) som med kyrkolagens 19 och 24 kap.

Utskottet vill vidare återropa den uppfattning som närmare utvecklats av *domkapitlet i Visby*, vilket i anledning av kommitténs betänkande anfört:

En biskop i Svenska kyrkan har som främsta uppgift att söka åvägabringa och utveckla den omedelbara kontakten mellan kyrkoledningen och stiftets församlingar. Han har att leda och övervaka det kyrkliga livet i bygderna. Han är kyrkans främste representant i stiftet. Det kan icke anses stå i god överensstämmelse med kyrkans idé att betrakta val av biskop som en uteslutande stiftsprästerlig angelägenhet. Det får anses naturligt, att vid val av biskop även skall komma till uttryck den mening som omfattas av lekmännen i stiftets församlingar. — En vidgad medverkan av lekmän i biskopsval skulle, såsom ofta framhållits, sannolikt bidra till att öka lekmännens ansvar för kyrkans gärning och uppgifter och sålunda vara ägnad att stärka kyrkans ställning i samhället. — Med hänsyn till den personliga karaktär, som bör präglade förhållandet mellan biskop och stiftspräster, bör det anses vara givet, att stiftspräster skall ha ett väsentligt inflytande vid val av biskop. Med hänsyn till angelägenheten att behovet av personkännedom vid val av biskop tillbörligen tillgodoses måste också stiftsprästers medverkan vid valet anses oundgängligen betingad.

Vad utskottet nu andragit och återropat föranleder utskottet till det ställningstagandet, att principen om vidgat lekmannainflytande vid biskopsval — vilken princip ingen remissinstans motsatt sig — nu bör av kyrkomötet antagas, samt att det föreliggande lagförslagets ståndpunkt i denna del förty bör godkännas av kyrkomötet.

Utskottet övergår härefter till de särskilda spörsmål som sammanhänger med utformningen av de lagbestämmelser som erfordras för principens genomförande. Ehuru utskottet intet har att erinra mot att i en lag sammanförs bestämmelser för biskopsval och för ärkebiskopsval, finner utskottet det mest ändamålsenligt att i förstone avhandla dessa spörsmål allenast såvitt avser biskopsval i allmänhet.

Valförsamlingens allmänna struktur

Såsom framgått av redogörelsen under A 5—6 ovan (sid. 7 ff.) sammanhänger spörsmålet om valförsamlingens uppbyggnad med frågan, huruvida prästernas direkta rösträtt skall bibehållas. Av samma redogörelse har framgått, att denna fråga i sin tur uppkommer ej av principiella utan av huvudsakligen praktiska skäl, sammanhängande med den ansenliga storlek stiftets valförsamling får, därest prästernas direkta rösträtt bibehålles.

Det nämnda spörsmålet kan däremot ej enligt utskottets mening anses innebära en principiell fråga, huruvida antalet prästerliga väljare måste motsvaras av lika antal lekmannaväljare. I detta avseende har ej heller vare sig kom-

mittén eller föredragande statsrådet hävdade annan ståndpunkt än att pariteten mellan präster och lekmän bör komma till uttryck i en i stort sett numeriskt lika sammansättning av valförsamlingar. Avsikten med valet är ju icke främst att bereda någon grupp en rättighet att ge sin mening till känna; huvuduppgiften är — såsom föredragande statsrådet framhåller — att på ett så representativt sätt som möjligt anvisa Kungl. Maj:t tre personer, som har stiftets förtroende att bekläda biskopsämbetet. För detta ändamål kräves en omdömesgill församling.

Vad nu anförts leder utskottet i första hand till det ställningstagandet att matematisk likställighet inom valförsamlingen mellan prästerliga väljare och lekmanväljare icke behöver råda men att paritet mellan dem i princip bör eftersträvas. Med detta uttalande har utskottet i viss mån redan avböjt det i motionen nr 63 framlagda förslaget om minskning av antalet lekmanaelektorer, nämligen till den del motionen avser att den nämnda pariteten skall frångås.

Detta utskottets ställningstagande berör ej i och för sig frågan, huruvida det av förut antydda skäl kan bli nödvändigt att minska antalet prästerliga väljare och på grund därav åstadkomma motsvarande reduktion av lekmanväljarnas antal. Innan utskottet går närmare in på den härmed sammanhängande frågan om prästernas direkta rösträtt vill utskottet i likhet med kommittén uttala, att det icke kan anses föreligga något principiellt hinder mot ett valsysteem, där prästernas rösträtt är direkt medan lekmännen medverkar enligt en indirekt valmetod. Prästernas deltagande i valet betingas, såsom ovan antytts och framhållits i Kungl. Maj:ts skrivelse, av att därigenom kan utnyttjas den fond av erfarenhet, insikt och omdöme som i frågor om biskopsvalet är företrädd bland prästerskapet. Redan det sagda utgör ett starkt skäl mot att över huvud taget reducera den prästerliga direkta rösträtten eller att låta den övergå till indirekt rösträtt.

Såsom framgått av redogörelsen ovan vid A. 1. och 6. (sid. 3 och 11 ff) är ock den direkta prästerliga rösträtten sedan länge väl befast. Med hänsyn till det särskilda förhållande, i vilket stiftets präster står till biskopen, förutsätter en så ingripande förändring som införande av indirekt rösträtt skulle innebära, att mycket starka skäl måste till för att försvara en sådan ändring.

Ingen av remissmyndigheterna har heller framställt sådant yrkande, baserat på något ifrågasättande av den prästerliga rösträtten i och för sig. Utskottet vill likväl erinra om att ändamålet med såväl utredningen som det föreliggande lagförslaget är att vid biskopsval öka lekmanainflytandet utan att väsentligt inskränka den prästerliga valrätten.

Ett skäl som anförts mot valsystemet med direkt prästerlig rösträtt, är att lekmannens möjligheter till saklig information och samråd före valet skulle komma att saknas. Utskottet förutsätter emellertid att även vid nyssnämnda valsysteem sådana möjligheter kan beredas genom anordnande av stiftsvis eller stiftsdelsvis

hållna överläggningar och provval. Utskottet förordar därför att kyrkomötet antager lagförslagets princip om bibehållande av prästs direkta rösträtt vid biskopsval.

Utskottet har ovan framhållit, att paritet i princip bör eftersträvas mellan prästerliga väljare och lekmannaväljare. Då det är självklart att de senare måste vara elektorer, leder nämnda paritetskrav till att deras antal måste bestämmas med utgångspunkt från antalet prästerliga väljare. De synpunkter utskottet ovan anlagt på frågan om biskopsämbetets ställning och biskopens uppgifter i stiftet kan enligt utskottets mening icke leda till annan slutsats än att normgivande för den prästerliga rösträtten måste vara den fasta prästerliga organisationen.

Då lekmannainflytandet enligt vad utskottet åberopat ovan (sid. 29), bör ha sitt ursprung i vederbörande församling och församlingarnas rätt att medverka i valet av biskop, synes det utskottet följdriktigt att lekmannaväljare för församlingarnas del utses med utgångspunkt från den församlingsprästerliga organisationen. Den omständigheten, att vissa prästerliga tjänster faller utanför församlingens ram men likväl är av den art, att deras innehavare eller utövare bör berika valförsamlingens insikter, medför visserligen att proportionen mellan präster och lekmän något rubbas i det att sådan röstberättigad präst ej kommer att motsvaras av lekmannaväljare. I viss mån motverkas dock detta av domkapitlets lekmän och kan i allt fall ej anses vara att frångå pariteten i princip.

Det låter sig ej heller göra att i en lag bygga upp en valförsamling med utgångspunkt från den för närvarande rådande prästbristen. Det synes dock icke tillfredsställande att vid biskopsvalet lekmännens antal skulle bli avsevärt större än prästernas. En så långtgående reform har ej yrkats av någon myndighet som yttrat sig i denna sak. En sådan konsekvens skulle ej heller rimma med den särskilda ställning biskopen intager såsom pastor pastorum. På samma sätt som utskottet hävdar paritet så långt detta är möjligt måste utskottet därför föreslå, att lekmannaväljare ej utses för sådan obesatt prästerlig tjänst som ej uppehålls av särskild vikarie (jämför sid. 38).

Med anledning av det nu anförda anser utskottet, att 5 § i det framlagda lagförslaget bör erhålla ett tillägg av innehåll att lekmannaelektor icke skall utses i fråga om någon i pastoratet inrättad tjänst såsom församlingspräst i fall då tjänsten är obesatt och ej uppehålls enligt förordnande. Tidpunkten för beräkning av antalet sålunda röstgrundande tjänster, att motsvaras av lekmannaväljare, bör hänföras till valets kungörande. Utskottet vill i samband härmed erinra om föredragande statsrådets ovan (sid. 14) återgivna uttalande om syftet med nu avsedda förordnanden.

I fråga om tilläggets utformning hänvisar utskottet till sitt förslag till lagtext som intagits nedan (sid. 42). Till frågan om erforderliga administrativa bestämmelser återkommer utskottet nedan (sid. 38).

Den prästerliga rösträttens närmare utformning

I det föregående avsnittet har utskottet på anförda skäl uttalat sig för ett bibehållande av den direkta prästerliga rösträtten och — liksom alla remissinstanser utom missionsstyrelsen — anslutit sig till principen om att rösträtten skall grundas på innehav av prästerlig tjänst inom stiftet.

Utskottet har därvid — liksom det föreliggande lagförslaget men i olikhet med kommittén — utgått från att anställningsformen icke skulle vara avgörande. Jämväl förordnande på obesatt tjänst skall sålunda grunda rösträtt, därest sådan eljest är förknippad med tjänsten.

Med den ytterligare bestämning av rösträtten för prästerliga väljare som kommittén föreslagit, nämligen anknytningen till den episkopala tillsynen, har remissmyndigheterna saknat egentlig anledning att göra något uttalande i de fall då rösträtt tillagts någon som enligt remissmyndigheten i fråga också borde ha rösträtt.

Några av de sålunda i förhållande till kommitténs förslag inträffade förändringarna har, såsom inledningsvis anförts, emellertid aktualiserats genom motioner.

Vad härutinnan angår rösträtt för ledamöter av de kyrkliga centralstyrelserna vill utskottet återkomma i det avsnitt nedan (s. 39 ff.), där ärkebiskopsvalet avhandlas.

Vad härefter angår frågan om rösträtt för präster i n o m s t i f t s o r g a n i s a t i o n e n bör det vara en grundsats att bestämmelserna i en lag av förevarande slag — en vallag — är så utformade att risker för överklagande minskas. I sådant hänseende är utformningen av 2 § i det framlagda förslaget tillfredsställande. Vad särskilt angår den väckta frågan, om jämväl pastoratsadjunkter skall tillerkännas rösträtt, har redan under remissbehandlingen yrkats på sådan rösträtt jämväl för pastoratsadjunkter som är aspiranter, dvs. i regel sådana pastoratsadjunkter som ännu icke fullgjort 18 månaders tjänstgöring. Samma fråga har ånyo aktualiserats genom den tidigare (s. 32) berörda motionen nr 63.

Utskottet instämmer emellertid i de skäl, som kommittén och föredragande statsrådet anført (s. 11 och 13) mot att aspiranter i sådan egenskap tillerkännes rösträtt. I den mån aspirant enligt förordnande uppehåller röstgrundande tjänst bör han dock — såsom ock lagförslaget anger — vara röstberättigad. Utskottet har icke något att invända mot att emeriti, som på motsvarande sätt uppehåller röstgrundande tjänst, har rösträtt. Ej heller anser utskottet det erforderligt att regeln om innehav av tjänst såsom röstgrundande ytterligare specificeras.

Beträffande pastoratsadjunkter, som ej är aspiranter och för vilka frågan om rösträtt aktualiserats jämväl genom motionen nr 76, får utskottet anföra följande.

Pastoratsadjunkt tillsättes genom förordnande av domkapitlet. Sådana förordnanden är för närvarande meddelade 139 präster. Det är därvid emellertid att märka, att flertalet av dem innehar sådant förordnande på obesatt rösträtts-

grundande tjänst att de likväl — enligt den föreslagna grundregeln i 2 § — har rösträtt vid biskopsval.

Återstoden, som av olika skäl icke har sådan rösträtt, är till antalet ringa. Ur den synpunkten skulle det icke ha någon större betydelse för pariteten om de tillerkändes rösträtt. Däremot skulle den princip brytas som har den fasta prästerliga organisationen och enkannerligen församlingsorganisationen såsom norm för rösträttens bestämmande. Med hänsyn härtill kan utskottet icke förorda att pastoratsadjunkter tillerkännes rösträtt i denna sin egenskap.

Vad nu anförts föranleder alltså utskottet till att yrka avslag på motionen nr 76 ävensom på motionen nr 63 i den del sistnämnda motion berör pastoratsadjunkter.

Utskottet finner sålunda att den prästerliga rösträtten inom stiftsorganisationen bör få den omfattning som framgår av innehållet i föreslagna 2 § och av vad som ovan (s. 14) anförts om stadgandets innebörd.

Vad härefter angår rösträtt för präster utom stiftsorganisationen finner utskottet till en början, att rösträtt icke bör tillkomma prästvigd lärare vid allmän undervisningsanstalt och ej heller domkyrkosysselman. För detta ställningstagande åberopar utskottet de skäl föredragande statsrådet anført och för vilka redogörelse lämnats ovan i avsnittet A 6 (s. 13).

Vad angår rösträtt för präster vid diakonianstalterna har dessa av kommittén men ej i det framlagda lagförslaget tillerkänts rösträtt. Såsom framgår av motionen nr 6 har detta spörsmål emellertid aktualiserats beträffande, såvitt nu är i fråga, diakonianstalterna och Stockholms stadsmission.

Med diakonianstalter avser utskottet här de i anslutning till svenska kyrkan verksamma fem diakonianstalterna, nämligen diakonissanstalten å Ersta i Stockholm, diakonissanstalterna i Göteborg och Härnösand, Samariterhemmet i Uppsala samt diakonanstalten i Sköndal, Stockholm.

Ehuru dessa anstalter i rättslig mening är stiftelser av privaträttslig karaktär utövar de, såsom kommittén anført, en den svenska kyrkans verksamhet. Biskopsvisitation i församlingar, där dessa anstalter är belägna, brukar omfatta jämväl anstalterna. Enligt stadgarna för Samariterhemmet i Uppsala äger ärkebiskopen, om han så önskar, vara ordförande i anstaltens styrelse. I styrelserna för diakonissanstalterna i Göteborg och Härnösand är vederbörande stifts biskop vald ordförande. Enligt stadgarna för sistnämnda två anstalter skall beslut angående antagande av föreståndare för anstalterna underställas domkapitlen i Göteborg respektive Härnösand för godkännande. Vad angår diakonanstalten i Sköndal begagnas dess kyrka av församlingen i Farsta.

Det synes därför utskottet som om präster, vilka är föreståndare för dessa anstalter, intager en sådan ställning i förhållande till biskopen i stiftet att deras synpunkter otvivelaktigt bör bli framförda vid biskopsval. Det kan visserligen sägas att organisationen för anstalterna kan komma att ändras — liksom det kan hävdas att nya anstalter av motsvarande art kan tillkomma — och att det därför ej är lämpligt att direkt i lagtext fastslå rösträtten för vissa befattnings-

havare vid sådana anstalter. Den formella invändning som framförts beträffande de kyrkliga centralstyrelserna — varom mera nedan vid ärkebiskopsval — kan ock resas i förevarande fall, nämligen att man här rör sig utanför kyrkans officiellt fastställda organisation. Utskottet anser emellertid att berörda invändningar mer än uppväges av de sakliga skälen för sådan rösträtt som nu är i fråga. Utskottet anser också att sådan hävd vunnits för de nu ifrågavarande anstalternas verksamhet och benämning att någon tvekan icke behöver råda om vem som nu och i framtiden avses med ett uttryck likvärdigt »föreståndare för diakonianstalt». Med en sådan bestämning skulle Stockholms stadsmission icke, såsom yrkats genom motionen nr 6, tillerkännas rösträtt. Dess organisation präglas ej heller av den fastare anknytning till stiftet som eljest utmärker de fem ovan uppräknade diakonianstalterna.

På grund av det anförda anser utskottet att till 2 § i lagförslaget bör fogas ett sista stycke av det närmare innehåll som framgår av utskottets förslag till lagtext nedan (s. 41).

Lekmannarepresentationen

Såsom framgått av vad utskottet anført ovan (s. 33 ff.) bör lekmanneelektor utses allenast för sådan i 5 § av lagförslaget avsedd tjänst, som är tillsatt och utövas av dess innehavare eller annan. Av vad utskottet vidare (s. 32) anført om pariteten mellan prästerliga väljare och lekmannaväljare samt om bibehållande av den direkta prästerliga rösträtten följer, att utskottet ej heller i denna del kan tillstyrka motionen nr 63.

Vad härefter angår frågan om sättet för utseende av elektor anser utskottet det ej omöjligt att skapa en för biskopsvalets syfte säker formel, enklare än den det framlagda förslaget innehåller. Utskottet har emellertid i sitt betänkande nr 5 — avgivet i anledning av motion nr 38 om samordnande av stiftsvis förekommande val — förordat en utredning berörande bl. a. inrättande av en stående representation för utseende av lekmanneelektor. Därigenom skulle större möjligheter skapas för att till elektor kom att utses personer med intresse för församlingslivet. Utskottet delar också föredragande statsrådets ovan i avsnittet A 7 (s. 16) angivna mening, att ledamot av kyrkorådet i flertalet fall torde komma att utses till elektor.

I valet mellan det representativa och det administrativa organet såsom valförsamling beträffande elektorerna kan med den nu rådande ordningen icke hävdas att kyrkofullmäktige skulle vara mindre ägnat än kyrkorådet att utse elektor. Principiellt måste ock enligt utskottets mening det representativa organet härvidlag ges företräde. I flerförsamlingspastoraten medför emellertid den ståndpunkten att församlingsdelegerade i de flesta fall blir det väljande organet. Emot en sådan konsekvens kan knappast med något större fog påstås, att samfällt kyrkoråd (pastoratskyrkoråd), med dess huvudsakligen ekonomiska uppgifter, skulle vara en lämpligare valförsamling än de delegerade.

De skäl som föredragande statsrådet anfört och vilka utskottet återgivit ovan (s. 16) anser utskottet vinna i styrka, därest — såsom utskottet förutsatt — de valda elektorerna får ökat tillfälle till samråd. Med detta som riktlinje blir onekligen det elektorväljande organets uppgift något förenklad. Oaktat det icke framstår såsom någon idealisk lösning vill utskottet dock icke motsätta sig det framlagda förslaget. Det kan nämligen icke förnekas att, då fråga är om ett vidgat lekmannainflytande, också ett brett underlag bör finnas för att förverkliga ändamålet.

Såsom framhålles i motionen nr 61 skulle emellertid i flera av de större städerna, som bildar kyrkliga samfälligheter, den föreslagna ordningen medföra att elektorsvalen måste ske på kyrkostämma. Enighet synes råda om att detta av flera skäl ej är något lämpligt förfarande. Redan på grund av det föreslagna besvärsförfarandet — med klagorätt för envar röstberättigad vid elektorsvalet — synes kyrkostämma icke böra komma i fråga. I dessa fall bör kyrkorådet träda i stämmans ställe. I en församling utan kyrkofullmäktige har kyrkorådet samma väljarunderlag som kyrkofullmäktige har i sin församling. Med anledning av det nu anförda föreslår utskottet, att 6 § i denna del ges annan avfattning än det framlagda förslaget innehåller. Däremot anser sig utskottet på ovan angivna skäl ej i vidare mån kunna tillmötesgå den ifrågavarande motionen.

Kommitténs förslag, som upptog kyrkoråden såsom valmyndighet för elektorerna, innehöll en bestämmelse om viss inskränkning av rösträtten vid dylika val. Utskottet anser det ock påkallat med en bestämmelse angående prästerlig ledamots rösträtt vid dylika val. Utformningen av denna bestämmelse och den ovan angivna ändrade avfattningen av 6 § framgår av utskottets förslag till lagtext (s. 43).

Röstningsförfarandet och upprättande av biskopsförslaget

Utskottet anser, att av kommittén och föredragande statsrådet förordad sammanräkningsmetod och rösttalsberäkning har avgjorda fördelar framför övriga metoder, som härvidlag diskuterats. Sålunda medför den föreslagna ordningen, gentemot vad som nu gäller, såväl en lämplig avvägning av kandidaternas inbördes företräde som ett tillbörligt tillgodoseende av minoritetsintressena.

Mot det framlagda förslaget i denna del har utskottet sålunda ingen invändning.

Lagen om domkapitel 2 § 5 mom.

Utskottet godtager den motivering som för ifrågavarande stadgandes upphävande anförts av kommittén och föredragande statsrådet (s. 28 ovan).

Stadgandets upphävande får till följd att domkapitlet vid biskopsval i Lunds stift och vid ärkebiskopsval kommer att bestå av, för respektive domkapitels vidkommande, två teologie professorer utöver domkapitlets övriga sex ledamöter.

De särskilda stadgandena i förslaget till lag om biskopsval

Den av utskottet ovan (s. 36) föreslagna ändrade lydelsen av 2 § i förslaget föranleder motsvarande tillägg i förslagets 10 § tredje stycke om sättet för utövande av den rösträtt som skall tillkomma föreståndare för diakonianstalt. Beräffande utformningen av detta tillägg hänvisar utskottet till dess nedan (s. 43) intagna förslag till lagtext.

Den av utskottet ovan (s. 33) förordade ändringen i 5 § föranleder utskottet till följande påpekande. I den stadga som i administrativ ordning torde komma att utfärdas av Kungl. Maj:t bör erinras om att domkapitel har att i sin under rättelse till de myndigheter, vilka har att välja elektor, ange vilka i 5 § avsedda tjänster som är obesatta och ej uppehållna. Såsom utskottet ovan (s. 33) anfört avses med att tjänst är uppehållen endast det fall att särskild vikarie är förordnad dvs. ej den som innehar vikariat såsom dubbelförordnad. I detta avseende hänvisar utskottet vidare till vad föredragande statsrådet anfört i specialmotiveringen till 5 §.

ÄRKEBISKOPSVÄL

Domkapitlen i Skara och Göteborg har i sina remissyttranden över kommitténs förslag till lag om ärkebiskopsval efterlyst en utredning om det större spörsmålet angående ärkebiskopsämbetets karaktär och ställning.

Det sistnämnda domkapitlet har emellertid tagit ställning till frågan utifrån ärkebiskopsämbetets nuvarande gestaltning.

Så har ock det av Kungl. Maj:t framlagda lagförslaget.

Det synes också utskottet otillfredsställande att frågan om ärkebiskopsvalets utformning skulle få anstå, medan frågan om biskopsval i övrigt bragtes till sin lösning. Såvitt rör ärkebiskopens funktion såsom stiftschef måste dock samma synpunkter på valet gälla som vid val av annan biskop.

Vad nu anförts föranleder utskottet att i sistnämnda hänseende hänvisa till vad utskottet anfört om biskopsval och de bestämmelser som föreslagits för sådant val. Det synes ock utskottet riktigt att, såsom skett, bestämmelserna om biskopsval och ärkebiskopsval sammanförs i en lag, som av kyrkolags natur ersätter hittills tillämpliga bestämmelser för valen.

Ärkestiftets inflytande på valet

Frågan om avvägningen av ärkestiftets intresse mot det intresse, som riket i övrigt har i valet av ärkebiskop, måste enligt utskottets mening ske med utgångspunkt från ett bedömande om det ena eller andra slaget av uppgifter överväger. Den redogörelse utskottet ovan (s. 22—25) lämnat synes ge tämligen klart utslag till riksintressets favör. Å andra sidan synes enstämmighet råda där om att det oaktagat stiftsintresset bör tillerkännas ett större inflytande än hittills.

Anledning torde dock saknas att vid ärkebiskopsval ge domkapitlet i Uppsala ett annat inflytande än det som tillkommer respektive domkapitel vid biskopsval i övriga stift. Utskottet kan därför ej biträda den uppfattning enligt vilken domkapitlet i Uppsala skulle välja tillsammans med de övriga domkapitlen. En sådan anordning skulle för övrigt föranleda ett större inflytande för ärkestiftet än vad det framlagda förslaget innebär. Väl innefattar icke det framlagda förslaget en absolut garanti, att en ärkestiftets kandidat uppföres på det slutliga förslaget. Den utav Kjällerström förordade garantien (se ovan s. 21 och 24) är sålunda ej heller för handen. Med de föreslagna röstvärdena för ärkestiftets kandidater gentemot röstvärdena för övriga kandidater kan dock endast i sällsynta fall inträffa att alla ärkestiftets kandidater får vika. I ett dylikt fall kan det emellertid med visst fog hävdas att riksintresset bör ges företräde.

Utskottet finner därför ej anledning till erinran mot den avvägning som föreslås i 14 § i det framlagda förslaget.

Rösträtten vid ärkebiskopsval

Vad utskottet anfört om biskopsval äger motsvarande tillämpning för valkorporationen i Uppsala stift.

Här bör emellertid — såsom ock förslaget innebär — även andra präster komma i fråga med hänsyn till den särskilda ställning de intager till ärkebiskopen. Till nu avsedda grupp hör utlandskyrkoherdarna.

Den av utskottet under B 5 ovan (s. 25) lämnade redogörelsen utvisar emellertid att samma ställning förefinnes mellan ärkebiskopen och de tre kyrkliga centralstyrelserna.

Under remissbehandlingen av kommitténs förslag — enligt vilket centralstyrelsernas ledamöter skulle ha rösträtt vid ärkebiskopsval — motsatte sig inget domkapitel förslaget. Stockholms domkapitel ifrågasatte dock om icke detta valdeltagande skulle onödigt komplicera valet.

Utskottet vill anmärka, att med den individuella rösträtt, som kommittéförslaget innebar, vida större effekt kom att tilläggas de ifrågavarande ledamöternas röster än med det nu föreliggande förslaget om kollektiv röstning. Med sistnämnda system skulle ock rösträtt för dessa ledamöter innebära en komplikation av förfarandet.

Däremot kan utskottet instämma i att styrelsernas prästerliga ledamöter stundom redan i andra egenskaper har rösträtt vid ärkebiskopsval både enligt kommitténs förslag och det nu föreliggande lagförslaget. Av detta skäl vill utskottet icke nu förorda en återgång till kommitténs förslag.

Med styrelsernas berörda uppgifter och ärkebiskopens ställning i styrelserna måste det dock anses oförenligt om styrelserna icke skulle få vara representerade vid ärkebiskopsval. Utskottet finner så starka skäl i sak tala för en sådan lösning att formella invändningar av den art kammarkollegiet anfört (ovan s. 31) icke bör uppväga.

De överväganden som utskottet redovisat i samband med ställningstagandet för rösträtt åt föreståndare för diakonianstalterna gäller på motsvarande sätt centralstyrelserna. Den omständigheten att de kan komma att ändra namn eller befattningshavarna få annan titulatur bör ej leda till något missförstånd av en lagtext som tillerkänner rösträtt åt dem, vilka hos styrelserna otvivelaktigt bör komma i fråga härför. Enligt utskottets uppfattning är dessa direktorn vid missionsstyrelsen och vid diakonistyrelsen samt generalsekreteraren vid sjömansvårdsstyrelsen. Tillkomsten av en svenska kyrkans diakoninämnd synes utskottet icke böra föranleda någon utsträckning av diakoniens representation. Det är utskottets mening att rösträtten skall tillkomma nämnda befattningshavare vid de tre kyrkliga centralstyrelserna i deras prästerliga egenskap. Med hänsyn härtill och till styrelsernas förut anmärkta förhållande till ärkebiskopen bör de utöva sin rösträtt på sätt eljest föreslagits för de prästerliga väljare som avses i förslaget 3 § andra stycket och 10 § tredje stycket dvs. i Uppsala kontrakt.

I anledning av motionen nr 6 föreslår därför utskottet att 3 och 10 §§ av det framlagda förslaget förses med tillägg av innehåll som nu sagts. Beträffande stadgandenas utformning hänvisar utskottet till det förslag till lagtext som intagits nedan.

Vad beträffar upphävande av rösträtt vid ärkebiskopsval för vissa teologie professorer hänvisar utskottet till vad ovan (s. 37) anförts i samband med motsvarande fråga vid biskopsval.

Röstningsförfarandet och upprättande av ärkebiskopsförslaget

I denna del har utskottet ingen invändning mot vad det framlagda förslaget innehåller i vidare mån än som framgått av vad utskottet i näst föregående avsnitt anført beträffande 3 och 10 §§. I vad rör avvägningen av ärkestiftets och övriga röster hänvisar utskottet till vad härom anförts ovan. I fråga om röstvärdesberäkningen hänvisar utskottet till vad härutinnan anförts ovan (s. 37).

Såvitt gäller valkorporationen i Uppsala stift bringar utskottet i erinran vad utskottet tidigare anført såväl om samråd före valet (ovan s. 32) som om innehållet i domkapitlets meddelande om elektorsval (ovan s. 38).

De särskilda stadgandena berörande ärkebiskopsval

Utskottet hänvisar till vad i nästföregående avsnitt anförts och finner vidare, att det i 14 § andra stycket använda uttrycket poängvärdena — i betraktande särskilt av det förenklade förfarande som det framlagda förslaget innebär i förhållande till kommitténs — icke längre är erforderligt för att ange de åsyftade värdena. Det bör enligt utskottets mening utbytas mot uttrycket röstvärdena. Beträffande 3 § första stycket anser utskottet slutligen ur texten böra utgå orden »första stycket» samt ordet »ock».

Under återopandande av vad utskottet ovan i det föregående anfört får utskottet hemställa,

I. att kyrkomötet i anledning av det i Kungl. Maj:ts skrivelse nr 8 framlagda förslaget till lag om biskopsval måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t förklara att kyrkomötet antager principen om vidgat lekmannainflytande vid biskopsval och sålunda ansluter sig till det framlagda förslagets ståndpunkt i denna del;

II. att kyrkomötet — med anmälan att kyrkomötet funnit vissa ändringar böra företagas i det uti förevarande Kungl. Maj:ts skrivelse nr 8 framlagda förslaget till lag om biskopsval — i anledning av det framlagda förslaget och motionerna nr 6 och 61 samt med avslag å motionerna nr 63 och 76 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t förklara att kyrkomötet godkänner genom Kungl. Maj:ts förenämnda skrivelse framlagda

A. förslag till lag om upphävande av 2 § 5 mom. lagen den 13 november 1936 (nr 567) om domkapitel;

B. förslag till lag om biskopsval med den ändringen att 2, 3, 5, 6, 10 och 14 §§ i förslaget erhåller nedanstående, såsom utskottets förslag betecknade, lydelse:

FÖRSLAG

till

LAG

OM BISKOPSVAL

(Kungl. Maj:ts förslag)

(Utskottets förslag)

2 §

Biskopsval, som ej avser ärkebiskopsämbete, förrättas av en valkorporation, vilken består av

domkapitlets ledamöter,

präster, vilka vid tidpunkten för valet innehava i stiftet inrättade tjänster såsom församlingspräst, stiftsadjunkt eller kontraktsadjunkt eller ock enligt förordnande uppehålla obesatta sådana tjänster, samt

särskilt utsedda elektorer för stiftets lekmän.

Biskopsval, som — — — stiftets lekmän.

(Kungl. Maj:ts förslag)

I Stockholms stift ingå i valkorporationen jämväl präster, vilka vid tidpunkten för valet innehava tjänster såsom kyrkoherde för döva eller ock enligt förordnande uppehålla obesatta sådana tjänster.

(Utskottets förslag)

I Stockholms — — — sådana tjänster.

I stift, inom vilket diakonianstalt är belägen, ingår i valkorporationen därjämte präst, som vid tidpunkten för valet är anställd såsom föreståndare för anstalten.

3 §

Val av ärkebiskop förrättas dels i Uppsala stift av en valkorporation, som är sammansatt på sätt stadgas i 2 § första stycket, dels ock i övriga stift av domkapitlen, vart och ett såsom en valkorporation.

I Uppsala stift ingå i valkorporationen därjämte präster, vilka vid tidpunkten för valet innehava tjänster såsom kyrkoherde i svensk församling i utlandet eller ock enligt förordnande uppehålla obesatta sådana tjänster.

Val av ärkebiskop förrättas dels i Uppsala stift av en valkorporation, som är sammansatt på sätt stadgas i 2 §, dels i övriga stift av domkapitlen, vart och ett såsom en valkorporation.

I Uppsala stift ingå i valkorporationen därjämte *dels* präster, vilka vid tidpunkten för valet innehava tjänster såsom kyrkoherde i svensk församling i utlandet eller ock enligt förordnande uppehålla obesatta sådana tjänster, *dels präst, som vid nämnda tidpunkt är anställd såsom direktor för svenska kyrkans missionsstyrelse eller svenska kyrkans diakonistyrelse eller såsom generalsekreterare vid svenska kyrkans sjömansvårdsstyrelse.*

5 §

I varje pastorat utses elektorer till det antal, som motsvarar antalet i pastoratet inrättade tjänster såsom församlingspräst.

För elektorer skola utses suppleanter till samma antal.

I varje pastorat utses elektorer till det antal, som motsvarar antalet i pastoratet inrättade tjänster såsom församlingspräst *med undantag av sådana tjänster som äro obesatta och ej uppehållas enligt förordnande.*

För elektorer — — — samma antal.

(Kungl. Maj:ts förslag)

(Utskottets förslag)

6 §

Består pastorat av en församling, förrättas elektorsvalet av kyrkofullmäktige eller, där sådana ej finnas, på kyrkostämman.

Består pastorat av två eller flera församlingar, förrättas elektorsvalet av kyrkofullmäktige eller församlingsdelegerade i pastoratet eller, om kyrkofullmäktige eller församlingsdelegerade ej finnas i pastoratet, på sätt Konungen förordnar.

Består pastorat av en församling, förrättas elektorsvalet av kyrkofullmäktige eller, där sådana ej finnas, av kyrkorådet eller, därest ej heller sådant finnes, på sätt Konungen förordnar.

Består pastorat — — — Konungen förordnar.

Förrättas elektorsvalet av kyrkorådet, må i valet ej deltaga präst, som äger rösträtt vid biskopsvalet.

10 §

Valet förrättas av domkapitelsledamöter i domkapitlet och av övriga röstberättigade inom varje kontrakt inför kontraktsprosten.

I valet inom varje kontrakt deltaga de röstberättigade prästerna inom kontraktet och elektorerna för lekmenen i kontraktets pastorat.

Stiftsadjunkter, kyrkoherdar för döva och kyrkoherdar i svenska församlingar i utlandet deltaga i valet i det kontrakt, i vilket stiftets domkyrka är belägen.

Präst, som på grund av laga förfall är hindrad att infinna sig vid valet, samt kyrkoherde för döva och kyrkoherde i svensk församling i utlandet må före valet insända valsedel till

Valet förrättas — — — inför kontraktsprosten.

I valet — — — kontraktets pastorat.

Stiftsadjunkter, kyrkoherdar för döva, *föreståndare för diakonianstalt, kyrkoherdar i svenska församlingar i utlandet samt i 3 § avsedda befattningshavare vid kyrkliga styrelser* deltaga i valet i det kontrakt, i vilket stiftets domkyrka är belägen.

Präst, som — — — utöva rösträtt.

(Kungl. Maj:ts förslag)

(Utskottets förslag)

kontraktsposten i det kontrakt, i vilket han äger utöva rösträtt.

Ledamot av domkapitel äger ej deltaga i valet annorledes än i domkapitlet.

Ledamot av — — — i domkapitlet.

14 §

Vid val av ärkebiskop upprättar domkapitlet i Uppsala för varje valkorporation en förteckning, i ordningsföljd efter rösttalen, på de tre, som vid korporationens val fått högsta rösttal. Vid lika rösttal skiljes genom lottning.

De på varje förteckning uppförda åsättas vad gäller valet i Uppsala stift poängvärdena 6, 3 och 2 samt i övrigt poängvärdena 1, $\frac{1}{2}$ och $\frac{1}{3}$ efter den ordningsföljd, i vilken de uppförts.

På förslag till ärkebiskopsämbetet uppför domkapitlet de tre, som fått högsta sammanlagda poängvärde. Vid lika poängvärde skiljes genom lottning, i den mån så fordras för bestämmande av vilka som skola uppföras på förslaget.

Stockholm den 26 september 1963

På särskilda utskottets vägnar:

IVAR HYLANDER

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet har närvarit:

herr biskop Hylander, herrar Lampers, Gustaf Adolf Danell, Hassler, Hultmark, herr biskop Josefson, herrar Valter Lindström, Gripmark och Sigvard Johansson, fröken Junker, herr Malmström, fröken Nordberg samt herrar Bernhard Svensson* och Wik.

* Icke närvarande vid betänkanadets justering.

Reservationer:

A) av herr biskop *Hylander*, herr *Malmström* och fröken *Nordberg*, vilka anförts och yrkat:

I särskilt yttrande, avgivet av dåvarande vice talmannen V. I. Lodenius och fogat till biskopsvalkommitténs betänkande del I, har skisserats ett valsystem, där såväl präster som lekmän till lika antal företrädes av elektorer. Om detta system anföres i Kungl. Maj:ts skrivelse nr 8 av föredragande statsrådet:

»Flera remissinstanser har ställt sig positiva till denna tanke. Av frågans tidigare behandling framgår att framför allt den prästerliga opinionen är emot ett system med indirekt rösträtt för prästerna. Även om jag för egen del finner flera fördelar vara förknippade med en ordning, som innebär en indirekt rösträtt även för prästerna, finner jag dock det för närvarande lämpligt att såsom kommittén förordat bygga en biskopsvalsreform på att behålla den direkta prästerliga rösträtten.»

Vi har kommit till den övertygelsen, att olägenheterna vid det nu förordade systemet är så stora i vissa hänseenden, att de bör elimineras, även om det skulle ske på bekostnad av den direkta prästerliga rösträtten. Den hänsyn till paritet mellan präster och lekmän, som uppställts som grundregel för beräkandet av antalet lekmanneelektorer, behövde då icke inverka på bestämmandet av antalet elektorer för de i stiftet ingående pastoraten utan kunde fixeras till lika antal med lämplig utgångspunkt i kontrakten, vilka även i det föreliggande förslaget är tänkta som valdistrikt. Utsågs i regel tre präster och tre lekmän till elektorer inom varje kontrakt, med skäligen — om än begränsad — ökning i de största kontrakten, skulle valförsamlingens numerär likväl begränsas till ett 100-tal i de flesta stift. Men vid utseende av dessa elektorer skulle då, om så begärdes, proportionell valmetod kunna användas, varigenom minoriteternas önskemål kunde bli så skäligen beaktade. Med tre prästerliga elektorer inom varje kontrakt skulle också vinnas, att även yngre årsgrupper blev företrädade. Svagheten i det på sin tid hårt kritiserade Wohliniska förslaget låg icke i själva principen utan i sättet för dess genomförande, enär elektorsförsamlingarna fick en så begränsad omfattning, att allsidigheten måste bli lidande.

Den största olägenheten med det nu föreslagna systemet består åter däri, att valkorporationerna blir alltför stora för att en saklig och informativ förberedande överläggning skall kunna äga rum i härför lämpliga former. Om valet skall ske utan uppdelning av prästerliga och lekmanaröster, vilken princip vi helt ansluter oss till, måste också den förberedande diskussionen, kontraktsvis eller stiftsvis ske i en elektorsförsamling med båda kategorierna representerade. Då denna överläggning i flertalet stift med hänsyn till önskvärdheten av en överblick över läget torde komma att ske stiftsvis, måste en valkorporation på 500—800 deltagare bli synnerligen olämplig för sådan information och rådplägning. Risker torde

i hög grad föreligga, att man använder andra vägar, exempelvis den lokala pressen för den förberedande nomineringen, och en påverkan på valkorporationen från i valet icke deltagande torde därmed icke kunna elimineras.

Det kan tyckas, som om indirekta val för prästerskapets del skulle innebära en radikal nedskärning av antalet röstberättigade präster. Men å andra sidan synes den begränsning av valrätten, som även nu föreslås, icke behöva förekomma vid primärvalet av elektorer, varför då samtliga i församlingstjänst verk samma präster kunde tillerkännas rösträtt.

Med hänsyn till vad ovan anförts kan vi icke ansluta oss till utskottets godtagande av det föreslagna valsystemet.

Vi hemställer därför, att kyrkomötet med avslag å utskottets hemställan under II. B. ville i skrivelse till Kungl. Maj:t *dels* anmäla, att kyrkomötet med hänsyn till valsystemet med direkta val för präster och indirekta val för lekmän icke kan godkänna det föreliggande förslaget till lag om biskopsval, *dels* anhålla om framläggande av nytt sådant förslag, med bibehållande av principen om paritet mellan präster och lekmän inom valkorporationen men uppbyggt på indirekta val av elektorer för både präster och lekmän.

B) *avseende omfattningen av den prästerliga rösträtten* enligt 2 § förslaget till lag om biskopsval

1) av herrar *Lampers, Hassler* och *Hultmark*, vilka anført och i denna del yrkat:

Det måste anses principiellt oriktigt, att den grupp församlingspräster, som innehar tjänster såsom e. o. pastoratsadjunkter, icke tillerkännes rösträtt vid biskopsval.

Den föreslagna reformen innebär principiellt att det aktiva prästerskapet bibehålles vid sin hittillsvarande rösträtt men tillika att lekmännen tillerkännes ett i huvudsak lika inflytande vid valet. Syftet med reformen har icke varit att minska den prästerliga valrätten utan endast att bereda lekmännen medinflytande. Varje minskning i prästernas valrätt måste därför, om det föreslås, på ett övertygande sätt motiveras.

Först bör framhållas att uteslutandet av en liten grupp präster från rösträtt aldrig kan motiveras ur den synpunkten, att de väljandes antal blir för stort. Det är här fråga om en valförsamling av så stor omfattning att en minskning eller ökning med ett eller annat tiotal väljare ur praktisk synpunkt är betydelslös.

En lagstiftning av förevarande art innebär självfallet en reglering av valsystemet för lång tid framåt och bör avse normala förhållanden.

Under normala tider finnes — och måste finnas — ett mindre antal e. o. pastoratsadjunkter och aspiranter. E. o. pastoratsadjunkterna, vilka passerat aspiranttiden 18 månader, är i alla avseenden fullmyndiga präster med erfarenhet. I åtskilliga fall är det fråga om präster med flera års krävande tjänst i ett och samma pastorat. Grundmotivet för prästernas rösträtt, vilket tillika utgör det

övervägande skälet för deras direkta rösträtt, är det speciella förhållande som råder mellan prästerna och biskopen i ett stift. En del av detta specialförhållande brukar karakteriseras med uttrycket att biskopen är pastor *pastorum*. Någon motsvarighet finnes icke inom något annat samhällsområde. Det nu anförda motiverar rösträtt för alla i aktiv tjänst varande präster i stiftet, även aspiranterna. Det finnes dock sakliga skäl att icke tillerkänna den sistnämnda gruppen särskild rösträtt med hänsyn till aspiranttjänstens faktiska innebörd och konstruktion. Att utesluta jämväl e. o. pastoratsadjunkterna från rösträtt kan däremot enligt vår mening icke på ett principiellt riktigt eller eljest godtagbart sätt motiveras.

Även under normala tider, då prästbrist icke råder, är det fråga om ett så litet antal präster, att paritetsprincipen, sådan den angivits av föredragande statsrådet, icke rubbas om gruppen bibehålles vid rösträtt. Utskottet har dock enhälligt ansett, att paritetsgrundsatsen så långt möjligt bör upprätthållas. För varje i ett pastorat av domkapitlet vid den aktuella tidpunkten inrättad e. o. pastoratsadjunktur bör därför utses en lekmannaektor.

I lagförslaget 5 § bindes antalet lekmannaelektorer i ett pastorat vid antalet i pastoratet inrättade tjänster såsom församlingspräst, varmed avses endast kyrkoherde, komminister och kyrkoadjunkt. Bibehålles e. o. pastoratsadjunkterna vid rösträtt, bör antalet elektorers motsvara antalet tjänster såsom församlingspräst och e. o. pastoratsadjunkt. Lagstiftningen förutsätter en stadga om biskopsval, vari bl. a. föreskrives, att domkapitlet skall utfärda valkungörelse med angivande av det antal elektorers varje pastorat har att utse. Någon svårighet att därvid taga hänsyn till en av domkapitlet självt inrättad tjänst — som sådan är en e. o. pastoratsadjunktur att anse — föreligger givetvis icke.

För att bereda e. o. pastoratsadjunkters rösträtt erfordras att de införes i lagtexten. Därvid bör dock väljas en beteckning, användbar jämväl för det fall att de nuvarande benämningarna e. o. pastoratsadjunkt eller aspirant försvinner. Själva ordet pastoratsadjunkt torde vara så hävdvunnet att det måste anses bestående. Här föreslås beteckningen »pastoratsadjunkt med minst 18 månaders prästerlig tjänstgöring» på den kategori som avses.

Väl kan med fog göras gällande att frågan om e. o. pastoratsadjunkternas rösträtt under nuvarande prästbrist troligen för lång tid framåt saknar praktisk betydelse, varjämte lagtekniska och andra svårigheter kan anföras och uppförstoras, men saken har en betydelsefull principiell sida. Vid en lagstiftning med den målsättning det här gäller är det av vikt att den grundsatsen i det längsta upprätthålles, att den prästerliga rösträtten såsom sådan skall vara av samma omfattning som tidigare, i följd varav bör eftersträvas att så liten del av det aktiva prästerskapet som möjligt uteslutes från den rösträtten.

Enligt vår mening hade utskottet bort besluta i enlighet med vad ovan anförts. Vi får förty hemställa att kyrkomötet måtte — i anledning av motionerna nr 63 och 76 — i skrivelse till Kungl. Maj:t förklara att kyrkomötet godkänt den ändrade lydelse av 2 § i lagförslaget som här nedan betecknats såsom reservanternas förslag.

*(Utskottets förslag)**(Reservanternas förslag)*

2 §

Biskopsval, som ej avser ärkebiskopsämbete, förrättas av en val-korporation, vilken består av

domkapitlets ledamöter,

präster, vilka vid tidpunkten för valet innehava i stiftet inrättade tjänster såsom församlingspräst, stiftsadjunkt eller kontraktsadjunkt eller ock enligt förordnande uppehålla obesatta sådana tjänster, samt

särskilt utsedda elektorer för stiftets lekmän.

I Stockholms stift ingå i valkorporationen jämväl präster, vilka vid tidpunkten för valet innehava tjänster såsom kyrkoherde för döva eller ock enligt förordnande uppehålla obesatta sådana tjänster.

I stift, inom vilket diakonianstalt är belägen, ingår i valkorporationen präst, som vid tidpunkten för valet är anställd såsom föreståndare för anstalten.

Biskopsval, som — — — domkapitlets ledamöter,

präster, vilka vid tidpunkten för valet innehava i stiftet inrättade tjänster såsom församlingspräst, stiftsadjunkt eller kontraktsadjunkt eller ock enligt förordnande uppehålla obesatta sådana tjänster, *ävensom i pastorat tjänstgörande pastoratsadjunkter med minst 18 månaders prästerlig tjänstgöring* samt

särskilt utsedda elektorer för stiftets lekmän.

I Stockholms — — — sådana tjänster.

I stift — — — för anstalten.

2) av herr *Gustaf Adolf Danell*, som anfört och i denna del yrkat:

Utskottet har i sitt betänkande givit uttryck åt följande syn på förslaget till ny biskopsvals-lag. Leksammnen bör medverka vid biskopsval genom elektorer, vilkas antal bestämmas i förhållande till antalet prästerliga väljare. I princip bör paritet råda mellan präster och lekmannaektorer utan att likväl matematisk likställighet erfordras vid varje särskilt valtillfälle. Medverkan vid biskopsval bör icke så mycket betraktas som en rättighet utan snarare som en möjlighet att på ett representativt sätt föreslå Kungl. Maj:t för biskopsämbetet lämpliga kandidater. För detta ändamål är det önskvärt, att väljarkåren besitter så stor sakkunskap som möjligt. Denna utskottets grundsyn överensstämmer med vad i Kungl. Maj:ts skrivelse i ärendet säges.

I det framlagda lagförslaget liksom i utskottets betänkande utestänges emellertid flera synnerligen högt kvalificerade grupper av präster, vilket måste anses stå i uppenbar strid med ovan anförda grundsatser. Icke röstberättigade är sålunda, med vissa undantag, de präster, som tjänstgör som akademiska lärare, är tjänstlediga för högre teologiska studier, uppehåller tjänst vid kyrkliga anstalter, styrelser och folkhögskolor, vidare prästvigda lärare vid statliga eller kommunala skolor.

Då den övergripande synpunkten för såväl Kungl. Maj:t som utskottet icke är den ena eller andra gruppens rättigheter utan väljarkårens sakkunskap och representativa karaktär, måste den logiska konsekvensen därav bli att genom den nya lagen den fond av insikter och omdöme i kyrkliga frågor, som representeras av nämnda prästerliga grupper, tillföres valkorporationen. Också lekmanneelektorerna måste givetvis hälsa ett sådant tillskott av sakkunskap med tillfredsställelse, även om pariteten mellan präster och lekmän därigenom skulle i vissa fall något rubbas.

Utifrån samma synpunkter synes det icke fullt motiverat att, såsom utskottet föreslår, för åstadkommande av mera strikt paritet beräkna elektorernas antal icke efter de författningensliga tjänsterna utan efter de för tillfället besatta prästtjänsterna.

Jag får på grund av vad ovan anförts hemställa att kyrkomötet, i stället för det av utskottet förordade och i dess förslag införda tillägget av ett tredje stycke till 2 § i förslaget till lag om biskopsval, antager det tillägg som framgår av följande, såsom reservantens förslag betecknade, här intagna text:

(Utskottets förslag)

Biskopsval, som — — — stiftets lekmän.

I Stockholms — — — sådana tjänster.

I stift, inom vilket diakonianstalt är belägen, ingår i valkorporationen präst, som vid tidpunkten för valet är anställd såsom föreståndare för anstalten.

(Reservantens förslag)

2 §

Biskopsval, som ej avser ärkebiskopsämbete, förrättas av en valkorporation, vilken består av

domkapitlets ledamöter,

präster, vilka vid tidpunkten för valet innehava i stiftet inrättade tjänster såsom församlingspräst, stiftsadjunkt eller kontraktsadjunkt eller ock enligt förordnande uppehålla obesatta sådana tjänster, *även som präster, som äro akademiska lärare, tjänstlediga för teologiska studier, anställda vid kyrkliga anstalter, styrelser och skolor samt vid statliga kommunala läroanstalter, samt*

särskilt utsedda elektor för stiftets lekmän.

I Stockholms — — — sådana tjänster.

C) avseende *proportionen mellan prästerliga väljare och lekmannaväljare* enligt 5 § första stycket förslaget till lag om biskopsval

1) av herr *Gustaf Adolf Danell*, vilken under återopande av vad han i reservation vid B 2 anfört yrkat att kyrkomötet, under förutsättning av bifall till yrkandet vid B 2, med avslag å utskottets förslag till ändring av 5 § första stycket i Kungl. Maj:ts förslag till lag om biskopsval, måtte godkänna detta stadgande i den lydelse det har enligt Kungl. Maj:ts förslag.

2) av herrar *Lampers, Hassler* och *Hultmark*, vilka under återopande av vad de i reservation vid B 1 anfört samt under förutsättning av bifall till reservationen vid B 1 yrkat, att nämnda 5 § första stycket måtte erhålla följande lydelse:

I varje pastorat utses elektorerna till det antal, som motsvarar antalet *dels* i pastoratet inrättade tjänster såsom församlingspräst med undantag av sådana tjänster som vid tidpunkten för valets kungörande äro obesatta och ej uppehållas enligt förordnande, *dels* och i pastoratet tjänstgörande *pastoratsadjunkter med minst 18 månaders prästerlig tjänstgöring*.

D) avseende *sättet för utseende av elektorerna* enligt 6 § förslaget till lag om biskopsval

1) av herr *Hassler*, som anfört och yrkat:

Jag föreslår, att lekmannaelektorerna vid biskopsval utses av vederbörande pastoratskyrkoråd. Då elektorerna skall utses pastoratsvis, är det önskvärt att valet förrättas av ett pastoratsorgan; härmed bortfaller församlingskyrkoråden, som eljest är väl skickade för uppgiften.

Fråga uppstår då, om valet skall förrättas av pastoratskyrkorådet eller av kyrkofullmäktige — kyrkostämman — församlingsdelegerade. Jag finner det otänkbart att detta val anförtros åt kyrkostämman, vilket strider mot all hittillsvarande praxis, som går ut på att detta organ med dess oberäknelighet snarare fräntas befogenheter än meddelas nya sådana. Rent principiellt finner jag att detta val bör ligga hos kyrkans främsta förtroendemän bland lekmännen och inte hos det sällan sammanträdande representativa organet, vars uppgift är att dra upp de stora linjerna för församlingens arbete och bevilja medel till detta arbete. Hos pastoratskyrkorådet, som består av pastoratets mest förfarna och insiktsfulla förtroendemän, finns den bästa expertisen och bästa personkännedom för det val som det här gäller. Det kan erinras om att lekmannaledamoten i domkapitlet utses av ombud för stiftets pastorat, utsedda av pastoratskyrkoråden. Vill man i framtiden samordna stiftsvis förekommande val, torde det ligga närmast till att låta pastoratskyrkoråden bli valorganet för samtliga dessa val. En fördel med det nu framlagda förslaget är också att det är enklare än något av de hittills framkomna förslagen och att det kan tillämpas utan att man nödgas tillgripa invecklade undantagsbestämmelser.

Med anledning härav hemställes att kyrkomötet med avslag å utskottets förslag till utformning av 6 § i förslaget till lag om biskopsval i stället måtte antaga denna lydelse av samma 6 §:

Elektorsval förrättas av pastoratets kyrkoråd eller, om sådant kyrkoråd icke finnes, på sätt Konungen förordnar.

2) av herrar *Lampers, Gustaf Adolf Danell och Hultmark*, vilka anfört och yrkat:

Den nya biskopsvalslagen innebär en mycket betydelsefull reform inom svenska kyrkan, vars konsekvenser icke i förväg kan överblickas. Biskopsämbetets förankring i allmänhetens medvetande medför, att dess innehavare spelar en avgörande roll för kyrkans ställning hos folket. En folkvald biskops inflytande kan räknas bli ännu starkare än en enbart av prästerliga väljare utsedd. Det är i denna situation synnerligen viktigt, att den i och för sig välmotiverade önskan att genom lekmanna-val bredda kyrkans basis icke skymmer den ännu väsentligare synen på biskopsämbetets andliga uppgifter. Utskottet har i sitt betänkande klart framhållit som ett av biskopens viktigaste åligganden att förkunna och försvara den rena evangeliska läran. Likaså har utskottet i anslutning till Kungl. Maj:ts skrivelse betonat vikten av att till väljare utses så omdömesgilla och insiktsfulla personer som möjligt. Givetvis kan en lagstiftning härvidlag icke ge några absoluta garantier, men det är icke desto mindre angeläget att den nya biskopsvalslagen skapar så goda förutsättningar som möjligt för att skaffa goda väljare och därmed så högt kvalificerade biskopar som möjligt. Därom är hela utskottet enigt.

Konsekvensen av denna syn på väljare och de av dem utsedda biskoparna synes reservanterna vara följande. Kyrkofullmäktige, församlingsdelegerade eller kyrkostämman bör icke utgöra valkorporation för utseende av elektorer. Såsom i 1957 års betänkande och den av biskop Giertz m. fl. framlagda motionen nr 61 föreslagits bör församlingarnas kyrkoråd få uppdraget att utse elektorer för val av biskop. Kyrkofullmäktiges större antal innebär i realiteten icke att de betecknar en bredare basis än kyrkoråden. De senare är i eminent mening församlingarnas förtroendemän, särskilt utsedda för sin församlingsvårdande uppgift. Genom sin närmare kontakt med kyrkliga frågor blir kyrkorådets ledamöter mer engagerade och mer förfarna i sådana ting än kyrkofullmäktigeledamöter i allmänhet.

Den reella skillnaden mellan pastoratens samfälliga kyrkoråd och församlingarnas kyrkoråd är ofta rätt obetydlig, men principiellt borde församlingskyrkoråden såsom församlingsvårdande organ och icke de för ekonomiska uppgifter utsedda pastoratskyrkoråden ifrågakomma som valkorporation. Av praktiska skäl kan reservanterna dock i andra hand förorda pastoratskyrkoråden, vilka utan tvivel får anses vara kvalificerade representanter för pastoratet.

Lagens 6 § bör huvudsakligen ges den lydelse, som utarbetats av biskopsvalskommittén, med de tillägg, som föreslagits av utskottet beträffande prästs rösträtt och för det sällsynta fall att kyrkoråd ej finnes.

Den invändningen har gjorts mot kommitténs förslag om delegeradeval i flerförsamlingspastorat, att förfarandet är alltför komplicerat. Samma förfarande har dock utan olägenheter tillämpats sedan 1950 vid elektorsval till kyrkomötet.

Det bör därjämte understrykas, att biskopsval normalt endast förekommer med långa mellanrum, 10—15 år eller mer.

Vi hemställer att kyrkomötet måtte — med bifall till motionen nr 61 — i skrivelse till Kungl. Maj:t förklara att kyrkomötet godkänt den ändrade lydelse av 6 § i lagförslaget som framgår av här såsom reservanternas förslag intagna text:

6 §

Utgör församling eget pastorat, förrättas elektorsvalet av församlingens kyrkoråd eller, där kyrkoråd ej finnes, på sätt Konungen förordnar.

Bilda två eller flera församlingar tillsammans ett pastorat, förrättas elektorsvalet av särskilda delegerade, utsedda församlingsvis av församlingarnas kyrkoråd bland dessas valda ledamöter eller suppleanter.

Antalet delegerade utgör för församling

med högst 1 000 invånare	2
med mer än 1 000 men högst 3 000 invånare	3
med mer än 3 000 invånare	4

För de delegerade utses ersättare till lämpligt antal; och skall därvid tillika bestämmas den ordning, i vilken ersättarna skola inkallas. Vad i andra stycket sägs om delegerad gäller ock om dennes ersättare.

I val av elektor eller delegerad må ej deltaga präst, som äger rösträtt vid biskopsvalet. Ej heller må sådan präst utses till delegerad eller ersättare.

E) avseende i 10 § tredje stycket förslaget till lag om biskopsval meddelade bestämmelser om *platsen för utövande av prästerlig rösträtt i vissa fall*

av herr *Gustaf Adolf Danell*, som — under förutsättning av bifall till sitt i reservation vid B 2 framställda yrkande avseende omfattningen av den prästerliga rösträtten — under åberopande av vad han anförde i reservationen vid B 2 hemställt, att kyrkomötet i stället för den av utskottet föreslagna lydelsen av 10 § tredje stycket förslaget till lag om biskopsval ville antaga följande, såsom reservantens förslag betecknade, lydelse:

(Utskottets förslag)

(Reservantens förslag)

10 §

Stiftsadjunkter, kyrkoherdar för döva, föreståndare för diakonianstalt, kyrkoherdar i svenska församlingar i utlandet samt i 3 § avsedda befattningshavare vid de kyrkliga centralstyrelserna deltaga i valet i det kontrakt, i vilket stiftets domkyrka är belägen.

Stiftsadjunkter och kyrkoherdar för döva, *präster anställda vid de teologiska fakulteterna, kyrkliga anstalter, styrelser och skolor samt vid statliga och kommunala skolor, ävensom präster tjänstlediga för teologiska studier* deltaga i valet i det kontrakt, inom vilket de äro kyrkskrivna. Kyrkoherdar i svenska församlingar i utlandet deltaga i valet i Uppsala kontrakt.

Särskilt yttrande:

av herrar biskopar *Hylander* och *Josefson*, herr *Hassler* och fröken *Nordberg*, vilka anförde:

Vi anser, att Uppsala domkapitel vid ärkebiskopsval bort likställas med övriga domkapitel och utgöra valkorporation liksom dessa. Vi motiverar detta med att vi finner det opåkallat, att Uppsala domkapitel skall erhålla mindre inflytande vid val av ärkebiskop än som tillkommer vart och ett av rikets övriga domkapitel. I den stora valkorporationen för Uppsala stift kommer domkapitlets fåtaliga röster att försvinna utan möjlighet att ge den vägledning, som vid detta tillfälle bör lämnas av ärkestiftets eget domkapitel. Den föreslagna ordningen innebär även att domkapitlet i Uppsala fråntas en rättighet och en funktion, som det haft under många sekler. En lösning efter denna linje skulle icke, därest ärkestiftets förslag behöll föreslagna röstvärden, minska ärkestiftets inflytande vid ärkebiskopsval.

Med hänsyn emellertid till att ett genomförande av vår mening skulle rubba hela lagförslagets uppbyggnad framställer vi intet yrkande i anledning av vår mening.

Utdrag av protokollet över eklestiastikärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Regenten, Hertigen av Halland, i statsrådet å Stockholms slott den 11 oktober 1963.

N ä r v a r a n d e :

Statsministern ERLANDER, statsråden ANDERSSON, LINDSTRÖM, KLING, EDENMAN, JOHANSSON, AF GEIJERSTAM, HERMANSSON, HOLMQVIST.

Statsrådet af Geijerstam anför efter gemensam beredning med chefen för justitiedepartementet följande.

I skrivelse till kyrkomötet den 28 juni 1963, nr 8, har Kungl. Maj:t, under återopande av skrivelsen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll, jämlikt § 87 mom. 2:o regeringsformen begärt kyrkomötets yttrande, huruvida kyrkomötet godkände vid skrivelsen fogade förslag till lag om biskopsval och lag angående upphävande av 2 § 5 mom. lagen den 13 november 1936 (nr 567) om domkapitel.

I skrivelse den 3 oktober 1963, nr 35, har kyrkomötet, med bifogande av särskilda utskottets i ärendet avgivna betänkande, nr 8, *dels* i anledning av förslaget till lag om biskopsval förklarar, att kyrkomötet antager principen om vidgat lekmannainflytande vid biskopsval och sålunda ansluter sig till förslagets ståndpunkt i denna del, *dels ock* förklarar, att kyrkomötet godkänner genom Kungl. Maj:ts förenämnda skrivelse framlagda förslag till lag om upphävande av 2 § 5 mom. lagen den 13 november 1936 (nr 567) om domkapitel samt förslag till lag om biskopsval med den ändringen att 2, 3, 5, 6, 10 och 14 §§ i detta förslag erhåller av utskottet i betänkandet föreslagen lydelse.

Föredraganden hemställer, att lagrådets utlåtande måtte för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet genom utdrag av protokollet inhämtas över det av kyrkomötet för dess del godkända förslaget till lag om biskopsval, i vad detta skiljer sig från det vid Kungl. Maj:ts skrivelse fogade förslaget.

Vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt bifaller Hans Kungl. Höghet Regenten.

Ur protokollet:

Ingvar Carlsson

Utdrag av protokollet, hållet i Kungl. Maj:ts lagråd den 18 oktober 1963.

N ä r v a r a n d e :

justitieråden ROMANUS,
 DIGMAN,
 NORDSTRÖM,
 regeringsrådet HOLMGREN.

Enligt lagrådet denna dag tillhandakommet utdrag av protokoll över ecklesiastikärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Regenten, Hertigen av Halland, i statsrådet den 11 oktober 1963, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets utlåtande skulle för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas över ett av kyrkomötet för dess del godkänt förslag till *lag om biskopsval*, i vad detta skilde sig från det vid Kungl. Maj:ts skrivelse nr 8 till kyrkomötet fogade förslaget i samma ämne.

Förslaget, som finnes bilagt detta protokoll, föredrogs inför lagrådet av lagbyråchefen Georg Ericsson.

Lagrådet yttrade:

Enligt 5 § i det av kyrkomötet för dess del godkända förslaget skola i varje pastorat utses elektorer till det antal, som motsvarar antalet i pastoratet inrättade tjänster såsom församlingspräst med undantag av sådana tjänster som äro obesatta och ej uppehållas enligt förordnande. Den avgörande tidpunkten för antalet elektorer blir med denna lydelse av paragrafen, liksom enligt Kungl. Maj:ts förslag, i princip dagen för elektorsvalet. Emellertid bör, såsom i kyrkomötets särskilda utskotts betänkande (s. 33) framhållas, domkapitlet redan vid kungörandet av biskopsvalet företaga en beräkning av antalet sålunda röstgrundande tjänster, och justering av antalet får sedermera ske i den mån det erfordras. Det kan förutsättas, att domkapitlet ålägger sig återhållsamhet i fråga om förordnanden som skulle på dylikt sätt rubba den verkställda beräkningen av antalet elektorer. I den mån närmare föreskrifter skulle erfordras beträffande förfarandet torde det ankomma på Kungl. Maj:t att utfärda sådana (se 20 § i förslaget).

I övrigt lämnas förslaget utan erinran.

Ur protokollet:

Stig Granqvist

Utdrag av protokollet över eklelesiastikärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Regenten, Hertigen av Halland, i statsrådet å Stockholms slott den 25 oktober 1963.

Närvarande:

Ministern för utrikes ärendena NILSSON, statsråden STRÄNG, ANDERSSON, LINDSTRÖM, LANGE, LINDHOLM, KLING, EDENMAN, JOHANSSON, AF GEIJERSTAM, HERMANSSON, HOLMQVIST, ASPLING.

Statsrådet af Geijerstam anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter lagrådets den 18 oktober 1963 avgivna utlåtande över det den 11 oktober 1963 till lagrådet remitterade av kyrkomötet för dess del godkända förslaget till *lag om biskopsval*, i vad detta skiljer sig från det vid Kungl. Maj:ts skrivelse nr 8 till kyrkomötet fogade förslaget i samma ämne.

Föredraganden anför följande.

Det av kyrkomötet antagna förslaget till lag om biskopsval skiljer sig från det till kyrkomötet hänskjutna förslaget sakligt i följande hänseenden.

I valkorporationen vid biskopsval skall ingå, utöver de i Kungl. Maj:ts förslag angivna prästerna, också präst, som vid tidpunkten för valet är anställd såsom föreståndare för diakonianstalt, vilken är belägen inom stiftet.

Vid ärkebiskopsval skall i ärkestiftets valkorporation också ingå de tre präster, som vid tidpunkten för valet är anställda som direktor för missionsstyrelsen, direktor för diakonistyrelsen samt generalsekreterare vid sjömansvårdsstyrelsen.

Enligt Kungl. Maj:ts förslag skall i varje pastorat utses lekmanaelektorer till det antal, som motsvarar i pastoratet inrättade tjänster såsom församlingspräst. Kyrkomötet har begränsat denna valkorporation så till vida, att tjänster som är obesatta och inte heller uppehålls av vikarie inte får medräknas.

I några kyrkliga samfälligheter, i vilka de särskilda församlingarna — vilka utgör s. k. enförsamlingspastorat — inte har fullmäktige, skall enligt Kungl. Maj:ts förslag val av elektorer ske på kyrkostämma. Kyrkomötet har föreslagit, att valet i dessa fall skall förrättas av kyrkorådet eller, om inte heller sådant finnes, på sätt Kungl. Maj:t förordnar. Vid kyrkorådets val av elektorer får präst, som är röstberättigad vid biskopsvalet, inte delta.

De av kyrkomötet föreslagna ändringarna i Kungl. Maj:ts lagförslag innebär inte sådana principiella avsteg från förslaget, att de rubbar grundsatserna däri. Jag har inget att invända mot att i valkorporationen får ingå ytterligare det fåtal präster, kyrkomötet föreslagit.

Vad angår den av kyrkomötet föreslagna begränsningen i vissa fall av antalet lekmannaelektorer i valkorporationen kan jag hysa förståelse för de skäl som anförts till stöd härför. Att jag likväl ställer mig tveksam till förslaget sammanhänger med att den av Kungl. Maj:t föreslagna ordningen, som utmärker sig för enkelhet och fasthet, uppmjukas på ett sätt, som kan medföra risker för att fel begås vid elektorsvalet. Såsom särskilda utskottet uttalat och lagrådet ytterligare framhållit torde dock av Kungl. Maj:t utfärdade föreskrifter kunna ge erforderlig vägledning och stadga i förevarande avseende. Jag vill härvid särskilt framhålla lagrådets uttalande, att domkapitlen ålägger sig återhållsamhet i fråga om förordnanden, som skulle rubba den av domkapitlet verkställda beräkningen av antalet lekmannaelektorer. Jag vill vidare uttala det angelägna i att vid förordnanden av vikarier på vakanta tjänster vid tidpunkt, då biskopsval är förestående, i första hand tjänster i de s. k. enprästpastoraten kommer i fråga, så att inte genom en vakans på sådan tjänst pastoratets lekmän helt utestänges från att delta i biskopsvalet. En erinran härom torde böra inflyta i anvisningar till domkapitlen rörande valets förberedande och förrättande. I betraktande av det nu anförda vill jag inte motsätta mig den av kyrkomötet föreslagna ändringen.

Kyrkomötets förslag, att i några av de kyrkliga samfälligheterna i vilka kyrkofullmäktige saknas i de särskilda församlingarna — tillika utgörande pastorat — kyrkorådet i stället för kyrkostämman skall förrätta elektorsvalet, torde innebära en sådan fördel i praktiskt avseende, att detsamma uppväger avsteget från den av Kungl. Maj:t föreslagna principen, att valet alltid skall förrättas av det representativa kyrkokommunala organet. Jag anser mig därför kunna godtaga kyrkomötets förslag.

Vad beträffar övriga av kyrkomötet föreslagna ändringar i Kungl. Maj:ts lagförslag är dessa en följd av nu av mig berörda ändringsförslag eller också av redaktionell natur. Mot dessa har jag ingen erinran.

Föredraganden hemställer, att dels förslaget till lag om biskopsval av den lydelse kyrkomötet godkänt, dels förslaget till lag angående ändrad lydelse av 2 § 5 mom. lagen den 13 november 1936 (nr 567) om domkapitel måtte genom proposition föreläggas riksdagen till antagande.

Med bifall till vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt förordnar Hans Kungl. Höghet Regenten att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Jan Ståhl

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

	Sid.
Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen	1
Propositionens huvudsakliga innehåll	1
Förslag till lag om biskopsval	3
Förslag till lag angående upphävande av 2 § 5 mom. lagen om domkapitel	7
Kungl. Maj:ts skrivelse nr 8 till kyrkomötet	8
Lagförslag i skrivelse till kyrkomötet	9
Utdrag av statsrådsprotokollet den 22 maj 1963	13
Inledning	13
Nuvarande ordning	14
Valkorporationens sammansättning vid biskopsval	16
Röstningsförfarandet vid biskopsval	33
Ärkebiskopsval	35
Specialmotivering till lagförslagen	47
Hemställan	52
Lagrådets utlåtande den 20 juni 1963	53
Utdrag av statsrådsprotokollet den 28 juni 1963	54
Kyrkomötets skrivelse nr 35 till Kungl. Maj:t	55
Särskilda utskottets betänkande nr 8	56
Recit betr. biskopsval	57
Recit betr. ärkebiskopsval	73
Recit betr. ändr. i lagen om domkapitel	83
Utskottet	84
Biskopsval	84
Ärkebiskopsval	93
Utskottets hemställan	96
Utskottets lagtext	96
Reservationer m. m.	100
Utdrag av statsrådsprotokollet den 11 oktober 1963	109
Lagrådets utlåtande den 18 oktober 1963	110
Utdrag av statsrådsprotokollet den 25 oktober 1963	111